

JOVO ILUKIĆ

LAĐA U BOCI

I

Sreda, 11 avgust 1999. Običan letnji dan sa puno oblaka na šarenom nebu. Velika je vrućina, ali znatno manja u odnosu na prethodna dva-tri dana.

Beogradske ulice su puste, lokali zatvoreni, a na prozorima svih stanova spuštene su roletne. Zapadni mediji su potpuno u pravu kada kažu da su građani Srbije još uvek pod jakim uticajem državne televizije: poslušali su savet astronoma i lekara, objavljen prethodnog dana, kao i danas, da zbog pomračenja Sunca, poslednjeg u ovom veku i milenijumu, ne izlaze iz svojih kuća i stanova. Od podneva je prošlo dvadesetak minuta, no bez obzira na to ulična rasveta je upaljena. Glavni grad Srbije izgleda avetinjski.

Na putu do Kalemegdana srećem nekoliko ekscentrika. Prolazim i pored mnoštva golubova koji trčkaraju po ulici. Njihovo gugutanje i brujanje ponekog automobila para ovu jezivu tišinu.

Park Kalemegdan, neobično prazan za ovo doba dana i godine, prepun je ptica. Sunčevi zraci povremeno probijaju oblake i padaju na guste krošnje, bujnu zelenu travu i vreo asfalt.

Neobičajeno smireno gledam na sat. Od potpunog pomračenja Sunca deli me svega tridesetak minuta.

Hodam polako i trudim se da ni o čemu ne razmišljam. Pogled mi skreće na levu obalu Save. Gledam nekad najveći soliter na Novom Beogradu, bombardovan i znatno oštećen u toku nedavno završene vojne intervencije NATO pakta.

Za dvadesetak minuta stižem na plato ispred "Pobednika". Taj istorijski spomenik, jedan od simbola Beograda, i dalje ponosno stoji na svom starom mestu, okrenut prema nekadašnjoj austro-ugarskoj ravnici.

Malo dalje odatle, na zidinama ispod Astronomske opservatorije, okupilo se više stotina najhrabrijih Beograđana. Svi nose naočare za pomračenje i gledaju u nebo.

Prilazim najbližoj klupi i sedam na nju. Vidik mi se svodi samo na ljude na kamenom bedemu, travnjak, dva-tri drveta i nebo iznad svega toga. Pogled mi luta od neba do sata. Počinje da se smrkava. "Publika" je napeta. Svi prisutni iščekuju potpuni mrak, no on izostaje.

Pedeset i šest minuta nakon podneva nastupa potpuno pomračenje, ali još uvek je dan. Posmatrači oduševljeno zvižde i aplaudiraju. Neko iz sveg glasa viče:

- Miloševiću-u-u! Vrati nam Sunce-e-e!

Na to se mnogi nasmejaše, a samo ime predsednika Jugoslavije izaziva negodovanje kod svih prisutnih.

Gledam pomračeno Sunce. Na moje kao nebo plave oči padaju ultraljubičasti zraci sa Sunčeve korone. Ne razmišljam o mogućim posledicama.

A šta, zapravo, mogu da izgubim, kada sam sve izgubila? Živim u najizolovanijoj i najgoroj zemlji u Evropi, u zemlji u kojoj je poštenim radom nemoguće zaraditi za goli

život, a u kojoj je sramota nemati; poslednjih sedam ili osam godina pamtim samo po ratovima, izbeglicama, bedi i kriminalu, zabranama i odricanjima; u ratu u Hrvatskoj i Bosni izgubila sam mnoge svoje rođake, prijatelje i poznanike; sva devizna ušteđevina mojih roditelja zarobljena je u jednoj propaloj banci; moj otac leži na psihijatriji i guta po punu šaku lekova posle svakog obroka, majka radi za nedostojno malu platu; rođeni brat mi je pre dva meseca poginuo na Kosovu; nemam posao, društvo, ljubavnika, bojim se budućnosti...

U trenutku mi ceo život, sa naročitim osvrtom na nedavne događaje, prostruja kroz misli.

II

Zovem se Glorija Debreceni. Otac mi je Mađar iz Pančeva, a majka Srkinja iz Topole. Zbog svog porekla nikad nigde nisam pripadala; celog života sam se osećala nekako svetski.

Što se tiče mojih predaka, i iz očeve i iz majčine porodice, znam samo imena onih koji su se rodili nakon polovine prošlog veka.

Čula sam jednu staru porodičnu priču, u detinjstvu i u ranoj mladosti, mada ne znam koliko je autentična i da li je uopšte tačna, po kojoj moji preci potiču iz mađarskog grada Debrecina. Svi oni su, nastavlja priča, po mađarskom porazu na Mohaču i dolasku Turaka u Panonsku niziju, prešli u islam. Bili su verni turski podanici više od sto pedeset godina, ratovali su zajedno s njima i delili ratni plen. Po oslobođenju od Turaka, odnosno austrijskom osvajanju Panonske nizije, oni koji su se spasili austrijskog mača vratili se veri svojih otaca i raseliše se na sve četiri strane Austrijskog Carstva. Moji pra-pradedovi dođoše na levu obalu Tamiša i tu ostadoše i oni i njihovi potomci do dana današnjeg. Na stari kraj podsećalo ih je samo prezime.

Majčini preci doselili su se u okolinu Topole, negde od Durmitora, nakon Drugog srpskog ustanka. Preko sto godina borili su se za takozvanu Veliku Srbiju i podneli ogromne žrtve u ratovima za oslobođenje Srbije i Crne Gore i stvaranje Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. U Drugom svetskom ratu su dosta stradali, jer su se borili protiv komunista. Pre marta ove godine samo sam jednom posetila majčino rodno selo i tada mi je baba, sećam se kao da se to juče dogodilo, pričala kako je knez Miloš Obrenović doseljenicima iz Crne Gore i Hercegovine besplatno delio zemlju i kako je svako mogao da dobije onoliko obradive zemlje koliko je od jutra do mraka mogao da obeleži trnokopom. Neki meštani tog sela tvrde da se i danas, na granicama pojedinih parcela, mogu videti tragovi te čuvene deobe.

Moji roditelji su se upoznali u Beogradu, krajem šezdesetih, u jednom tramvaju. Otac je tada studirao mašinstvo, a majka pravo. Starosna razlika između njih dvoje bila je neznatna. Otac je diplomirao godinu dana pre majke, a godinu i po dana kasnije, po izlasku iz vojske, s njom je stupio u brak.

Pančevo je tada, uostalom kao i danas, bilo drugi po veličini grad u Banatu i jedan od industrijski najrazvijenijih gradova u Vojvodini. Otac je doveo suprugu u svoju porodičnu kuću u Vojlovici, predgrađu Pančeva, nedaleko od fabrike aviona "Utva". Tu su se oboje zaposlili: on je radio u proizvodnji kao mašinski inženjer, a ona u direkciji

fabrike kao pravница. Do mog rođenja živeli su sa očevom majkom, a potom su je smestili u jedan beogradski starački dom, gde je umrla dve godine kasnije.

Ja sam se rodila 30. marta 1972. godine. Svog najranijeg detinjstva se ne sećam, ali znam, čula sam od majke, da su me roditelji mnogo voleli i da sam im bila sve na svetu, sve dok se u novembru 1976. nije rodio moj mlađi brat. Od tada sam njihovu ljubav morala da delim s njim. Bila sam jako mlada da bih sve to razumela; imala sam osećaj da su me roditelji zapostavili zbog svog mlađeg deteta. Osećaj odbačenosti pratio me je sve negde do petnaeste ili šesnaeste godine života i u mnogome je uticao na formiranje moje ličnosti.

Za svoje detinjstvo mogla bih reći da je bilo i srećno i nesrećno. S jedne strane bilo je srećno stoga što sam imala sve što mi je bilo potrebno i što sam redovno, zajedno s roditeljima, putovala širom bivše Jugoslavije: svakog leta odlazila sam na more, a svake zime u neki planinski turistički centar. S druge strane bilo je nesrećno stoga što sam se slabo družila sa decom iz ulice i užeg i šireg susedstva. Bila sam ćutljiva i usamljena, jedna stidljiva, mršava i ružna devojčica na koju niko nije obraćao pažnju. Rođake nikada nisam posećivala, kao da ih nisam ni imala. A znala sam da imam rođake po ocu u Zrenjaninu, Novom Sadu, Somboru i Subotici, a rođake po majci u Topoli, Kragujevcu i Beogradu. Ali osim jednog ujaka iz Beograda nikad ih nisam upoznala.

Polaskom u osnovnu školu otkrila sam da imam talenta za crtanje. Nešto kasnije u meni se probudila ljubav prema matematici. Dosta sam se razlikovala od svojih vršnjaka: dok su oni u svoje školske sveske crtali srca probodena Amorovim strelama i u njih upisivali imena zaljubljenih, moje su sveske bile ispunjene heraldičkim simbolima i fasadama starih pančevačkih zgrada. Svake školske godine učestvovala sam na takmičenjima iz matematike, a u višim razredima i iz fizike i hemije, i uvek osvajala značajne nagrade. Bila sam učenik generacije.

Ulaskom u pubertet, sredinom osamdesetih, naglo sam se razvila i porasla, i sve svoje drugarice sam gledala sa visine. "Ružno pače" - kako mi je to jednom prilikom rekao Jožef, Mađar iz Vojlovice, najpovučeniji i najmirniji dečak u razredu, koga su svi drugovi ismevali, kako zbog njegovog ponašanja tako i zbog velikih naočara koje je nosio - "postalo je najlepši labud". Pokušao je ono što niko pre njega nije pokušao - da mi se udvara, doduše prilično nespretno, a kad sam ga ja odbila kazavši mu da mi se ne sviđa, rekao mi je da su mnogi dečaci počeli da se zaljubljuju u mene, ali da mi ne prilaze zbog dve prelomljene munje između mojih obrva. Bila sam potpuno svesna činjenice da imam i suviše ozbiljno lice za jednu devojčicu u pubertetu, ali sam zadržala namrštenost na svom licu smatrajući da tako izgledam starija.

Sa petnaest godina pošla sam u Arhitektonsku tehničku školu u Beogradu. I dalje sam stanovala u Pančevu, a do škole i nazad putovala sam vozom ili autobusom. Prelazak u novu sredinu i ulazak u novo društvo za mene je bio veoma značajan događaj, naročito zbog toga što na mene više niko nije gledao kao na malu i ružnu devojčicu. Brzo sam se uklopila u društvo, no i pored toga sve do mature sam se osećala kao obična provincijalka.

U srednjoj školi sam imala dosta udvarača. Bili su to uglavnom velegradski mangupi koji su menjali devojke kao čarape. Svakodnevno su mi prilazili i dosađivali mi. Nijedan mi se nije sviđao, jer nijedan od njih nije bio spreman za ozbiljnu vezu.

U sedamnestoj godini sam prestala da odbijam baš sve udvarače; nekima sam dozvolila da mi se približe. Usledile su i prve ljubavne veze. Bilo je dosta klecanja

kolena, zaljubljenih pogleda, znojenja ruku, preterivanja u higijeni, zagrljaja, poljubaca i lakih petinga, ali ja i dalje nisam smela, ili još bolje htela, da legnem sa muškarcem. Mnogi su me želeli, ali me niko nije mogao imati.

U Srbiji je u to vreme na vlast došao čovek od koga je gotovo ceo srpski narod očekivao da će postati veliki srpski vođa, da će preporoditi Srbiju i u srpsku korist rešiti problem Kosova, odakle su se i pre njegove vladavine Srbi i Crnogorci, suočeni sa ogromnim pritiscima od strane kosovskih Albanaca i doseljenika iz Albanije, masovno iseljavali. Oštrom retorikom i praznim obećanjima zaveo je svoj narod i poveo ga u nezapamćenu izolaciju.

Početak devedesetih politika se uvukla u sve pore društvenog života, pa čak i u škole. Bilo je to vreme agitacije, političke kampanje pred prve višestranačke izbore od kraja Drugog svetskog rata, stranačkih skupova i mitinga. U ostalim jugoslovenskim republikama, naročito u Sloveniji i Hrvatskoj, na vlast su došli secesionisti i šovinisti. Državi je ozbiljno počeo da preti raspad i građanski rat. Na izborima u Srbiji narod je svoje poverenje dao reformisanim komunistima, i to samo zbog jednog čoveka, "velikog srpskog vođe" - Slobodana Miloševića.

Poslednja godina mog školovanja bila je obeležena ratom u Sloveniji, iz koje je regularna jugoslovenska vojska bila isterana u rekordnom roku, kao i ratom u Hrvatskoj, u kojoj su, na delu njene teritorije, gde su činili većinu stanovništva, Srbi formirali takozvanu Republiku Srpsku Krajinu. Barikade na putevima i prugama, popaljena srpska i hrvatska sela i poklani njihovi žitelji - bio je to početni bilans tih krvavih sukoba.

U Srbiji je tih dana proglašena opšta mobilizacija. Ratno raspoloženje nije bilo onakvo kakvim ga je očekivala aktuelna vlast. Mladići su se krili, kako je ko uspevao i gde je ko mogao, samo da ne bi otišli u taj besmisleni građanski rat. Patrole Vojne policije krstarile su tih dana i meseci svim srpskim gradovima i jurili za vojsku i rat sposobne mladiće. Bio je to pravi lov na mlade ljude. I moja generacija našla se na udaru. I moje školske drugove, nakon mature, čekala je uniforma. Neki od njih su namerno gubili školsku godinu, kako bi odložili vojnu obavezu bar na godinu dana, nadajući se da će dotle taj rat, koji je za režim u Srbiji imao karakter krstaškog rata, biti završen. Građani Srbije bili su zbunjeni. Očekivali su ratni požar na Kosovu, a rat je izbio u Hrvatskoj. Pred sam kraj školske godine najžešće se ratovalo u Vukovaru. Tamo su mladići iz srpskih sela odlazili kao dobrovoljci, mladići iz srpskih gradova tamo su odvođeni na silu, a i jedni i drugi su se vraćali u metalnim kovčezima.

Maturu smo proslavili u jednom od najelitnijih beogradskih hotela. Nakon proslave, pristala sam da sa svojim momkom vodim ljubav. Imala sam devetnaest godina i smatrala sam da je krajnje vreme da to učinim. On me je odveo u svoju veliku kuću, u svoju prostranu sobu. Začas smo ostali bez odeće. U početku me je bilo sramota, ali sam se ubrzo opustila i počela da uživam. U trenutku sam u najsravnijem delu svog tela otkrila do tada neopisivo zadovoljstvo.

Ali usledila je jedna za mene velika neprijatnost. Naime, pošto je Aleksandar doživeo orgazam, nasmejao mi se pravo u lice, rekao mi da me je konačno imao i nazvao me mađarskom kućkom. Zatim je u sobu uveo svoja dva najbolja druga. Zbunila sam se do te mere da zamalo nisam pala u nesvest. Naterao me je da sa obojicom istovremeno vodim ljubav. Nisam imala kud. On je za to vreme sedeo na fotelji i onanisao. Ni danas ne znam da li je to bilo silovanje ili moj prećutni pristanak na protivprirodni blud. Bilo kako bilo, oni su se već na prvom sastanku naše generacije, na maturskom ispitu,

svima hvalili kako su me imali; zgazili su me pred celim društvom kao bubašvabu. Od tada sam zamrzela sve muškarce.

Početakom leta, jula 1991. godine, upisala sam se na Arhitektonski fakultet. Kao učenik generacije dobila sam stipendiju.

Tog leta sam poslednji put u životu bila na moru, u Crnoj Gori, pošto se više nije moglo ići u Hrvatsku. To leto pamtim i po prvim žrtvama iz svoje familije. Neki od mojih rođaka, i po ocu i po majci, koji su učestvovali u ratnim operacijama u Vukovaru, počeli su da se vraćaju kući, jedni u kovčezima, drugi u invalidskim kolicima ili na štakama, treći duševno oboleli. Tako su prošli i mnogi moji drugovi i poznanici iz Pančeva i Beograda. Puno ljudi je nastradalo u tom prokletom Vukovaru. Oni koji su preživeli pričali su kako su tamo obe vojske počinile strahovite ratne zločine. U to vreme zapadni mediji počeli su da optužuju Srbe kao glavne krivce za rat u Hrvatskoj. Vlast u Beogradu je stoga uporno ubeđivala građane kako postoji međunarodna zavera protiv srpskog naroda. Tog leta Slovenija i Hrvatska su stekle nezavisnost, čime je Titova Jugoslavija praktično prestala da postoji.

Početakom jeseni počela sam da pohađam studije arhitekture. Na fakultetu, u svojoj klasi, prepoznala sam samo par drugova iz srednje škole. Ostali su se ili upisali na građevinu ili su ostali tehničari. Većina bruceša bili su svršeni gimnazijalci. Ja sam i dalje stanovala sa roditeljima, a do fakulteta i nazad putovala sam vozom ili autobusom.

Mesec i po dana nakon što sam počela da studiram, završen je rat u Vukovaru. Na to područje došle su međunarodne vojne snage kako bi nadgledale mir, a vlasti u Beogradu objavile su kraj mobilizacije. To je za sve nas bilo veliko olakšanje.

Dani i meseci koji su zatim usledili bili su obeleženi burnim političkim događajima. Ceo svet je upirao prst u bivšu Jugoslaviju, kao da mu je ona bila jedina briga.

Krajem 1991. i početkom 1992. godine došlo je do otvorenog sukoba između Evropske unije i srpskog režima. Sećam se studentskog protesta, s kraja zime i početka proleća, na kome je zahtevana ostavka rukovodstva. Ja sam na te proteste, kao i sve moje drugarice, odlazila iz dosade i čiste radoznalosti. Usledili su potom i građanski protesti. Vlast je bila saterana u ugao i primorana da raspiše vanredne izbore. To je zadovoljilo studente. Bili smo ubeđeni da će na njima pobediti demokratska opozicija.

U aprilu je počeo građanski rat u Bosni - između Srba, Hrvata i Muslimana. Krajem meseca formirana je, od Srbije i Crne Gore, Savezna Republika Jugoslavija. Samo mesec dana kasnije, Ujedinjene nacije uvele su sankcije toj novoj evropskoj državi. Ceo svet je blokirao moju malu domovinu.

Životni standard građana Srbije tog leta je naglo opadao. Naše društvo pogodila je inflacija, šverc raznorazne robe, preprodaja deviza, kriminal... Ulice srpskih gradova pretvorile su se u buvlje pijace, dok su iz zemlje masovno počeli da odlaze svi oni koji su imali nekoga u inostranstvu. Za nekoliko meseci iz Srbije se iselilo nekoliko desetina hiljada njenih građana, a u nju se uselilo isto toliko izbeglica iz Hrvatske i Bosne.

Situacija u mojoj porodici, na ekonomskom planu, postajala je sve ozbiljnija. Roditeljima su plate, kako je vreme odmicalo, bile sve niže i niže, a njihov revolt prema vlasti i njenoj pogubnoj politici bio je sve veći. Stoga se otac učlanio u jednu mađarsku nacionalnu stranku, a majka u jednu opozicionu stranku demokratske, proevropske orijentacije. Mnogo je ljudi bilo protiv režima. Međutim, krajem godine, na izborima, pobedila je aktuelna vlast.

Godina 1993, bila je katastrofalna u svakom pogledu. Inflacija je evoluirala u hiperinflaciju, državne banke su blokirale deviznu štednju svojih štediša; bilo je i privatnih banaka čiji su vlasnici, pokupivši novac od štediša, pobjegli u inostranstvo; nekontrolisano štampanje novca dovelo je do poremećaja na tržištu koje se raspadalo da bi svoje mesto prepustilo sivoj ekonomiji; stanovništvo se našlo na ivici egzistencije, pojedini ljudi su izvršavali samoubistvo zbog nerešivih finansijskih problema; najteže je bilo penzionerima, mirnim i poštenim građanima koji su izgradili ovu zemlju posle Drugog svetskog rata, a koje je režim naterao da obilaze kontejnere i kupe ostatke hrane; mnoštvo mladih ljudi ulazilo je u sitan kriminal, kako bi preživeli, a završavali su gubitkom slobode ili života; trgovci su robu iz prodavnica sakrivali u magacine, jer nisu imali interes da je prodaju u bescenje; robne kuće i prodavnice nikad nisu bile praznije nego tada; narod je gladovao i trpeo bedu i poniženja... Za sve to vreme pripadnici režima živeli su na visokoj nozi, a njihova deca su se provodila, osnivala privatna preduzeća i otvarala lokale. Njima je očigledno odgovaralo takvo stanje u zemlji. Sankcije su bile idealan izgovor za osiromašenje naroda, hiperinflacija je bila samo instrument te pljačke. Srbijom su vladali moderni gangsteri! Oni su se suprotstavili međunarodnoj zajednici samo zato da bi ih ona što duže držala u izolaciji, kako bi u svojoj zemlji radili šta god hoće. Na bojištima u susjedstvu tu godinu obeležile su krvave borbe.

Tokom te proklete 1993. godine nikad nisam imala dovoljno novca. Stipendija mi je bila toliko mizerna da nisam mogla da kupim ni kutiju šibica. Plate mojih roditelja nisu prelazile deset nemačkih maraka mesečno. Moje studije su bile ozbiljno ugrožene. Često sam jela samo jedanput dnevno. Bila sam emotivno i psihički rastrojena i nije mi bilo ni do čega. Sve češće sam odsustvovala sa predavanja i kolokvijuma, a na ispite sam izlazila bez ikakvih ambicija zadovoljavajući se prolaznim ocenama. Više nisam bila student generacije. Uskoro sam izgubila i tu bednu stipendiju. Krajem godine, u ruci sam držala novčanicu od pet stotina milijardi dinara. Kad je puštena u opticaj, njom se moglo kupiti nešto više od deset nemačkih maraka, a za samo dva-tri dana vredela je nekoliko feninga; na kraju su sve te novčanice bile razbacane po prljavim ulicama. Srbija je već tada bila rezervat nacional-komunističkog režima.

Godina 1994, bila je bolja od predhodne, jer je na samom njenom početku "presečena" hiperinflacija, što je samo po sebi bilo dokaz više da je režim "proizvodio" inflaciju. Ponovno uspostavljanje monetarnog sistema oživelo je proizvodnju i povećalo standard stanovništva. I u mojoj porodici, na ekonomskom planu, stvari su krenule na bolje. Ljudi su počeli da se vraćaju starim, u prethodnoj godini zaboravljenim vrednostima.

I u mom životu su se dogodile velike promene. Povampirila sam se, da tako kažem, i nakon gotovo tri godine ponovo se osetila ženskom osobom. Počela sam da prilazim muškarcima, bila sam inicijator kratkih veza, maksimalno sam ih iskorišćavala i ostavljala kad sam htela. Na političkom planu ta godina bila je veoma burna. Sa zapada su stizale mirovne inicijative, ali srpskom i muslimanskom rukovodstvu u Bosni, kao i režimima u Beogradu i Zagrebu, mir izgleda nije odgovarao.

Godine 1995. bilo je već očigledno da su borci na svim zaraćenim stranama umorni od predugih borbi. U prvoj polovini godine počeo je srpski poraz: pala je zapadna Slavonija, deo srpske teritorije u Hrvatskoj.

Pamtim to leto 1995. po mnogo čemu. Moje drugarice iz Pančeva su masovno stajale na ludi kamen, a neke koje su se ranije udale rađale su decu. Tog leta otvorena je

podzemna železnička stanica “Vukov spomenik”, u srcu Beograda, nedaleko od mog fakulteta. Radovala sam se što ću cele iduće godine iz Pančeva putovati vozom sve do fakulteta, a ne do Pančevačkog mosta ili Karađorđevog parka, odakle sam pešice ili tramvajem žurila na predavanja. (Beograd je poslednja evorpska metropola koja je pred kraj dvadesetog veka dobila prvu liniju metroa.) Bio je to jedan od malobrojnih građevinskih poduhvata srpskog režima, i tada omraženog u narodu, koji je realizovan uz ogromna odricanja građana.

Polovinom leta, na bojištima u Hrvatskoj i Bosni došlo je do velikih bitaka i iznenadnih promena ratne sreće. Bosanski Srbi su zauzeli dve muslimanske enklave u istočnoj Bosni, prave tvrđave koje su duže od tri godine odolevale napadima srpske vojske. U Srbiji je zavladała euforija: narod je bio ubeđen da će rat uskoro biti okončan srpskom pobedom. Međutim, nije bilo tako.

Početak avgusta regularna hrvatska vojska je za samo tri dana, skoro bez borbe, zauzela celu Republiku Srpsku Krajinu. Na vrhu kninske tvrđave ponovo se zavijorila hrvatska zastava. Srpski šovinisti i nacionalisti, kao i ostali građani Srbije, bili su zatečeni i ogorčeni. Govorkalo se kako je beogradski režim izdao Srbe u Krajini, pa čak i o tome kako postoji neki tajni dogovor između zvaničnog Beograda i Zagreba, o podeli teritorija zapadno od Drine. Bilo kako bilo, običan narod je podneo najveći teret. Stotine hiljada krajiških Srba, na brzinu natovarivši preko potrebne stvari na traktore ili u automobile, krenulo je prema Srbiji. Traktora je bilo znatno više od automobila, jer je najveći grad u Krajini, jednoj ruralnoj zemlji, imao jedva oko trideset hiljada stanovnika. Moju domovinu je zapljusnuo još jedan talas izbeglica. Tragedija tih nevoljnika pogodila je građane Srbije, no niko u svetu nije obraćao naročitu pažnju na tu ljudsku dramu.

Moj brat je u septembru stupio u vojsku. U oktobru smo mu išli na zakletvu. Istovremeno su hrvatske i muslimanske vojne snage zauzele ogromne teritorije u Bosni. Bile su to poslednje ratne operacije na bosanskom frontu.

Mesec dana kasnije, u američkom gradu Dejtonu postignut je mirovni sporazum kojim je okončan rat u Bosni. Zapad je bio sasvim jasan: nema Velike Srbije, niti ima Velike Hrvatske! Bilo je to dugo očekivano i pravo otrežnjenje, hladan tuš i za srpske i za hrvatske šoviniste. Mediji u Srbiji danonoćno su bružali kako je taj sporazum pobeda mudre politike Slobodana Miloševića. To nije bila ni prva ni poslednja njihova laž. Država iz koje se od raspada bivše Jugoslavije pa do kraja rata u Bosni iselilo preko sto hiljada građana, čija je privreda razorena sankcijama i koja je primila preko pola miliona izbeglica, nije trebalo da se zanosi nikakvom pobedom.

U Novu 1996. godinu građani Srbije ušli su s nadom da su ratovi i ekonomske teškoće iza nas. Od samog početka godine, život se koliko-toliko normalizovao.

U prvoj polovini godine pohađala sam diplomski semestar. Od oko sto dvadeset bruća iz moje klase ostalo je samo deset apsolvenata. Oko dvaneast meseci delilo nas je od dvadeset i pete godine života. Bili smo puni sebe, a toliko neiskusni i još uvek, možda, pomalo detinjasti. Osećali smo se kao da je ceo svet naš i kao da postoji samo zbog nas.

Diplomski ispit položila sam početkom leta, završivši fakultet u rekordnom roku, i konačno postala arhitekta. Vremena za odmor nije ni moglo ni smelo biti. Trebalo je što pre naći neki posao. Godine su pritiskale, a želja za osamostaljenjem bila je jača od bilo čega. Ali realnost je bila jako surova. Zbog izgubljene stipendije, i ne samo zbog toga, nisam mogla da se zaposlim u struci. Inače, po Srbiji se malo gradilo (računam li i ona silna “gradilišta” po Beogradu, u stvari lokacije ograđene građevinskom ogradom na

kojima je započeta izgradnja a potom cela lokacija prepuštena podivljaloj vegetaciji a dizalice i ostale mašine prepuštene atmosferskim padavinama), u Bosni je većina razorenih gradova pripala Hrvatima i Bošnjacima, i morala sam se zadovoljiti bilo kakvim poslom. Zaposlila sam se u jednom Pančevačkom butiku. Plata mi nije bila bogzna šta, ali je bila dovoljna za sve moje potrebe. Tada sam prvi put čula za termin “spoljni zid sankcija”. Nisam znala šta to znači, ali sam se bojala da je Srbija još uvek jedna izolovana zemlja.

U septembru mi se brat vratio iz vojske. Nisam mogla da ga prepoznam. Razvio se i postao pravi muškarac. Ni on se nije mnogo odmarao ni čekao. Ubrzo je našao posao u Beogradu.

Dva meseca kasnije, na lokalnim izborima došlo je do velike krađe glasova od strane režima. Celokupna opozicija se digla na noge. Pridružili su im se i studenti. Počeo je građanski i studentski protest koji je trajao bezmalo tri meseca. Bilo je to najveće rугanje režimu. Na ulice svih srpskih gradova svake večeri su izlazili nezadovoljni građani i zviždali u pištaljke, lupali u šerpe, išli u duge protestne šetnje... Ceo demokratski svet je podržao taj protest. Građani Srbije su, protestujući protiv režima, na ulicama dočekali Novu 1997. godinu, proslavili pravoslavni Božić i mnoge druge praznike. Sateran u ugao, režim je smenio neke svoje ljude optuživši ih za krađu glasova, čime je praktično priznao izbornu krađu, po ko zna koji put pljunuo na sopstveni obraz i vratio pokradene glasove. Bila je to prva velika pobeda demokratije u Srbiji. Pored mnogih gradova, i Pančevo je postalo takozvani opozicioni grad.

Nakon mog dvadeset i petog rođendana roditelji su počeli da na mene vrše pritisak govoreći da mi je vreme za udaju. Ja se s time nisam složila, iz prostog razloga što još nisam srela pravog muškarca. A nikad nikome nisam htela da polažem račune.

Početak maja meseca bila sam primljena na jedan konkurs, mada sam verovala da neću biti primljena jer nisam pripadala nijednoj vladajućoj partiji. (Radilo se, naime, o jednom ambicioznom državnom programu, o ponovnom naseljavanju Kosova i Metohije srpskim stanovništvom.) Dobila sam posao u struci, u jednom prištinskom projektnom birou, i jednosoban stan u jednom novom gradskom naselju. Konačno sam bila samostalna.

Moji novi susedi, kao i kolege na poslu, bili su uglavnom Srbi i Crnogorci. Iako nisam čista Srkinja, novo društvo me je prihvatilo. A ni meni nije bilo loše s obzirom da sam imala dobru platu, znatno višu od bilo kog arhitekta u užoj Srbiji ili Vojvodini.

Kosovom su tada vladali relativno malobrojni Srbi. Prištinske ulice bile su pune policajaca. Legitimisanja su bila uobičajena. Tada sam, po prvi put u životu, na ulici nekog grada, na licima prolaznika videla toliku količinu mržnje. Ljudi su se užasno mrzeli. Međunacionalni odnosi bili su zatrovani. Tenzija je bila veoma visoka. I dok je u Prištini bilo prividno mirno, u manjim mestima širom južne srpske pokrajine redovno su izbijali međuetnički sukobi i sukobi između Albanaca i srpske policije.

Kosovski Albanci borili su se, bojkotujući državu Srbiju, za nezavisno Kosovo. Njihova borba je za to neupućenim građanima Srbije bila predstavljena kao terorizam šačice bezumnika i kriminalaca. Ali, da li je osim ovog poslednjeg, naime velikih kriminalnih poslova čuvene albanske mafije, sve ostalo bilo tačno? Na to pitanje sam vrlo brzo dobila odgovor. Državni mediji nisu bili u pravu. Ceo albanski narod zalagao se za nezavisnost južne srpske pokrajine. Građani Kosova albanske nacionalnosti nisu plaćali porez, struju, komunalije; njihova deca pohađala su privatne osnovne i srednje škole i

studirala na privatnim fakultetima; njihovi sinovi nisu hteli da služe jugoslovensku vojsku... (Sve je to ličilo na ponašanje Srba u umirućoj evropskoj Turskoj sredinom devetnaestog veka.) Bio je to opštenarodni pokret. Niko nije imao pravo da ceo jedan narod nazove teroristima. No srpski režim je sam sebi dao to pravo. Kad već govorim o pravu, ne mogu a da se ne setim leta 1997. godine, kad je Slobodan Milošević sebi dao za pravo da se proglasi za predsednika Jugoslavije, pošto mu je istekao mandat za predsednika Srbije.

Nakon što sam položila pripravnčki ispit, izbili su politički nemiri u Crnoj Gori. Pojavila su se jaka demokratska, proevropska strujanja u južnoj jugoslovenskoj republici, koja su kulminirala pobedom demokratije na izborima održanim u toku jeseni. Bio je to težak udarac za izolacionistički režim u Srbiji.

Negde u to vreme dogodilo se nešto zbog čega sam zauvek napustila Kosovo. Naime, jednog radnog dana, nakon radnog vremena, mrzelo me je da po kiši čekam autobus, pa sam sa jednim kolegom pešice krenula kući. Presrela nas je policijska patrola i legitimisala nas. U međuvremenu sam sa svoje desne strane primetila nekoliko policajaca kako stoje pored grupe od desetak Albanaca. Ustanovivši da nismo albanske nacionalnosti, drsko su nam naredili da nastavimo dalje. Mi smo se međutim samo malo udaljili i stali pored jednog izloga. Posmatrali smo te policajce. Legitimi-sali su prolaznike, Albance skupljali u jednu grupu, a ostale puštali. Kad su skupili pedesetak Albanaca, nasrnuli su na njih i počeli da ih tuku pendrecima pitajući ih pri tom zašto se okupljaju i da li je u pitanju neki protest. Ja to nisam mogla da podnesem. Sutradan sam dala otkaz, vratila stan onima koji su mi ga dodelili i vratila se u Vojvodinu.

Teško se može opisati osećaj koji sam imala kad sam se iz kosovskog geta vratila u vojvođansku ravnicu, gde ljudi žive zajedno u miru i toleranciji bez obzira na svoju nacionalnu i versku pripadnost. Iznenadila sam roditelje svojim nenajavljenim dolaskom. Kritikovali su taj moj naprasit i po njima nerazuman postupak čak i kad sam im objasnila zašto sam to učinila. Ali nisam mogla da promenim prošlost niti svoj stav prema policijskoj torturi.

Godina 1998. bila je poslednja mirna godina u Srbiji. Iz meni nepoznatih razloga, još od početka godine, životni standard građana ponovo je počeo da opada. (Ja sam se krajem zime zaposlila u jednoj pekari u Pančevu, gde sam radila za veoma malu platu.) Militantni kosovski Albanci osnovali su takozvanu Oslobodilačku vojsku Kosova i krenuli u otvorenu oružanu borbu protiv Srbije. Neke njene formacije počinile su zločine nad srpskim civilnim stanovništvom. U sve to umešali su se i politički faktori sa Zapada.

Cele godine režim je ubeđivao građane da je ceo svet protiv Srbije i Jugoslavije. Srpski šovinisti pozivali su srpske mladiće da budu spremni, ako to bude bilo potrebno, i za rat protiv celog sveta, samo da Kosovo ostane srpsko. Državni mediji su širili paniku prikazujući izveštaje o zločinima albanskih terorista nad srpskim civilima na Kosovu. I ne samo to. Ponovo je postao aktuelan takozvani kosovski mit. Pričama o Kosovu kao svetoj srpskoj zemlji zanosili su se i stari i mladi. Ljudi su se oduševljavali prošlošću nimalo ne razmišljajući o budućnosti. Šovinističke stranke su redovno organizovale dobro posećene mitinge na kojima se nisu štedele reči. Cela Srbija se orila od ratnih pokliča. Režim je forsirao ideju ujedinjenja pozicije i opozicije, s ciljem da se Kosovo i Srbija odbrane od potencijalnog agresora. A agresor je trebalo da bude ili Amerika ili ceo NATO pakt. Zapad je na sve to odgovarao brojnim ograničenjima i ostalim kaznenim merama. To je potrajalo sve do kraja godine.

Početakom 1999. režim je jugoslovenskoj javnosti obelodanio dokument američke tajne obavestajne službe, po kome se u skorijoj budućnosti predviđa "rasparčavanje i vojna okupacija Jugoslavije". Usledila je lavina optužbi na račun Zapada, dok se na Kosovu nastavljala oružana borba između srpske policije i Oslobođilačke vojske Kosova. Zapad je u toku februara i marta meseca sazvaio Mirovnu konferenciju u francuskom gradu Rambujeu, na kojoj je bez prolivanja krvi trebalo rešiti problem Kosova. Ali srpski pregovarači, govoreći da je sprazum u stvari diktat Zapada, uprkos pretnjama bombardovanjem, odbili su mirovni plan.

Već nekoliko dana državni mediji ubeđuju građane Srbije da Severoatlanski pakt neće smeti da napadne Jugoslaviju.

I I I

Nedelja, 21. mart. Sunčan i topao prvi prolećni dan. Od ranog jutra nebo je bez oblaka.

Umorna od sinoćnjeg izlaska i provoda u diskoteci, sa društvom znatno mlađim od sebe, izlazim iz katoličke crkve, stare žute zgrade u centru grada, usred jutarnje mise. Inače, crkva me nikad nije interesovala. Došla sam tu samo zato da bih pravila društvo ostarelom ocu. On je ostao unutra, sedi na zadnjoj klupi sa desne strane.

Napolju duva prijatan prolećni vetar. Prolazim pored Gimnazije, stare zgrade u kojoj je pre više od sedamdeset godina radio čuveni srpski pisac Miloš Crnjanski. Za tren oka stižem do teniskih terena i izlazim na levu obalu Tamiša.

Nabujala od poslednjih zimskih snegova i kiša, reka je dostigla kotu visoke vode. Poplavila je donje šetalište, pa sam prinuđena da šetam gornjim. Površinom reke plovi smeće, suvo lišće i polomljeno granje. Primećujem i jednu staklenu bocu. Ko zna ko ju je bacio u reku. Možda je doplovila ovamo čak iz Rumunije.

Na ogolelim granama jedne vrbe, na malom travnjaku između reke i prvih zgrada, koje su prošarane sitnim zelenim pupoljcima, grakće jato vrana. Nikad ih nisam videla u tako velikom broju. Da li je tačno da ova ptica predskazuje rat? Da li će nas napasti NATO pakt?

Dolazim do silosa, a onda se vraćam nazad srećući usput nekoliko usamljenih prolaznika. Jutarnja misa je završena i u crkvi i ispred crkve nema gotovo nikoga. Sedam na bicikl, parkiran ispred crkve, i krećem kući.

Prelazeći preko železničke pruge, na ulazu u Vojlovicu, srećem svoju najbolju drugaricu Etoru. Pita me u prolazu, na brzini, kada ćemo ponovo da idemo u večernji provod i šta planiram za večeras. Odgovaram joj da sam zauzeta celog dana.

Stigavši kući zatičem roditelje kako doručkuju. Pridružujem im se. Doručkujemo u tišini.

Otac na kraju, uperivši prst u mene, prošaputa:

- Jutros mi nije ni bilo potrebno društvo.

Majka ga samo pogleda.

- Atila! Pusti dete! Neka radi šta hoće.

- Ona više nije dete. A radi šta hoće. Nema ni trunke poštovanja prema bilo čemu.

Svi nonkonformisti su isti, zar ne?

- Svi smo mi nonkonformisti - rekoh ja.
- Možda, ali mi smo svoj život posvetili nekome koga volimo.
- Atila! - opet se umeša majka.
- Da li ti uopšte razmišljaš o svojoj budućnosti, o braku, o porodici? Završila si fakultet pre tri godine. Tvoja majka se udala čim je diplomirala.
- Ne brini - opet čuh majčin glas - dočekaćeš unučice. Oženiće se Igor. Samo se još malo strpi.

- Đavola! Jedva sastavlja kraj sa krajem! Živi u Beogradu ko klošar! Drugo je ona. Ona je žensko, može da se uda za nekog imućnog muškarca.

- Glorija, stvarno, - stade majka na očevu stranu - je li ozbiljno to između tebe i Dejana? Hoćeš li se udati za njega?

- Udaću se - odgovorih joj - samo ako mi mladoženja padne s neba... U stvari, možda se udam za nekog Albanca sa Kosova.

Ovo je idealna prilika za promenu teme razgovora.

- Atila, šta misliš, hoće li nas napasti Severoatlanski pakt? - ote se majci.

- Otkud znam! Verovatno hoće!... Misliš da ne sme?!

Otac ustaje od stola. Počinje da šeta po trpezariji i da viče. Drži majci i meni lekcije iz oblasti politike. Oštro kritikuje režim. Govori čas na srpskom čas na mađarskom.

Ima već nekih sedam-osam meseci otkako on "vodi rat" protiv režima i suprotstavlja se, naravno samo verbalno, njegovoj politici. Gde god da se nađe, ako bilo ko spomene bilo šta u vezi politike, on već istog trena umisli da ga je neko uvredio, pa smesta skače i počinje da galami, ne birajući reči, kao da drži vatreni govor hiljadama revolucionara. Njegovi iskreni prijatelji savetovali su ga da poseti psihijatra, dok su ga svi ostali namerno izazivali.

Ovoga puta supruga mu je jedini slušalac. Koristim tu priliku da pobegnem. Odlazim u kupatilo i tu ostajem čitav jedan čas. Sledi patološki pedantno kupanje, doterivanje, šminkanje, parfemisanje...

Izlazim iz kupatila potpuno spremna za ljubavni sastanak. Otac je, hvala bogu, ućutao pre nekoliko minuta. Smirio se, seo na fotelju i sa najvećim interesovanjem čita svoje omiljene opozicione novine.

Pozdravljam se s roditeljima i izlazim napolje. Sporim korakom i samo povremeno bacajući pogled na sat, za desetak minuta stižem na početnu stanicu Beogradske gradske železnice. Ulazim u voz minut pred njegov polazak i zauzimam mesto do prozora.

Za manje od dvadeset minuta voz stiže u srce Beograda. Izlazim, zajedno s masom ljudi, na peron podzemne železničke stanice Vukov spomenik. U gužvi pogledom tražim Dejana.

Iza sebe, zatim, čujem dobro poznat glas, koji me zove po imenu. (Dejan je uspešan broker u jednoj beogradskoj agenciji za promet nekretnina.) Okrećem se, skačem mu u zagrljaj. Ljubimo se.

Zagrljeni, stojimo na peronu. Svi prisutni nas posmatraju. Obučeni smo upadljivo, kao da smo umetnici.

Oklevamo, kao da nešto iščekujemo. Čekamo, zapravo, da se peron isprazni od pridošlih putnika, da nas, kako to Dejan kaže, profani ljudi ne pritiskaju.

Pošto se gužva na peronu raščistila, prilazimo pokretnim stepenicama. Ja stajem na najbliži stepenik, a on na jedan stepenik niže. Obema rukama me hvata oko struka, ljubi mi vrat i nežno mi šapuće na desno uho:

- Oh, Glorija, samo da znaš koliko te volim.

- I treba da me voliš. Muškarci su najobičnije napaljane svinje i prava je retkost pronaći jednog koji ume da voli.

- Možda si i u pravu. Ali vi ne možete bez nas isto kao što ni mi ne možemo bez vas.

- Misliš? E, pa varaš se, dragi moj dečko. Ja sam ovan u horoskopu. Ali nisam ovčica. I mogu bez muškarca.

Dejan momentalno menja temu. Ide mi niz dlaku. Trudi se da me ne uvredi.

Pokretne stepenice izvlače nas na površinu. Izlazimo na bulevar i, držeći se za ruke, kao tinejdžeri, prolazimo pored mog fakulteta. Nastavljamo dalje bulevarom, pa preko Terazija i kroz prepunu Knez Mihailovu ulicu, idemo pravo na Kalemegdan. Usput razgovaramo i povremeno se ljubimo. Dejan mi prepričava svoje doživljaje iz detinjstva i mladosti, iz vojske, sa posla, šali se, priča mi viceve i, uopšte, svojski se trudi da bude zabavan.

Park Kalemegdan prokrstarismo uzduž i popreko prepešačivši dobra dva kilometra, da bismo se zaustavili na platou ispred "Pobednika". Stojimo iznad ušća Save u Dunav i ljubimo se. On mi šapuće:

- Mnogo te volim, anđelčiču moj.

Zaklinje mi se da nikad nikoga nije voleo kao mene i daje mi do znanja da bi bio najsrećniji kad bi mogao da ostari kraj mene.

Napustivši Kalemegdan i ponovo prešavši Knez Mihailovu ulicu, vraćamo se u centar grada. Odlazimo na ručak u jedan ekskluzivni restoran na Trgu Republike. U romantičnom ambijentu zadržavamo se oko jedan čas.

Nakon ručka, upućujemo se prema najbližem parkingu i sedamo u Dejanov automobil. Besciljno se vozimo po gradu, a kad nam je postao pretesan izlazimo iz njega.

Penjemo se na vrh Avale, najmanje srpske planine, nadomak Beograda. Dejan parkira automobil pored televizijskog tornja. Pešačimo do Spomenika neznanom junaku i nakon jednočasovne šetnje odlazimo na piće u obližnji hotel.

U Beograd se vraćamo pred sam zalazak sunca. Odlazimo u bioskop, na projekciju jednog domaćeg filma, čija je premijera bila održana pre samo dva dana. Po završenoj filmskoj projekciji izlazimo iz bioskopa. Napolju je već uveliko mrak. Odlazimo na piće u jedan moderan kafić, a zatim u šetnju do Slavije i nazad do Terazija.

Stadosmo kod Terazijske česme. Dejan mi stavlja ruke oko vrata, mrsi moju dugu uvijenu plavu kosu i šapuće mi:

- Volim te, anđelčiču moj.

Ljubimo se polako, nežno; potom strasno.

To traje nekoliko minuta...

Najednom, ne obazirući se na prolaznike, Dejan kleknu na desno koleno i obema rukama nežno steže moju ruku.

- Glorija, hoćeš li da se udaš za mene?

U trenutku mi se učini da mi se okolne zgrade približavaju. Čitav jedan predugi minut razmišljam šta da mu kažem.

- Ustani! Izgledaš patetično, kao neki drugorazredni glumac. U vezi smo tek dva meseca, vodili smo ljubav samo tri puta, a ti mi nudiš brak. Pa čak se ni ne poznajemo dovoljno dobro.

Dejan ustade. Još uvek dobro raspoložen.

- Pa upoznaćemo se, ima vremena. Važno je da se volimo.

- Misliš da je to dovoljno da bi s nekim proveo ostatak života?

- Mislim da jeste.

- Ne znam šta da ti kažem. Možda bi najbolje bilo da ti, bar za sada, dam negativan odgovor. Ja nisam za brak, znaš... I moji roditelji...

- Kaži... šta tvoji roditelji...

- I oni mi stalno govore kako je krajnje vreme da se udam.

- Pa u pravu su ljudi.

- Zašto misliš da su u pravu?

- Imaš dvadeset i sedam godina, pametna si, obrazovana, lepa, zgodna...

- Znaš šta! Mislim da niko nije i ne treba da bude ničije vlasništvo. Ovo je Evropa na kraju kraju dvadesetog veka! A što se tiče braka, ja ću se udati samo ako mi mladoženja padne s neba. To sam rekla i roditeljima.

- Onda sačekaj da dođu Marsovci!

Dejanu je pukao film. Ne može više da se kontroliše. Ali ubrzo menja raspoloženje.

- Izvini, Glorija, nisam hteo da ispadnem grub... Odrasli smo ljudi, možemo da se dogovorimo. Ako te je neki muškarac pre mene na bilo koji način razočarao ili povredio, ne treba zbog toga da odbijaš svakog muškarca, naročito ne onoga koji te voli.

Uhvatismo se za ruke i čuteći krenusmo prema Vukovom spomeniku.

- Ti toliko malo znaš o meni - rekoh mu kad izađosmo na bulevar.

- Tvoja prošlost, ma kakva ona bila, uopšte ne može da uguši moju ljubav prema tebi. Imao sam dosta veza, ali nijednu devojkicu pre tebe nisam zaprosio. Glorija, ljubavi moja, ne dozvoli da ti proklanja zlo u srcu.

Dejan mi se izvinjavao. Trudio se da izgadi stvar. Pažljivo sam posmatrala kako sam sebe ponižava.

Stigavši na odredište, pokretnim stepenicama spuštamo se do železničke stanice i izlazimo na peron.

- Kad ćemo se opet videti? - pita me u poslednjem trenutku.

Ja sležem ramenima.

- Šteta što su mi roditelji kod kuće. Inače bi mogla da prenoćiš kod mene.

- Ne mogu, sutra idem rano na posao.

Voz stiže na peron. Ljubimo se na rastanku i ja ulazim u jedan vagon. On prilazi prozoru, gleda me pravo u oči i rukama mi pokazuje da ćemo se čuti telefonom. Klimam glavom u znak odobravanja i pomislih kako muškarce treba samo iskorišćavati.

Voz kreće za Pančevo. Zadovoljna sam nedeljnim provodom, jer me sutra čeka jedan običan naporan dan.

Sreda, 24. mart. Sedam je časova uveče. Tek sam se probudila. Legla sam posle ručka i spavala oko pet časova. Ustajem i nervozno šetam po sobi. Znam da me čeka duga i naporna noć u pekari. Odlazim u kupatilo, da se istuširam. To obavljam rutinski, za pet minuta.

Majka je u međuvremenu spremila večeru, koja me, topla i zanosno mirisna, čeka na stolu u trpezariji. Da bih stigla do nje moram da prođem kroz dnevnu sobu.

U dnevnoj sobi, na foteljama, sede Edora, njena majka i moj otac. (Edora, moja najbolja drugarica, dvadesetdvođodišnja devojka i njena majka su moji najbliži susedi. Edorina majka je udovica; muž joj je poginuo u Vukovaru 1991.) Pozdravljam se s njima i odlazim na večeru. Večeram brzo, kao i uvek.

Nakon večere napuštam trpezariju, prolazim kroz dnevni boravak i ponovo odlazim u kupatilo. Počinje dnevnik na državnoj televiziji i svi u sobi usmeravaju svoj pogled ka malom ekranu.

Za dvadesetak minuta spremna sam za odlazak na posao. I Edora je spremna. Možemo odmah da krenemo, no ona okleva, hoće da odgleda dnevnik do kraja. Radno vreme nam počinje u deset časova, ali krenućemo ranije, jer treba da se nađemo sa nekim društvom u gradu.

Nemam kud, pa joj se pridružujem. Spikerka sa malog ekrana sve vreme ponavlja kako nas NATO pakt može napasti i naneti nam velike gubitke, ali da nas nikad neće pobediti. Usledile su vesti iz sporta i prognoza vremena. Na samom kraju dnevnika spiker, prestravljen kao kakvo uplašeno pile, objavljuje vest koja je tek stigla u redakciju, da su avioni Severoatlanskog pakta upravo napali položaje jugoslovenske vojske na Kosovu.

Dnevnik se završava. Mi sedimo i ćutimo. Niko nema snage da progovori ni jednu jedinu reč.

Odjednom nestade struje. U isto vreme začu se i zavijanje sirena za početak vazdušne opasnosti.

Nastade panika. Isključujemo sve kućne aparate. Majka odnekuda donosi sveću i pali je. Izlazim u dvorište. Na nebu se čuje huk aviona.

Najednom, iz pravca fabrike aviona "Utva" začu se strahovita eksplozija koja mi probi uši. Prozori se zatresoše. Iz kuće istrčaše moji roditelji, Edora i njena majka.

- Sve će nas pobiti! - viče ona gotovo plačući.

U tom trenutku začu se još jedna detonacija. Iznenađeni, zbunjeni i uplašeni, ne znamo šta treba da radimo. Nemamo gde da se sakrijemo, jer stara prizemna vojvođanska kuća nema ni podrum niti bilo kakvu prostoriju koja bi nam mogla poslužiti kao sklonište.

Potpuno smeteni, ne zaključavši pa čak ni ne zatvorivši ulazna vrata, svi uskačemo u očev automobil. Krećemo, prolazeći pored pravoslavnog manastira Vojlovica, prema Omoljici. Ispred i iza nas ima dosta automobila. Ne napuštamo samo mi gradska naselja...

Kroz nekoliko minuta otac zaustavlja automobil usred beskrajne ravnice, par kilometara daleko od grada. Oko nas mrkli mrak. Poneki automobil projuri pokraj nas.

Izlazimo napolje. Hladan prolećni vetar duva nam u lice. Oslušujemo. Ne čuje se ništa.

- Ne odosmo večeras na posao - rekoš Edori. - Ko će da mesi hleb? Šta će ljudi sutra da jedu?

- Ne odosmo.

- Predsednik koji dozvoli da ceo svet osuđuje njegovu politiku i baca bombe na njegov narod, on je podbacio i kao čovek i kao političar - uzviknuo je moj otac. - On ne samo da treba da podnese ostavku, on treba da izvrši samoubistvo kako bi spasao čast svoje porodice i svog naroda!

Majka uključuje radio kako bi čula vesti. Glas uplašene spikerke nabraja ciljeve koje su bombardovali avioni. Bombardovani su vojni aerodromi širom Jugoslavije i položaji vojske na Kosovu. Bombardovana je i vojna industrija. Između ostalog, pogođena je i fabrika aviona u Pančevu.

- Pre šest godina Milošević nam je zamrznuo svu deviznu ušteđevinu - viče otac. - Sada je izazvao ove ludake da nam poruše fabriku... Dokle će taj manijak da se izživljava nad nama?!...

Protiču minuti i sati. I dalje smo u nedodžji, usred nepregledne ravnice. Hodamo oko automobila kako bismo se zagrejali i slušamo očevu galamu. Inače je tišina, ne čuju se ni avioni ni detonacije. Edorina i moja majka paniče, dok ona i ja razgovaramo. Sa nostalgijom se prisećamo prošlosti i pokušavamo da predvidimo budućnost, uz nadu da ovo ludilo neće trajati duže od jedne sedmice.

Oko ponoći smo već svi umorni. Nije nam ni do čega. Rado bismo legli u krevet. Otac više ne hysteriše. Ućutao je pre pola sata. Predlaže nam da se vratimo kući, jer je prošao prvi talas vazdušnog napada i da, najverovatnije, Pančevo do sutra neće biti bombardovano. Mada niko od nas nije siguran da je baš tako, prihvatamo taj predlog.

Na ulazu u Vojlovicu dočekuje nas mrak i lavež pasa. Ulična rasveta je isključena, ali u nekim kućama ima svetla.

Radujemo se. Struja je, znači, ponovo stigla.

Kući stižemo nešto iza ponoći. Ulazna vrata su otključana. Na sreću, to niko nije primetio.

Ulazimo u kuću, palimo svetlo i zamračujemo prozore. Uključujemo televizor. Na svim kanalima državne televizije emituje se isti program, a prenose ga i lokalne televizijske stanice. U toku je jedan stari domaći film koji govori o borbama između Nemaca i partizana u Drugom svetskom ratu.

Na svakih sat vremena državna televizija prekida program kako bi emitovala polučasovne vesti. Saznajemo da je odmah na početku agresije na Jugoslaviju, pre nekoliko časova, uvedeno ratno stanje.

Oko dva časa iza ponoći otac odlazi na spavanje. Edorina i moja majka su uplašene, sede na foteljama i zajedno sa nama gledaju televiziju. Edora ne sme da ide kući, jer se plaši da bude sama sa majkom. Povremeno se komentariše, ali uglavnom se ćuti.

Odmiču minuti i sati, smenjuju se filmovi, iste vesti se emituju na svakih sat vremena. Drema nam se. I meni se oči zatvaraju. Ubrzo utonuh u san.

Budi me, rano ujutru, jednoličan zvuk sirene za prestanak vazdušne opasnosti. Boli me celo telo. Sva sam se ukočila zbog nezgodnog položaja u kome sam provela noć. Ustajem i protežem se.

Majka odlazi u grad da kupi nešto za doručak. Nas četvoro smo u dnevnoj sobi. Uznemireni smo. Šetamo od zida do zida, smetamo jedni drugima, samo što se ne sudaramo. Uхватила nas je ratna psihoza, glasno razmišljamo, pitamo se šta da radimo...

Majka se vraća za pola sata. Kupila je samo jednu veknu hleba i nekoliko konzervi. Odmah doručkujemo.

I dalje smo svi napeti. Vode se besmisleni razgovori. Neke se rečenice ponavljaju i više puta, tek tako da bi nam brže prošlo vreme. Majka na kraju donosi odluku da napusti Pančevo.

- Treba pobeći iz ovog pakla!

Ako zapadnjaci planiraju da bombarduju fabrike i naftna postrojenja, onda im je Pančevo idealna meta!... Kako bi bilo da odemo u moje rodno selo?...

Ja pristajem na to, ali pod uslovom da s nama pođe i Edora, jer mi je potrebno društvo. Otac se ne slaže s tim, smatra da nema šta da izgubi.

- Atila, ti si lud - reaguje majka.

Prvi put izgovara nešto što su mu mnogi poznanici odavno rekli. Počinju da se raspravljaju.

Njihov sukob iznenada prekida moj brat. Došao je iz Beograda. Besan je, kaže da više ne može da izdrži političke pritiske koje svakodnevno trpi i da je jučerašnji dan, naročito ono što se sinoć dogodilo, ona kap vode koja je pala u punu čašu.

- Idem da se dobrovoljno prijavim u vojsku. Bolje i tako nego da budem mobilisan ili da me juri Vojna policija. Idem na Kosovo! Dosta mi je svega!

Majka pokušava da ga odvraća od te namere. Pridružuje joj se i Edorina majka.

- Igore, sine, volim te kao da si moje dete. Ne idi, molim te. Zašto da ratuješ ili ne daj bože pogineš? Briga je Miloševića i njegove svinje za tvoj život. Briga ih je za sve nas! Oni bi nas sve gurnuli u smrt, da umremo u najvećim mukama! I još bi nam se smejali pravo u lice dok bi nas gledali kako umiremo!

- Koliko još ljudi treba da pogine a koliko da ih ostane u invalidskim kolicima da bi taj monstrum prestao da se izživljava nad nama?! Dabogda i na njegovu kuću pala bomba!

Počinje da drži govor. Dosadan je, ponavlja stalno jednu te istu priču.

Igor neće ni da čuje majčine molbe. Uzima vojnu knjižicu i odlazi. Majka plače. I meni je krivo što je ispalo tako, ali ne znam šta treba da učinim. Da ga molim da ostane - ne bi me poslušao - znam kako je tvrdoglav.

Drama traje dvadesetak minuta.

A onda nastupa velika promena. Edora i njena majka odlaze kući, da se spakuju. Isto to radimo moja majka i ja. Za oko pola sata uzimamo i pakujemo sve ono što će nam dole, južno od Save i Dunava, biti potrebno dok se rat ne završi. Sav prtljag odlažemo u gepek automobila.

Bacamo pogled na pančevačko nebo, možda poslednji put u životu. Vedro je, nema ni oblaka ni civilnih aviona. Nije mi po volji to što otac ne ide sa nama. Pozdravljamo se s njim. Majka to ne čini. Žuri joj se, neće da gubi vreme. Uskačemo u automobil, svi četvoro, i krećemo.

Grad je neobično prazan. Ulice su polupuste.

Začas stižemo do drumskog mosta i prešavši preko Tamiša napuštamo Vojvodinu. Na putu do Beograda zaustavlja nas jedna policijska patrola. Policajci nas legitimišu i pitaju nas gde idemo. Dajemo im iskren odgovor i nastavljamo dalje.

Prešavši preko Pančevačkog mosta, ulazimo u Beograd. I taj grad je neuobičajeno miran. Vozimo se najprometnijim ulicama i izlazimo na autoput za Niš. Na punktu za

naplaćivanje drumarine, nadomak Beograda, opet policijska patrola. Tu je i vojna policija.

Nastavljamo dalje. Usput nailazimo na desetine kamiona punih vojnika; neki vuku topove. Sporo se kreću ka jugu. Prinudeni smo da ih pretičemo.

Oko trideset i pet kilometara južno od Beograda izlazimo sa autoputa i magistralnim putem, preko Mladenovca, za nešto više od pola sata stižemo u Topolu.

Izašavši iz tog šumadijskog gradića nastavljamo vožnju putem prema Rudniku i Gornjem Milanovcu. Nakon nekoliko pređenih kilometara skrećemo desno s glavnog puta i ulazimo u mali zaselak sa razbacanim kućama. Okrećemo se i sa tog asfaltnog, seoskog, prelazimo na uski, nekada jednosmerni makadamski put i zaustavljamo se pored jedne drvene ograde, iza koje se nalazi stara dvospratna kuća.

Majka izlazi iz automobila, otvara kapiju, ponovo seda za volan i ulazi u dvorište puno kokošaka. Na nas zalaja mali zavezan pas. Iz kuće istrča baba. Nasmeha se kad ugleda moju majku.

- Katarina, kćeri moja! Znala sam da ćeš doći!

Njih dve se zagrliše i poljubiše tri puta.

- Udario ludak Klinton na nas - nastavlja baba. - 'Oće sve da nas uništi. Ko zna koliko će ovo da traje. U Hrvatskoj i Bosni se ratovalo četiri godine.

- Majko, nijedna zemlja ne može biti bombardovana četiri godine.

Edora, njena majka i ja izlazimo iz automobila. Baba nas gleda.

- Koji su ti ovi?

- Moja susedka i prijateljica Melita, njena kćerka Edora i moja kćerka Glorija. Sećaš se Glorije, bila je ovde jedanput.

- Kako da ne! - nasmeha se baba. - Porasla je. Kad bi' je srela na ulici ne bi' je prepoznala.

Baba gleda Edoru i njenu majku. Šovinista je, ne voli ljude koji nisu Srbi, pogotovo u jednoj ovako specifičnoj situaciji, ali ne dozvoljava da oni to primete. Pozdravlja se s njima i uvodi nas u kuću. U međuvremenu pita majku gde joj je muž? Dobivši odgovor ne krije da joj je drago što nije došao.

Na zidu u kunji, prostoriji u kojoj na srpskom selu ljudi provode najviše slobodnog vremena, stoji ikona svetog Nikole, kalendar, jedna tapiserija i poveća uramljena fotografija predsednika Miloševića.

Ja je upadljivo gledam.

- Baba, što si ga stavila na zid?

- Kako što?! Pa on je šef države!... A koga da stavim na zid?! Tita?!... Šta ti imaš protiv njega?! On je heroj! On ratuje protiv celog sveta!

- Ma kakav heroj!

- Što njega svi napadaju i svi mrže?! Šta ceo svet 'oće od njega?! I NATO?!

Pobediće on te fašiste! Videćeš!

- Mrzi ga njegov narod zato što ga je opljačkao! Mrze ga predsednici i narodi susednih zemalja, zato što svojom politikom izolacionizma i ekonomskom blokadom koju je natovarao ne pleća Srbije i Jugoslavije, ugrožava njihove interese i dovodi ih u tešku ekonomsku situaciju. Mrze ga u zapadnoj Evropi, zbog toga što stalno izaziva krize i ratove na Balkanu. Najzad, mrzi ga cela međunarodna zajednica zbog politike koju sprovodi prema nesrpskom stanovništvu na Kosovu.

- Kosovo je kolevka Srpstva i ostaće zauvek srpsko! Ja da se pitam, ja bi' pobila sve Albance na Kosovu!

- I Mađare u Vojvodini?!

To namerno kažem, kako bih je "matirala". Edori i njenoj majci je neprijatno. Dobro me poznaju, znaju da sam cinik. Neugodno je i mojoj majci.

- Glorija nisi u svojoj kući!

- Tako! Tako! Ja u mojoj kući 'oću da pričam i da radim šta god 'oću! - pobedonosno kaže baba. - I staviću na zid onu sliku koju ja 'oću!

- Dobro baba, ćutaću!

- Da ćutiš, nego šta! Ćuti kad nemaš ništa pametno da kažeš... Seljaci nisu nikad živeli bolje nego danas. Za vreme Tita morala sam da prodam dve krave da bi' platila porez, a sad je dovoljno sto jaja. Da mi je samo živ Milan, pa da ti dokažem! Možda je on opljačkao vas varošane, ali nas sa sela nije oštetio. Mi smo uvek glasali za njega i glasaćemo opet! Mi smo ga doveli na vlast, čuva ga vojska i policija, vi studenti i varošani ga nikada nećete skinuti s vlasti!

- Baba, ja nisam student.

- Ma nema veze, svi vi što ste protiv njega... Sve vas treba pobiti! Ja da sam na njegovom mestu, ja bi' sve vas pobila!

Majka je ljuta, gleda i u babu i u mene.

- Dosta!... Glorija, izađi malo napolje!

To je izgleda najbolje rešenje. Izlazim napolje zajedno sa Edorom.

Dok napuštam kuću i dvorište, kroz glavu mi prostruja jedna misao. U Srbiji tinja varnica koju malo ko primećuje. Naime, radi se o sukobu urbanog i ruralnog načina života i razmišljanja, kosmopolitizma i šovinizma, otvorenosti prema celom svetu i svim kulturama s jedne strane i izolacionizmu i pravoslavnoj samodovoljnosti s druge strane. Odmah se setih sukoba na Terazijama, u Beogradu, u decembru 1996. godine, između građana Beograda, studenata i intelektualaca, koji su tri meseca protestovali protiv izborne krađe, i seljaka iz najzaostalijih krajeva Srbije, koje je režim brojnim autobusima dovukao na kontramiting. Bio je to jednodnevni sukob evropske i azijske Srbije.

- Koliko ćemo ostati ovde? - pita me Edora pošto izađosmo na makadamski put.

- Ne znam. I meni je teško u ovoj nadođiji. Ali ovde će nam biti bolje nego u Pančevu. Budi sigurna da na ovo selo, koga nema ni na jednoj geografskoj karti, neće pasti nijedna bomba. Ja bih volela da se ovo što pre završi. Ne verujem da može da traje duže od deset dana.

Hodamo seoskim putem i posmatramo okolinu. Selo je opkoljeno šumovitim brdima iza kojih se nalaze dve planine - na jugu Rudnik, a na zapadu Venčac. Pored nas prođe poneki automobil ili traktor. Srećem i nekoliko meštana. Čudno nas gledaju. Obučene kao i sve ostale gradske devojke privlačimo njihovu pažnju i znatiželju. Svi se pitaju ko smo.

Ulazimo u šumu i penjemo se na nablizhe brdo. Priroda se tek budi iz dugog zimskog sna. Ispod suvog lišća vire prvi šumski cvetići, pupoljci na drveću se već zelene. Da nije rat, pomislila bih da se nalazim na nekom izletu.

Dugo se zadržavamo u šumama na okolnim brdima. Razgovaramo i prisećamo se ne tako davne prošlosti, izlazaka, provoda... I Edori i meni je krivo što nam se dogodilo ovako nešto.

U babinu kuću vraćamo se pred sam zalazak sunca. Atmosfera je opuštenija i podnošljivija nego pre našeg izlaska. Baba više nije ljuta, ili se samo pretvara. Odmah ručamo, a onda odlazimo u sobu na spratu gde sve do večere vodimo ženske razgovore.

Uveče silazimo u prizemlje, ulazimo u kujnu. Uključen je babin stari crno-beli televizor. Na svim kanalima emituje se isti program. Na radiju se može uhvatiti nekoliko stanica i sve su u službi režimske propagande. Nigde nema nekog zabavnog programa. Pokušavam da uhvatim radio stanicu "Slobodna Evropa" i "Glas Amerike" i uspevam u tome. Baba se buni, tvrdi da su to fašistički mediji, kao što to režim ponavlja svakog dana, ali ostaje po mome. Te radio stanice objavljuju uglavnom iste vesti kao i jugoslovenski mediji, ali i neke koje jugoslovenski mediji prećutkuju.

Večerao svi zajedno. U toku večere majka kaže babi da je preostro postupila prema mužu. Spominje i sina, koji je sada sigurno na putu za Kosovo. Baba i ne pokušava da je umiri. Kaže da su svi naši preci odlazili u rat kad god je to bilo potrebno. Edora i njena majka se i dalje ustručavaju.

Posle večere odlazimo u sobu. Spava nam se. Napolju je mirno, ne čuje se ni huk aviona ni zvuk detonacija. U ovoj divljini se ne čuju ni sirene za početak i kraj vazdušne opasnosti. Edora i ja ležemo u krevet i gasimo svetlo. Razgovaramo tiho u mraku. Biće ovo po svemu sudeći, mirna noć.

V

Danas je, u utorak 30. marta, moj dvadeset i sedmi rođendan. Proslavljam ga daleko od mesta stalnog prebivališta, od užeg i šireg kruga prijatelja, i, uopšte, od civilizacije. Agresija na Jugoslaviju traje već nedelju dana, ali ja živim kao da se baš ništa ne događa. Na činjenicu da je rat podsećaju me samo vesti sa radija i televizije.

U proteklih šest-sedam dana avioni su bombardovali vojne ciljeve širom Srbije i neke ciljeve u Crnoj Gori. Bombardovane su i neke fabrike, od toga jedna ili dve u Pančevu. Porušeno je i nekoliko mostova. Bombardovana su i sravnjena sa zemljom i neka seoska i prigradska naselja. Lista pogođenih objekata je predugačka, ali, na žalost, nije konačna.

Za sve to vreme jugoslovenski režim je pokušao da dobije podršku od što je moguće više vlada i zemalja u svetu, ali podržale su ga samo vlade zemalja koje su pod međunarodnim sankcijama ili koje su se samo izolovale. Predsednik Milošević se trudi da stvori Savez Jugoslavije, Rusije i Belorusije, ali to ostaje samo mrtvo slovo na papiru. Te dve države samo verbalno podržavaju njegov režim. Vlade ostalih politički neutralnih, ali ekonomski slabo razvijenih zemalja, ne podržavaju jugoslovenski režim, ali ni NATO pakt. Zvanično izdaju saopštenje u kome kažu kako je agresija Severoatlanskog pakta na Jugoslaviju akt suprotan povelji Ujedinjenih nacija, a u stvari ih i ne zanima šta se događa tamo negde na Balkanu. Sa druge strane, ekonomski najrazvijenije zemlje podržale su agresiju na Jugoslaviju, to su učinile i gotovo sve evropske zemlje koje nisu članice NATO pakta, a zemlje koje se graniče sa Jugoslavijom dozvolile su pilotima aviona koji nose tovare bombi da koriste njihov vazdušni prostor.

Oči celog sveta uprte su u Jugoslaviju. Čelnici zapadne vojne alijanse tvrde da se vazdušni udari na Srbiju i Crnu Goru vrše iz samo jednog razloga: da se prekine srpski

policijski teror nad Albancima na Kosovu i spreči humanitarna katastrofa. Ali građani Srbije u to ne veruju, niti hoće da veruju, s jedne strane zato što im bombe padaju na glavu, a s druge zato što mnogi od njih nisu nikada ni bili na Kosovu. U metropolama zemalja članica zapadne vojne alijanse već nekoliko dana se održavaju protesti protiv agresije na Jugoslaviju, a iza njih, uglavnom, stoje zapadnoevropski i američki komunisti i anarhisti i srpski iseljenici.

Jugoslovenski mediji u poslednje vreme vode žestoku medijsku kampanju protiv Zapada, ubeđujući građane Srbije (ne i Crne Gore, jer ta republika ima sopstvene medije), da je NATO pakt fašistička vojna organizacija čiji je glavni cilj da razbije Jugoslaviju i uništi ceo srpski narod. Građanima Srbije serviraju se takve laži, koje ne bi mogao da izmisli i izgovori ni sam baron Minhuazen. Po njima, NATO pakt uništava celo pravoslavlje tako što bombarduje jednu zemlju u kojoj trećina njenog stanovništva nisu vernici pravoslavne crkve, a pravoslavlje se uništava čak i onda kada avionske bombe ruše ili znatno oštećuju džamije na Kosovu i u Sandžaku i katedrale u Vojvodini. Takozvani Novi svetski poredak je najveći neprijatelj Jugoslavije i srpskog naroda, a neki masoni, koji stoje iza njega, planiraju da u skorijoj budućnosti smanje broj stanovnika naše planete za tri milijarde, dakle da pobiju ostale tri milijarde, a to čine tako što bombarduju jednu evropsku državu koja ima jedva jedanaest miliona stanovnika i u kojoj već čitavu jednu deceniju vlada bela kuga! Ovako nešto je danas moguće čuti samo u Srbiji! Predsednika Sjedinjenih Američkih Država porede sa Adolfom Hitlerom, vodeće političare ostalih zapadnih zemalja sa najbližim Hitlerovim saradnicima, a njihovu politiku "proglašavaju" nastavkom Hitlerove politike. I na kraju, kažu kako NATO pakt mora odmah obustaviti bombardovanje, inače će Rusija i Kina Jugoslaviji pružiti vojno-tehničku pomoć, pa će Zapad biti vojnički poražen, a Severoatlanski pakt prestati da postoji.

Živeti danas u Srbiji znači bolovati od kompleksa progona, od napada depresije, fobije i agorafobije, osećati se usamljeno i beznadežno, osećati se manje vrednim od bilo kog drugog naroda...

Plaću bebe i vrište deca i njihove majke, stalno se trči od kuće do skloništa i nazad, dok njihovi očevi, braća, mladići i muževi ginu na položajima, nasilno ugurani u vojne uniforme. Retko ko može da spava i preko noći i preko dana. Izgleda da ceo ovaj narod boluje od psihoze. Kako, inače, objasniti činjenicu da ljudi odlaze na koncerte, na trgove i na mostove, u vreme vazdušne opasnosti. Na mostovima se okupljaju čak i preko noći, kada je najopasnije, kako bi svojim telima "branili" most od bombi.

Što se mene tiče, pukom slučajnošću pripadala sam malom broju ljudi koji ovih dana ne žive u strahu od smrti. Inače, da nema struje, radija i televizije, moglo bi se slobodno reći da već nedelju dana živim onako kako su živeli moji preci u prošlom veku. Babina kuća ima vodovod, kanalizaciju i struju, ali nema telefon, tako da se ne mogu čuti sa svojim ocem i poznanicima iz Pančeva i Beograda. Baba nema mašinu za veš, niti mnoge druge kućne aparate. U ovom selu vreme sporo odmiče. Svaki dan izgledao mi je otprilike ovako: ustajala sam rano ujutro, mesila i pekla hleb, spremala doručak, prala sudove, pa sa Edorom, njenom ili svojom majkom kuvala ručak, prala svoju i majčinu odeću, pomagala babi u baštenskim poslovima, čistila dvorište i sređivala kuću.

Vrlo malo vremena sam posvećivala sebi. Protekle dane obeležila je i majčina briga za mužem i sinom, babine psovke upućene na račun Zapada, pohvale upućene

Rusiji i njene tvrdnje "da će Rusi konačno pokazati Amerikancima i njihovim slugama ko je gazda u svetu", te Edorine i moje slutnje u pogledu dužine trajanja vojne intervencije.

Iz ovog malog šumadijskog sela skoro svi muškarci stari između devetnaest i pedeset godina otišli su u rat. Svi žitelji sela se međusobno poznaju. I, naravno, svi su čuli da se u svoje rodno selo vratila moja majka i sa sobom dovela svoju kćerku i dve prijateljice.

Ima već tri-četiri dana kako nekoliko sedamnaestogodišnjih mladića, meštana ovog sela, redovno svojim motorciklima maksimalnom brzinom prolaze pored babine kuće. Dvojica najhrabrijih ponekad i navrate, pitaju moju babu da li joj treba kakva pomoć i gde su te dve devojke Mađarice. Juče sam upoznala jednog od njih. Razmenili smo par beznačajnih rečenica i to je bilo sve. On se zove Milovan, pohađa srednju školu u Topoli i smatra da će Srbija pobediti zapadnu vojnu alijansu.

Danas, 30. marta, na skromnoj proslavi mog dvadeset i sedmog rođendana, i on je došao na ručak. Jedemo supu i šnicle.

U jednom trenutku svi prisutni baciše pogled u moj tanjir. Pogledah ga i ja. Šnicla, isečena sa nekoliko strana, izgleda kao Nemačka na političkoj mapi Evrope.

- Šta vam je toliko zanimljivo? - rekoh. - Ovo je slučajno ispalo ovako i može se dogoditi bilo kome.

- Ništa nije slučajno - kaže baba. - To je sudbina, a od sudbine se ne može pobeći. Izgleda da ti je suđeno da se udaš za nekog Švabu.

- Jeste, upoznaću ga u ovom selu.

- Izvini - umeša se Milovan - a šta fali ovom selu?

- Ništa. Samo što ne mogu da se naviknem na pustinjački način života. Osećam se kao Robinson Kruso na svom ostrvu. To je jedini problem. Jedino što mi se ovde sviđa je to što mi ne nedostaje hrana.

- Ima mnogo boljih i vrednijih stvari od hrane.

- Ja sam hedonista. Volim da uživam u svemu što mi život pruža. Više volim da se najedem nego da vodim ljubav. Kad bih na nekom pustom ostrvu morala da biram između muškaraca ili hrane, zna se šta bih izabrala. Najela bih se, a onda bih masturbirala.

Majka me pogleda popreko.

- Kako te nije sramota da pred svima nama kažeš tako nešto? To ne priliči ni tvojim godinama ni tvom obrazovanju.

- Umeš li ti uopšte da se zaljubiš? - pita me Milovan.

- Šta te briga! Mlađi si od mene deset godina. Ne treba da mi postavljaš takva pitanja.

Sve mi smeta. Osećam se kao da stojim iznad provalije! Naglo ustajem i približavam se izlaznim vratima.

- Neću nikome da podnosim račune! Nikome!

Napuštam kuću i ulazim u obližnju šumu, koja se sa najbližeg brda spušta prema seoskom putu. Ne znam da li je neko pošao za mnom, nije me ni briga. Baš me briga što je oblačno i hladno. Baš me briga što nisam obukla jaknu.

Krupnim koracima se krećem kroz šumu. Ponekad potrčim. (Najviše volim da budem sama, to sam oduvek volela.) Umorna sam, umornija nego ikad. Kad bih ceo dan crtala ne bih se ovako umorila.

Nailazim na jedan šumski izvor. Saginjem se i pijem ledenu vodu. Nemam granice, pijem sve dok ne osetim da mi je želudac pun. Zatim ustajem i nastavljam dalje. Drveće u šumi je već olistalo. Krošnje nalikuju jedna drugoj. Duva hladan vetar u kome se oseća vlaga. Počinjem da osećam vrtoglavicu. Hladno mi je. Sporije dišem.

Vraćam se kući pred zalazak sunca. Pada mi mrak na oči i, pošto ih zatvaram, vidim bezbroj zvezdica.

Ležem u krevet. Znojim se i teško dišem. Hladno mi je kao da me je dotakla smrt. Svega sam svesna. Bojim se da se ne razbolim od neke duševne bolesti. Pitam se, dokle će sve ovo da traje, šta će biti sa mnom...

V I

Večeras, 24. aprila, na pedesetogodišnjicu osnivanja Severoatlanskog pakta, koja je u Briselu proslavljena uz veliku pompu, ima tačno mesec dana otkako avioni lete iznad Srbije i bombarduju kako vojne tako i civilne ciljeve. Edora i ja stojimo ispred babine kuće i gledamo prolećno nebo, prošarano oblacima i zvezdama. Na nebu se čuje huk aviona, koji od polovine aprila svake noći preleću preko Topole i okolnih sela, ali ne bacaju bombe, kao u mnogim delovima Srbije. Sa okolnih brda snažno dejstvuje protiv-vazдушna odbrana.

Agonija koja u Srbiji traje već mesec dana nikako da prestane. Bombardovani su brojni vojni ciljevi u Srbiji i neki u Crnoj Gori. (Preko te južne jugoslovenske republike, u kojoj su na početku rata bili bombardovani uglavnom objekti jugoslovenskog karaktera, avioni samo preleću). U Srbiji su bombardovane i porušene gotovo sve kasarne. Bombardovane su i sve fabrike koje su, zvanično ili nezvanično, proizvodile oružje, a pogođene su i fabrike koje nemaju nikakve veze sa vojnom industrijom. Potpuno je razoreno nekoliko manjih gradova; bombardovane su i do temelja srušene neke četvrti ostalih manjih i većih srpskih gradova. Bombarduju se i ruše i mostovi na Savi, Dunavu i ostalim manjim i većim srpskim rekama, ili evropskim rekama koje protiču kroz Srbiju, kao i mnoge druge saobraćajnice. Bombarduju se i autobusi i vozovi i ranjavaju i ubijaju njihovi putnici. Od početka aprila bombe padaju i na Beograd. U vazduh su dignute neke beogradske kasarne i ostali vojni objekti u okolini grada, kao i neke najvažnije državne, vojne i policijske ustanove u najužem gradskom jezgru. Bombardovana je i potpuno srušena i rezidencija predsednika Jugoslavije. Srušen je i televizijski toranj na Avali, najviši građevinski objekat u Jugoslaviji. Bombardovana je i državna televizija, locirana u najstrožem centru grada. Bombarduju se i radio-televizijski predajnici širom Srbije, kako bi se umanjila gledanost državne televizije i slušanost državnih radio-stanica. Na ostacima bombi koje su na pravoslavni Uskrs padale na jug Srbije pisalo je "Srećan Uskrs", a na nekima čak i "Da li još uvek želite da budete Srbi". U bombardovanim naseljima ginu civili, starci, žene, deca, pripadnici svih etničkih grupa i verskih zajednica koje žive u Srbiji.

Režimu takvo odgovara stanje. Građani sve masovnije izlaze na proteste, na gradske trgove i na mostove. Takođe, režim se na jedan perfidan način obračunao sa svojim neistomišljenicima: zatvorene su brojne radio i televizijske stanice i mnogi novinski listovi. Ko god bi razmišljao drugačije od ljudi iz režima i pri tom javno iznosio

svoje stavove, mogao bi biti priveden na informativni razgovor, zatvoren, ili bi jednostavno nestao. Na pravoslavni Uskrs, 11. aprila, u centru Beograda ubijen je od strane nepoznatih napadača vlasnik jednog beogradskog dnevnog i nedeljnog novinskog lista, poznati borac protiv režima, a njegovo štampanje obustavljeno na neodređeno vreme. Bombardovanje državne televizije u Srbiji je okarakterisano kao pucanj na istinu, a doživljeno kao hrišćansko mučeništvo.

Dani koji su usledili nakon mog dvadeset i sedmog rođendana, bili su mi jako teški. Pala sam u postelju i nisam ustala dobrih deset dana. Osećala sam glavobolju i mučninu, bolove u želucu i bubrezima, hladno strujanje niz kičmu, povraćala sam i znojila se. Baba me je lečila svojim domaćim čajevima, spravljenim od trava koje je brala po livadama tokom prošlog leta. Svakoga dana ležala sam u kadi punoj tople vode u koju su bili potopljeni osušeni livadski cvetovi. Bila sam psihički napeta, opsednuta situacijom u zemlji. U posetu mi je redovno dolazio Milovan, sedeo pored mene, povremeno me držao za ruku i šaputao mi da će sve biti u redu.

U postelji sam dočekala katolički Uskrs, 4. aprila, koji su slavile Edora i njena majka. Dva dana pred pravoslavni Uskrs, jednu sedmicu kasnije, ustala sam iz postelje. Uskršnja jaja mi nikad u životu nisu bila ukusnija nego ovog proleća.

Negde u to vreme moja baba je prestala da se nada i da priča kako će Rusija pomoći Srbiji. I njoj i svim ostalim neukim građanima ove zemlje je konačno postalo jasno da Srbija i njen režim nemaju ni jednog jedinog saveznika.

Majka je za ovih mesec dana dva-tri puta odlazila u Topolu i iz pošte pokušavala da uspostavi kontakt s mužem, ali on nikada nije dizao slušalicu. Pretpostavljala je da se krije u nekom skloništu ili, pak, da neće da se javi. U Pančevu su bombardovane mnoge fabrike, između ostalog i rafinerija nafte, pa iznad grada već danima lebde gusti crni oblaci i na svakom koraku se oseća miris zapaljene nafte. Kad malo razmislim, bolje je što sam pobegla iz svog grada.

Nekoliko dana nakon pravoslavnog Uskrsa, prvi put sam iznad sela čula huk aviona. Istovremeno su dva okolna brda zaposeli vojnici, koji su među njihovim gustim drvećem stacionirali protivavionske topove. Od tada, svake noći kad avioni preleću preko sela, zajedno sa Edorom posmatram "vatromet", a preko dana viđam vojnike. Nekoliko puta su navraćali i kod moje babe i od nje kupovali namirnice po ceni koju bi sami odredili. Razgovarala sam na kratko sa njima. Većina je sumnjala u jugoslovensku pobeđu.

Pre dva dana Milovan me je pozvao da se njegovim motorciklom provozamo do Topole. Pristala sam. U grad smo stigli za manje od deset minuta. Policijske patrole nas nisu zaustavljale jer je on poznavao sve policajce iz Topole i okoline. Bio mi je to prvi kontakt sa civilizacijom od mog odlaska iz Pančeva.

Prošetali smo gradom i malim gradskim parkom. Popeli smo se na vrh brda na kome se nalazi velika crkva - mauzolej kraljevske porodice Karađorđević. Ulazna vrata su bila zaključana. Bilo mi je krivo što nisam mogla da uđem unutra i vidim plafone, zidove i podove popločane mozaikom. U Topoli smo sreli dosta njegovih drugova. Kad god bi ugledao nekog poznatog hvatao bi me za desnu ruku želeći da me predstavi kao svoju devojku. Ja na to nisam reagovala, ali kad je jednom prilikom pokušao da me poljubi - odbila sam ga bez razmišljanja. I ne samo to. Nisam htela sa njim da se vratim u selo, već sam na put krenula pešice. Molio me je da sednem na motorcikl, iza njega, ali ja

nisam pristala. Na putu do sela više puta je prolazio pored mene, vozeći se čas tamo čas ovamo.

Na ulasku u selo preprečio mi je put i izjavio mi ljubav. Rekao mi je da je najveći mangup u selu i da može da ima bilo koju devojkicu odavde, ali da su mu one dosadile.

- Možda svojim ponašanjem možeš da impresioniraš neku lokalnu devojkicu, - rekla sam mu tada - ali mene ne možeš. Pored toga mnogo si mlađi od mene. Ti si u odnosu na mene malo dete. A ako bi hteo neku devojkicu sa strane, priđi Edori, možda joj se sviđaš. Ona je starija od tebe samo pet godina.

- Ne, ona mi se ne sviđa. Mnogo je niska, crna je, a ja volim visoke i zgodne plavuše kao što si ti.

- Ne sviđa ti se Edora?! Pa ne sviđaš se ni ti meni! I šta sad?!

- Ja mislim da ti se sviđam.

- Slušaj, ja ne želim da te povredim. Ti si iskren i znaš šta hoćeš. Ali treba da znaš da mi nismo jedno za drugo i da možemo da budemo samo prijatelji.

- Da li si se ti ikada zaljubila u nekoga?

- Ljudi se svakog dana zaljubljuju i odljubljuju.

- Nisi mi odgovorila na pitanje.

- Nisam. Nikad se ni u koga nisam zaljubila. Ali to sad nije važno. Ja ne igram nikakvu ulogu u tvom životu i veruj mi da ćeš me zaboraviti kad budeš naišao na onu pravu.

I to je bilo sve. Nikada ga više nisam ni videla ni čula.

I večeras, kad sve to pričam Edori nas dve posmatramo "vatromet", paljbu iz protivavionskih topova po avionima koji preleću preko Topole i njene šire okoline, tu lete u krug i prave zalet za napad na neki novi vojni ili civilni cilj.

- Šta misliš - pita me Edora - šta će da radi naša vojska kad potroši svu municiju?

- Ništa. Pristaće na uslove primirja koje bude diktirao neprijatelj. I sama znaš da je naša vojna industrija ozbiljno načeta.

- Naši su oborili mnogo njihovih aviona, pa i one "nevidljive"...

- Sve je to ništa. NATO pakt je velika vojna sila, a Srbija mala, izolovana od celog sveta i opljačkana od svog režima.

Dok to izgovaram, pomislih da su bilo kakvi pregovori bolji od bilo kog rata i da ovo što nas je snašlo treba, bez obzira na ishod, da se što pre završi.

VII

Večeras, u nedelju 9. maja, sedim na trosedu u spavaćoj sobi i gledam jedan film na lokalnoj televiziji grada Kragujevca, jedinom kanalu čiji signal, nakon rušenja televizijskih repetitora širom Srbije, može da se uhvati u ovim krajevima. Do ponoći i ulaska u novi dan ima nepunih deset minuta. Vojna intervencija Severoatlantskog pakta još uvek traje.

Uz poneku rečenicu, koju prozborim sa Edorom, i povremene komentare na film, prisećam se 9. maja 1995. godine. Tog dana je cela Evropa obeležavala pedesetogodišnjicu pobeđe nad fašizmom. Tada sam, kao student arhitekture, zajedno sa svim svojim kolegama, usred predavanja, na jednolični zvuk sirene u trajanju od jednog

minuta, ustala da minutom ćutanja odam poštu ųrtvama fašizma. Danas, ćetiri godine kasnije, potomci Hitlerovih jurišnika, zajedno sa svojim zapadnim saveznicima, lete iznad naših glava i bacaju bombe na moju domovinu.

Kazaljke na satu se poklapaju. Ulazim u novi dan. Imam neki ćudan predosećaj da će se večeras dogoditi nešto što će mi promeniti ųivot.

Od ulaska u drugi mesec agresije na Jugoslaviju pa do dana današnjeg bombardovani su mnogi vojni i civilni ciljevi širom Srbije. Iz dana u dan povećavao se spisak porušenih mostova, fabrika, radio i televizijskih repetitora, sela, prigradskih naselja, gradskih ćetvrti i ćitavih gradova. Izmeću ostalog, bombardovane su neke zgrade u centru Zemuna i najbolji hotel u toj beogradskoj općtini, najviša poslovna zgrada na Novom Beogradu i kineska ambasada. Bombardovanje ambasade izazvalo je oštru osudu jugoslovenske i svetske javnosti i ųestok protest kineskih vlasti i građana.

Ćula sam od nekih ųena da su pre neki dan, kad je bombardovana fabrika automobila u Kragujevcu, oko fabrike bila poređana strašila na ćijim su se grudima nalazile mete. Fabrika je delimićno srušena, ali strašila su ostala ćitava. Bila je to sprdnja sa agresorom.

Ali i neprijateljski piloti su se sprdali sa našim građanima. Naime, u jednom selu u okolini Topole, usred dana, lokalni pijanci su sedeli na terasi ispred kafane. Preko njih su, na maloj visini, u brišućem letu, preleteli avioni. Njima je bilo ispod ćasti da ustanu i pobegnu u neki zaklon. Sedeli su i pili sve dok nisu videli mali padobran koji je polako padao s neba nakon još jednog njihovog preleta. Kada je kutija koja je vukla padobran ka zemlji pala nedaleko od njih, oni su prišli i otvorili je. Unutra su se nalazila dva avionska snimka te seoske kafane sa svim njenim detaljima, boks najskupljih amerićkih cigareta i deset limenki koka-kole, sa kratkom porukom na engleskom jeziku: "Enjoy".

Za sve to vreme u mom ųivotu se nije dogodilo ništa znaćajno. I dalje sam pomagala babi u vođenju domaćinstva, najviše vremena provodila sa Edorom i kontaktirala sa vojnicima kad bi sišli sa okolnih brda. Od ųena i baba koje su redovno posećivale moju babu saznala sam da me mrze mnoge devojke u selu, ali mene za to nije bilo briga. Svake noći sam, zajedno sa Edorom, gledala filmove, ili kad bi se zaćuo huk aviona izlazila iz kuće i posmatrala besplatan "vatromet" na nebu.

Pre nekoliko dana nestalo je struje i nije je bilo sve do večeri. Kad je stigla saznali smo da su neprijateljski avioni nekim naroćitim, takozvanim grafitnim bombama deĳstvovali po elektro-energetskom sistemu ove zemlje. Struja je i narednih dana bila veliki problem, jer je bila iskljućivana po nekoliko ćasova.

U ćetvrtak 6. maja, na veliki pravoslavni praznik Đurđevdan, koji su slavili mnogi meštani sela, neko je usred dana ribljim uljem namazao babin kućni prag. Bile su to neke seoske vradųbine. Znam da je religija Vika raširena po Srbiji, ćula sam da i u ovom selu ima veštica, ali verujem da snaga njihove molitve i njihovih ćini ne moųe da deluje na mene ako ne razmišljam o tome.

Prozor od sobe je širom otvoren. Ćuje se huk aviona. Iz trena u tren je sve jaći. Poćinje da deĳstvuje i protiv-vazdušna odbrana sa okolnih brda. Ovog puta je film zanimljiviji od "vatrometa" i stoga ne izlazim iz kuće.

Odjednom, u sobu ulazi jaka svetlost i nestaje za sekund-dva. Imam utisak kao da je u jednom trenu osvanuo dan. Dve ili tri sekunde kasnije zaću se strahovita eksplozija na kilometar i po daleko od kuće. Istovremeno ćujem kako na prozorima, koji su zatvoreni, pućaju stakla.

Zaboleše me bubne opne. Obli me hladan znoj.

- Oborili su avion! - rekoh Edori.

Ona sedi na trosedu i nema snage da se pomakne. Premrla je od straha. Pomažem joj da ustane, a onda zajedno izlazimo iz kuće.

U dvorištu, u spavaćicama, stoje baba i Edorina i moja majka. Pitaju se šta je to eksplodiralo.

Iznad sela huče avioni. Nikada se nisu čuli jače nego sada. Seoski psi laju na sav glas.

Iz obližnje šume istrčava desetak do zuba naoružanih vojnika. Pitaju nas ima li muškaraca u kući i pošto dobijaju odgovor naređuju nam da uđemo unutra. Prepoznajem neke od njih. Kažu nam da nemaju šta da kriju od svog naroda, da su oborili jedan neprijateljski avion, da se pilot katapultirao i da su ga videli kako se spušta padobranom u šumu nedaleko odavde.

Poslušasmo ih i uđosmo u kuću. Svi smo uznemireni. Čujemo kako se napolju glasovi vojnika gube u noći.

Edora i ja se penjemo na sprat i ulazimo u našu sobu. Ona ćutke leže na trosedi i pokriva se ćebetom. Uplašena je, tresu se i ona i ćebe. Meni na pamet pada najluđa ideja: hoću baš ja da uhvatim tog pilota.

Uverivši se da su svi u krevetu, polako i tiho silazim u podrum. Pronalazim lovačku pušku mog pokojnog dede, punim je, uzimam rezervnu municiju i izlazim iz kuće. Čuje se jak huk aviona i paljba iz protivavionskih topova. Iznad sela svetlucaju ispaljeni protivavionski projektili koji pomažu jakoj mesečini da se usred noći vidi kao po danu.

Krećem u potragu. Ulazim u onaj deo šume u koji je desetar uperio prst kad je rekao da je tamo pao pilot sa padobranom. Hodam polako, trzam se na svaki šum, a šumova je mnogo. Rizikujem život, jer bi taj tajanstveni pilot mogao da me ubije iz zasede. Držim pušku "na gotovs", spremna sam da svakog trenutka ispalim dva hica. Iznad šume i sela se još uvek čuje huk aviona, najduže od početka vojne intervencije. Avioni kruže iznad sela rizikujući da još neki od njih bude oboren.

Najednom čujem glasove, dovikivanje vojnika koje ugledah na udaljenosti od dvadesetak metara. Usled huke sa neba čula sam ih u poslednji čas. Ipak se na vreme zaustavih i zaklonih iza jednog žbuna, odakle se kao na dlanu mogao osmotriti nesvakidašnji prizor. Neki desetar obletao je oko jednog drveta za čiju se gustu krošnju zakačio padobran, sa sedištem pilota koje se avetinjski ljuljalo levo-desno. Odsečnim glasom izdavao je komande vojnicima koji su se već uzverali visoko u krošnju.

Možda me neki odozgo može videti? Skamenih se od straha. Zapitah se šta jedna devojka, usred noći, za vreme rata, traži u šumi koja vrvi od vojnika.

Predomislih se. Krećem nazad. Nadam se da do babine kuće nikoga neću sresti. Svetlo je. Osećam se kao da sam na nišanu. Čulo sluha mi je maksimalno napregnuto. Čini mi se da nikad u životu nisam tako dobro i jasno čula.

Dvadesetak metara od izlaska iz šume već vidim babinu kuću. Učinilo mi se, iznenada, da u mladoj paprati sa svoje desne strane čujem nečije ubrzano disanje.

Mahinalno guram pušku u to rastinje i vičem na iskvarenom engleskom:

- You! Rise from that bush! Now!

- Ach! Mein Gott! - ote se nekom na nemačkom, a potom na engleskom - Don't shoot! Please!

Iz guste mlade paprati izađe visok muškarac u tamno-zelenoj uniformi sa oznakom avijacije Bundesvera. Obe ruke podiže u vis, bacivši prethodno pištolj gestom koji je davao na znanje da ga je mogao upotrebiti. Gledam ga pravo u oči i uviđam da me prvobitni panični strah potpuno napušta. Da li je to zato što sa usana mladog čoveka doleće prema meni široko razvučen osmeh kome odsjaj pravilnih belih zuba na mesečini služi kao pista za uzletanje? I tada kroz mene prostrujaše neka meni potpuno nepoznata osećanja. Gledam lice muškarca koje vidim prvi put u životu a koje mi je poznato, kao da je lice mog ljubavnika ili muža iz nekog od prošlih ili možda iz svih mojih prethodnih života, u meni sve gori, oči mi trepere, usne i ruke mi se tresu, srce mi ubrzano kuca, kolena mi klecaju... Nikad se, u prisustvu bilo kog muškarca, nisam ovako osećala! I, začudo, primetih da se i on tako ponaša! Da li je ovo ljubav na prvi pogled?... Tek sada počinjem da verujem u nešto što su svi ljudi koje poznajem doživeli bar jednom u životu.

Lovačku pušku, koja je uperena u njega, polako spuštam. I moje se usne razvlače u osmeh.

- I like you, you know that. I want to help you.

- I ti meni sviđaš. Inače bilo mrtva - čuh sa zaprepašćenjem svoj maternji jezik, i jedva zapazih pokret ruke prema bačenom pištolju kojim se razjašnjavao smisao neočekivanog iskaza:

- Ti govoriš srpski? - naravno da nisam mogla sakriti oduševljenje.

- Govorim... snalazim se...

Oboreni nemački pilot pokušava da se smeje.

- Slušaj, - upozoravam ga - ako te zarobe naši vojnici, vezaće te za drvo i ostaćeš vezan sve do kraja rata. Ako pođeš sa mnom bićeš slobodan, a kad se rat završi idi kući.

Bez imalo straha, u stvari sa strahom od vojnika, krećem prema babinoj kući. Ako mi veruje - on će poći za mnom, a ako mi ne veruje - baš me briga šta će se dogoditi.

On ipak polazi za mnom. Koračamo polako i oprezno.

Izašavši iz šume, stižem do drvene ograde. Tu se na trenutak zaustavljamo.

Pažljivo gledam levo-desno i, uvidevši da je sve čisto, dajem mu znak da preskočimo ogradu. On to čini znatno brže i veštije od mene.

Ušavši u kuću, ulazimo u kupatilo. Stavljam ćebe na prozorčić, na kome više nema stakla, i palim svetlo. Tek sada dobro vidim njegovo lice. Gledamo se i zaljubljeno se smejemo. Primećujem da je pun prašine. Prilazim mu i otkopčavam ga. Kažem mu da skine uniformu i da se okupa. Dok perem kadu, on pored kade ostavlja sve što ima kod sebe. Tu je jedan pištolj, napunjen, neki vojni dokument sa najverovatnije lažnim podacima, baterijske lampe, voki-toki, biper, novčanik sa hiljadu nemačkih maraka, velika vojna mapa Jugoslavije od neke vrste tankog najlona koja bi mu u slučaju kiše mogla poslužiti kao kabanica, vojnički nož sa kompasom, kesice sa instant hranom i još neke sitnice. Opravši kadu, sve to odlažem u jednu kesu. On se svlači. Nije ga sramota, ponaša se kao nudista. Možda i jeste nudista. Pokušava da mi se zahvali i ulazi u kadu koja se upravo puni toplom vodom. Uzimam tu kesu i njegovu prljavu uniformu i izlazim iz kupatila.

Ulazim u kuhinju i odmah ložim vatru. Dok drveće pucketa u vatri koja postaje sve jača, nervozno šetam od zida do zida, povremeno stanem pored prozora i bacam pogled napolje. U tom trenutku začu se nečiji glas sa voki-tokija. Izvadih ga iz kese i bacih u šporet zajedno sa biperom i mapom-kabanicom. U šporetu završise i uniforma, koju pre toga isekoh kuhinjskim nožem, i čizme koje jednu po jednu bacih u vatru.

Desetak minuta kasnije, oboreni nemački pilot izlazi iz kupatila. Oko struka mu je omotan peškir. Čist je i lepo izgleda. Nešto je viši od mene, atletski je građen, kosa mu je crna, čelo visoko, oči plave kao nebo... Ponovo perem kadu trudeći se da uklonim sve tragove svog večerašnjeg "zločina."

Gasim svetlo u kupatilu. Držeći se za ruke, nas dvoje se polako i tiho penjemo na sprat i ulazimo u Edorinu i moju sobu. Ona spava. Kesu sa njegovim sitnim stvarima stavljam pod stočić i zajedno s njim ležem u svoj krevet.

Ležimo u mračnoj sobi, pored otvorenog prozora. On se trese, ne od hladnoće, već od straha. Kaže da mi veruje, ali i da se plaši, jer, ipak, nalazi se u srcu jedne zemlje preko koje kao neprijatelj preleće već mesec i po dana. Kaže mi to i da on nema nikakve veze sa bombardovanjem, jer je pilot-lovac, i priznaje da nije imao prilike da obori ni jedan jedini jugoslovenski avion, ali da bi to učinio kada bi morao.

- Odmiču minuti i sati. U selu je mirno, čuje se samo lavež pasa. Nas dvoje ne možemo da spavamo. Ležimo pod istim pokrivačem. Pribijamo se jedno uz drugo. Šapućemo, upoznajemo se...

On se zove Johan fon Ojlenhajmer. Iz Minhena je, ima dvadeset i osam godina i čin poručnika avijacije Bundesvera. Bio je oženjen, ima dve godine "bračnog staža" i trogodišnje dete koje živi sa njegovom bivšom suprugom. Jedan je od najboljih nemačkih pilota. Poleteo je iz vojne baze u Avijanau. Nikad u životu nije bio u Srbiji i Jugoslaviji. Ovo je njegova prva, doduše neslavna, poseta mojoj zemlji. Pristao je da leti iznad Srbije iz dva razloga: zbog dobre zarade i iz osvete. Naime, zbog toga što su svi njegovi bliži preci 1945. godine proterani iz Vojvodine, zajedno sa još četiri do pet stotina hiljada vojvođanskih Nemaca. (Koliko vidim, iskren je prema meni.) Srpski jezik je jednim delom naučio od svog dede, koji je rođen i odrastao u Vojvodini, a jednim delom na kursu koji je pohađao pre početka agresije na Jugoslaviju. Voli klasičnu, naročito nemačku, austrijsku i italijansku baroknu muziku, književnost, slikarstvo i arhitekturu.

I ja rekoh njemu ponešto o sebi. Sviđamo se jedno drugom. Sledi i prvi poljubac. Počinjemo da se ljubimo, milujemo i valjamo po krevetu.

Prekida nas kukurikanje petlova. Edora se budi, pita me koliko je sati i, onako pospana, odlazi u kupatilo. Na horizontu se pojavljuje narandžasta, pa narandžasto-svetlo-plava boja koja najavljuje jutro. Johan se umirio. Čini mi se kao da je prestao da diše.

Edora se, dva-tri minuta kasnije, vraća u sobu. Ugledavši Johana, zaustavlja se na pragu. Zbunjeno ga gleda; ne može da dođe do reči. Čuti nekih dvadeset ili trideset sekundi, a onda me, uperivši kažiprst u njega, pita:

- Ko je on?

- Šta misliš?

Edora ne može da dođe sebi od uzbuđenja.

- Pilot?! Oboreni pilot?!

- Da, nemački pilot-lovac. Sviđamo se jedno drugom.

- I šta ćeš sad? ... Glorija, ti nisi normalna! On mora još u toku dana da nestane odavde!

- Što nisam normalna? Zato što sam se prvi put u životu istinski zaljubila?

- Znaš da se u ovom selu svaki događaj dugo prepričava, a pilota još uvek niko nije video.

- Da znaš da me je nešto teralo da odem po njega.

Ne preskočivši detalje ispričah joj kako sam srela i upoznala Johana. Edora ne može da veruje da sam toliko hrabra i luda, ali "moj sinoćnji plen" je najbolji dokaz da je tako.

- Idi kod ujaka u Kragujevac ili Beograd - predlaže mi ona na kraju. - U Beogradu sigurno neće bombardovati civile. Ne smeš da ostaneš ovde.

Ja ćutim. Ustajem i nervozno šetam po sobi. Razmišljam šta da radim.

Nebo je već postalo svetlo-plavo. Na istoku se smeje narandžasto Sunce čiji zraci još nisu pali na zemlju; mogu da ga gledam golim okom. Čujem babin glas. Tek je ustala i odlazi da nahrani kokoške i pomuze krave. Radni dan na selu je već počeo.

- Znam, - pade mi na pamet - otići ćemo kod ujaka Marka u Beograd. On je prozapadno orijentisan; član je najvatrenije opozicione stranke.

Zaključavam vrata od sobe, za svaki slučaj, pošto baba ume da me budi između šest i pola sedam. Dajem Johanu nešto od svoje odeće da se obuče, a zatim pakujem sve svoje stvari. Edora mi pomaže. U toj gužvi pronalazim i neke bratovljeve stvari i, ne znam otkud kod mene, njegovu ličnu kartu. Na pamet mi pada genijalna ideja. Uzimam jedan Johanov vojni dokument, sa koga skidam fotografiju, skraćujem je makazama kako bih sa nje uklonila sve vidljive oznake avijacije Bundesvera, tako da izgleda kao da se fotografisao u nekoj modernoj jakni u vojničkom stilu, i stavljam je u bratovljevu ličnu kartu. To moram da uradim precizno i taj posao traje desetak minuta. (Tako Johan fon Ojlenhajmer za kratko vreme postade Igor Debreceni.) Njegov dokument zatim spaljujem u sobnoj pepeljari, a pištolj ostavljam Edori, zamolivši je da se pobrine za njega. Njegove ostale stvari, uključujući i vojnički nož sa kompasom, pakujem sa svojim stvarima i dajem mu do znanja da će nam njegovih hiljadu maraka u Beogradu dobro doći.

U dvorištu ispred kuće čujem nekoliko ženskih glasova. Tu su baba i Edorina i moja majka. Razgovaraju sa jednom babom iz susedstva.

- Čujete li šta se zbilo noćas? - pita ih ona pri ulasku u dvorište.

One potvrdno odgovoriše.

- A da niste, blago mene, videle pilota?

Ja pretrnuh od straha.

- Nismo, očiju mi - odgovara moja baba. - A što bi ga baš mi videli?

- Pa ko velim, avijon je pao daleko odavde, ali pilot je pao trista metara od vaše kuće. Moj čovek je noćas iš'o u potragu zajedno sa još neko'ko lovaca. Našli su samo padobran. Vele vojnici da su švapski avijon oborili. Tornado, Horijer, tako nekako.

- Harijer? - ispravi je moja majka.

Ja pogledam Johana. On mi šapuće da je avion tipa Tornado.

- A 'de su ti devojkice? - pita ona moju babu.

- Eve ih gore, još spavaju. Da ih probudim.

Edora izlazi na prozor, kako bi sprečila babu da se popenje na sprat, pozdravlja susedku i kaže da se pilot sasvim sigurno krije negde u šumi, no baba kaže da ga nigde nema, kao da je u zemlju propao.

Obe babe i Edorina i moja majka ulaze u kuću; odlaze na jutarnju kafu. Sprema se doručak. Idealno je vreme za "bekstvo".

Edora, Johan i ja napuštamo kuću bez imalo straha da će nas videti babe i majka, jer iskaćemo kroz prozor. Edora odvodi Johana, koji nosi moje kofere, do garaže, a ja zovem majku i tražim od nje ključeve od automobila. Dolazi do kratkotrajne rasprave.

Ona maše ključevima ispred mog nosa i pita me zašto su mi potrebni, i ja joj ih, ne mogavši više da izdržim, otimam iz ruku. Brzim korakom krenuh prema garaži. Majka me prati i više na mene.

Edora i Johan stoje ispred garaže. Otključavam vrata, ulazim u garažu i u automobil, i vozim ga do kapije. Majka i dalje više na mene. Baba izlazi iz kuće. Ona može da bude najveći problem. I doista nastaje problem. I baba i majka gledaju Johana. Babi su oči širom otvorene.

- Je l' bre sinko, - pita ga ona - koji si ti?

- On je moja najveća ljubav - rekoh. - Čekala sam ga celog života.

Johan ubacuje kofere u gepek i ulazi u automobil ne obraćajući pažnju na njih dve.

- Znaš li ti, nesrećo jedna, - kaže mi baba - ko su bili tvoji preci?! Ti pišaš i na njih i na sve ono što su oni uradili! Pomažeš neprijatelju!

- Baba, nisi ništa videla! Jasno!

Pogledah majku i rekoh joj:

- Parkiraću kola kod autobuske stanice u Topoli.

- Ne! - buni se ona. - Neka Edora ide sa vama, pa neka ih vrati nazad.

Edora ulazi u automobil i seda na zadnje sedišta. Baba ćuti, jer nema kud. Ne bi volela da bilo ko u selu sazna šta je uradila njena unuka. Majka malo okleva, ali na kraju kaže:

- Ako se volite, neka vam je sa srećom.

U tom trenutku i baba, susedka moje babe, izlazi iz kuće, ali ne shvata o čemu se radi, niti će to ikada shvatiti. Spuštam desnu nogu na pedal za gas i izlazim iz dvorišta.

Na seoskom makadamskom putu mimoilazimo se sa tri automobila, pretičemo dva traktora i jedno zaprežno vozilo, i susrećemo nekoliko pešaka.

Izašavši na asfaltni put, koji povezuje Gornji Milanovac i Topolu, nailazimo na jednu policijsku patrolu, ali policajci nam ne prekidaju putovanje. Ugledavši ih, Johan se stresa od straha, ali strah je bio bezrazložan, čak i da su nas zaustavili, jer ja sam se pobrinula za sve detalje. Za nekoliko minuta stižemo u grad.

Zaustavljamo se nedaleko od autobuske stanice i svo troje izlazimo iz automobila. Na stanici je gužva. Ljudi se tiskaju oko autobusa koji iz Kragujevca prevozi putnike za Beograd. I mi ulazimo u tu gužvu. Na brzinu odlažemo kofere u pretrpan gepek, pozdravljamo se sa Edorom koja nam želi sve najbolje i ulazimo unutra.

Autobus kreće sa perona nešto kasnije od predviđenog vremena. Unutra je pravi pakao. Ljudi su zbijeni kao sardine u konzervi. Vruće je i zagušljivo bez obzira što otvoreni prozori izazivaju promaju. Putnici viču jedni na druge, svađaju se zbog sitnica. Johan se mršti. On nije navikao na ovako nešto jer je odrastao u normalnoj zemlji. Stojimo jedno pored drugog, ćutimo i posmatramo livade i pošumljena brda.

Za oko pola sata stižemo u Mladenovac, gde autobus prima još putnika i putovanje čini još neugodnijim, a za još pola sata izlazimo na autoput.

Sve do tog trenutka nisam videla nijednu materijalnu posledicu rata, nijednu ruševinu. Tek sada, ugledavši Avalu, na kojoj više nema televizijskog tornja, shvatam koliko je ozbiljan ovaj besmisleni rat.

Tridesetak minuta kasnije stižemo do punkta za naplaćivanje drumarine, u Bujanj Potoku, nadomak Beograda. Tu nas zaustavlja Vojna policija. Vojnici upadaju u autobus, legitimišu putnike, nekima pretresaju prtljag... Sve ovo podseća me na scene iz američkih

filmova koji govore o vojnim huntama u latinoameričkim zemljama. Na sreću, nije bilo problema. Johan je prošao kao Igor Debreceni.

Sa desne strane autoputa, na izlazu iz Bujanj Potoka, gde se nekad nalazila kasarna, sada leže gomile šuta. To su prve ruševine koje vidim.

U Beograd ulazimo oko dva i po časa pre podneva. Ponovni susret sa civilizacijom, od koje sam pobegla pre više od mesec i po dana, za mene je pravi doživljaj. Glavni grad Srbije, u kome sam završila školu i fakultet, i doživela mnoge prijatne i neprijatne trenutke, na prvi pogled izgleda sasvim normalno, osim što je saobraćaj znatno slabiji nego nekad.

Iz prepunog autobusa izlazimo tek onda kad on pristane na peron. Johan je kavaljer, uzima i nosi oba kofera. Hodamo polako kroz park i izlazimo na ulicu koja liči na pijacu, prepunu švercera, preprodavaca deviza i prodavaca raznih sitnica. Penjemo se na Zeleni venac, deo grada koji već celu jednu deceniju liči na gradove Bliskog istoka u kojima se na ulicama prodaje i preprodaje sve i svašta. Johan sve to posmatra s izvesnim gađenjem.

Uskoro izlazimo na Terazije i, prešavši preko Trga Republike, ulazimo u Čika Ljubinu ulicu. U toj uličici u samom gradskom jezgru, u jednoj staroj zgradi nedaleko od australijske ambasade, rođeni brat moje majke ima trosoban stan. Na ulaznim vratima pronalazim njegovo ime. Pritiskam dugme i sa zvučnika interfona čujem njegov nervozan glas. Prinuđena sam da mu čitav jedan minut objašnjavam ko sam. Tek tada on otvara ulazna vrata i ja ulazim unutra.

Na vratima stana dočekuje nas čovek koga ne mogu da prepoznam. Na licu mu se vide tragovi patnje. Ugledavši Johana sa dva kofera mršti se i pita ko je on. Na brzinu ga predstavim kao svog verenika. Ujak nas uvodi u stan, kaže mi da je sam već više od mesec dana, jer mu se žena vratila u rodno selo u okolini Berana, u Crnu Goru, i pita me šta hoću od njega.

- Ujače Marko, izvini što smo došli nenajavljeni, ali situacija je delikatna, nadam se da ćeš nam pomoći.

Ukratko, za dvadesetak minuta, ispričah mu šta sam sve doživela od početka rata pa naovamo, prenoseći težište na ono što se dogodilo prethodne noći. Širom otvorenih očiju, sa velikom dozom neverice, ujak prati svaku moju reč. Usput me pita kako mu je majka, kako je u njegovom rodnom selu i, naravno, da li iko zna za Johana. Dobivši željene odgovore, ujak okleva; ne zna da li da nas primi ili ne. Otkako mu je sin jedinac, koji je učestvovao u ratu u Vukovaru, otišao u Kanadu one godine kad sam ja diplomirala, povukao se u sebe i nije spreman da bilo kome pomogne. Sebičan je, nije mu ni do čega otkako je pre godinu dana otišao u penziju. Ali ja mu nudim pet stotina maraka i on odmah menja svoj stav.

- Za petsto maraka kod mene možete ostati najmanje četiri meseca. Nadam se da ovaj prokleti rat neće trajati toliko dugo.

- Neće gospodine - progovori Johan. - Trajaće najkasnije do dvadeset četvrtog juna. Posle bi moglo doći do invazije na Srbiju. NATO ne namerava da vrši vazdušne udare duže od tri meseca.

Ujak Marko ga pažljivo sluša. Inače, on je kosmopolit, nema ništa ni protiv Nemačke ni protiv Zapada. Nikad nije bolovao od patriotizma. Njegov životni moto glasi: Ubi bene, ibi patria. Istina ne živi u skladu sa tim jer se još uvek nalazi u Srbiji.

- Zapad je napao Srbiju zato što je vaš režim sprovodio policijski teror nad Albancima sa Kosova - nastavlja Johan. - Takva politika šteti i Albancima i Srbiji i ne može proći nekažneno.

Ujak Marko klimnu glavom. Slaže se sa Johanom.

- Da, politika srpskog režima neverovatno ugrožava državu Srbiju. Iz ove zemlje se poslednjih godina odselio znatni deo inteligencije. Otišli su toliki inženjeri, magistri, doktori, a u Srbiju su se uselili toliki seljaci sa traktorima iz Hrvatske i Bosne. Pored sankcija, izazvali su i bombardovanje...

Njih dvojica počinju da razgovaraju o politici. Ja dajem ujaku petsto maraka, uzimam kofere i ulazim u jednu spavaću sobu. Raspremam se i uređujem je za nekih petnaestak minuta, a zatim odlazim u kuhinju i trudim se da od onoga što tamo zatičem spremim bilo kakav obrok.

Pola sata kasnije svi smo za stolom u trpezariji. Ovaj obrok za ujaka je ručak, a za Johana i mene doručak. Ujak mi kaže kako se nada da ću od sutra početi da kuvam i ja mu obećavam da hoću.

- Ujače, šta misliš, - pitam ga na kraju - hoću li ikada naći zaposlenje u struci?

- Pa, znaš, ako sve ovo što je porušeno ne budu obnavljali i ponovo gradili arhitekti i građevinci, onda zaista ne znam ko će.

Opasan je ujak Marko. Veći je cinik od mene.

- Nisi hteo da mi pomogneš da se zaposlim u tvom građevinskom preduzeću kad sam diplomirala - nastavljam ja. - Sećaš se?

- Zaposlio bih te da si građevinski inženjer, oni su nam uvek bili potrebni. Ali arhitekta...

- Ja sam htela da radim i kao građevinski tehničar. I oni su išli na inostrana gradilišta.

- Inostrana gradilišta su prošlost. Sankcije su sve uništile. Ja sam kao građevinski inženjer obišao pola sveta, ali krajem šezdesetih, tokom sedamdesetih i osamdesetih. A danas...

Johan me gleda pravo u oči. Kažiprst mu je uperen u zidni časovnik, daje mi do znanja da želi da izađemo napolje.

To i činimo. Ujak mi daje ključeve od stana, za svaki slučaj.

Izlazimo u automobilima i pešacima zakrčenu Čika Ljubinu ulicu i za nepun minut stižemo do platoa na Trgu Republike. Na tom mestu upravo traje besplatan koncert pod vedrim nebom, muzički protest protiv bombardovanja. Prvi put se, kao slučajni prolaznik i posmatrač, nalazim na ovom protestu za koga državni mediji kažu da je masovan, ali vidim jedva hiljadu ljudi. Svi oni na grudima, na kapama ili na glavi nose male stilizovane mete, a tu su i zastave i parole, i slike aktuelnog predsednika Jugoslavije. U toj gužvi ugledah i nekoliko Marksovih, Lenjinovih i Staljinovih slika, velike zastave sa crvenim petokrakama, srpom i čekićem, parole koje veličaju Belorusiju, Rusiju i Kinu, pa čak i parole kojima se daje podrška otpadničkim državama kao što su Kuba, Libija, Irak i Severna Koreja.

Ceo taj prizor izaziva otpor i u Johanu i u meni. Johan sastavlja gornju i donju vilicu i govori kroz zube:

- Ovo nije država, ovo je lađa u boci. Ovo je poslednja teritorija u Evropi koja lubomorno čuva komunizam.

Ja gledam sve to i ćutim.

- Glorija, ja sam Europlanin. Ti si Europlanka. Svi ovi ljudi su Europlani. Mi treba da budemo građani jedne velike države, jedinstvene Europe. Srbi umesto Europe prizivaju Kinu! NATO pakt i Europska unija se neće raspasti! Kinezi neće gledati taj film.

Napuštamo Trg Republike i, držeći se za ruke, ulazimo u Knez Mihajlovu ulicu. Johan se polako smiruje, posmatra beogradske fasade i izloge, kao i lica ljudi pored kojih prolazimo. Zbunjen je, ne može da veruje da u Beogradu ima toliko ljudi kojima se politika popela na vrh glave i koji ne posećuju proteste protiv Zapada. Ne može da veruje da se i ovde mladići i devojke drže za ruke, grle i ljube, da su nasmejani i da uživaju u životu. On je sve srpske građane, to mi priznaje bez ustručavanja, zamišljao kao namrštene fanatike i koljače, a Srbiju kao zemlju u kojoj dedovi uče svoje unuke kako da, kad odrastu i stasaju za vojsku, siluju žene, ruše gradove, pale sela i ubijaju njihove stanovnike.

- Zapadni mediji su vas ocrnili. Ali ja mislim da Zapad nije protiv Srbije, već protiv Milozevića.

- Johane, neću se udati za tebe ako ćeš u braku sa mnom da razgovaraš samo o politici.

On se nasmeja.

Pored nas prolaze mnogobrojni policajci i vojnici. Johan se stresa od straha ako ga neko od njih samo pogleda, ali sa svakim sledećim policajcem ili vojnikom straha je sve manje.

U ovoj prelepoj pešačkoj ulici postoje i neka rugla novijeg datuma. Naime, izlozi kulturnih centara nekih zapadnih zemalja su demolirani, a njihovi zidovi ukrašeni grafitima. Na jednom unutrašnjem zidu Nemačkog kulturnog centra stoji nekoliko velikih plakata. Na njima je prikazan nag američki vojnik koji mokri na natpis: The New world order.

- Zašto su Srbi protiv ujedinena čovečanstva? - pita se Johan.

- To je politika režima, a ne volja naroda - kažem ja. - Ove plakate lepile su pristalice režima, a ne građani Beograda i Srbije.

Posmatrajući Beograđane, prosto ne mogu da verujem da oni mogu da žive i da se ponašaju kao da je sve u redu, kao da žive u gradu i u zemlji u kojoj vlada mir. Ili je sve ovo samo dnevna fasada koja se ruši kad preko noći oko grada i na sam grad počnu da padaju bombe.

Ulazimo u park Kalemegdan. Hodamo polako, povremeno zastajemo da bismo se grlili i ljubili. Upoznajem ga sa istorijskim spomenicima i čuvenim objektima u najlepšem beogradskom parku. Obilazimo tvrđavu, penjemo se na bedeme, posmatramo ušće Save u Dunav... Lepotu prizora kvvari jedan od najlepših solitera kome su bombe prepolovile krov, a staklo, kojim je ta poslovna zgrada nekad bila obložena, raznele u paramparčad.

Penjemo se, zatim, na jedno uzvišenje, na najvišu tačku na Kalemegdanu, odakle se pruža veličanstven pogled na okolinu. Johan sa divljenjem posmatra panoramu srpske prestonice i priznaje mi da do sad nije ni znao da je Beograd ovako lep grad. Mali podest od opeka poslužio nam je kao klupa. Sedimo na njemu i ljubimo se. Johan me vešto miluje po vratu, leđima, slabinama i unutrašnjoj strani butina. On je licem okrenut prema ušću dveju reka, a ja prema Avali. Na ovom mestu, sećam se kao da se to juče dogodilo, prvi put u životu sam poljubila momka. Tada sam imala sedamnaest godina. U trenutku

mi kroz glavu prostruja misao: da li je moguće da se nalazim u naručju čoveka koji je, u sadašnjim okolnostima, neprijatelj moje zemlje?... Ali takve misli ne žive dugo.

Napustivši to romantično mesto, spuštamo se do Zoološkog vrta. Ulazimo unutra i obilazimo uznemirene životinje, koje ovih dana redovno doživljavaju stresove zbog čestih bombardovanja okoline Beograda. Tužno je videti ih kako pate.

Iz Zoološkog vrta i Kalemegdana vraćamo se u grad. Kupujemo takozvanu brzu hranu i nastavljamo šetnju. Do zalaska sunca ima još oko tri časa i ja želim da to vreme iskoristim tako što ću da upoznam Johana sa centrom Beograda.

Na beogradskim ulicama saobraćaj je daleko slabiji nego pre rata, zbog čestih nestanaka struje ne rade tramvaji i trolejbusi, ili rade dok je ima, a njihove, kao i neke opterećene autobuske linije, pokrivaju privatni autoprevoznici. Na ulicama se mogu videti i vojna vozila, automobili sa oficirima, džipovi i vojni kamioni.

U jednoj od najprometnijih gradskih saobraćajnica, u Ulici Kneza Miloša, prolazimo pored ruševina, nekada najvažnijih državnih institucija. Sve te zgrade su uništene u bombardovanju i izgledaju zaista stravično. Njihove raznete betonske konstrukcije, spojene iskrivljenim armaturama, vise kao da su načinjene od zgužvanih a potom okvašenih listova novina. I ne samo to. Sve ambasade zapadnih zemalja koje se nalaze u ovoj ulici su demolirane, a njihovi zidovi ukrašeni grafitima. Ovo je danas, bez sumnje, najružnija ulica u Beogradu.

Nastavljamo obilazak srpske metropole. Posećujemo neka mirnija mesta. Prolazimo pored moje srednje škole, pored mog fakulteta, ja mu pokazujem neka mesta koja mi puno znače, ulazimo u neke ulice u koje nikad u životu nisam zalazila, obilazimo širi centar grada, uzduž i popreko, i sve to na brzinu, kao da ćemo večeras poginuti.

Zalazak sunca zatiče nas na jednom od pet mostova koji spajaju dve obale Save. Na mostu stotinak ljudi odanih režimu, sa nacionalnim i komunističkim zastavama i anti-zapadnim parolama, skandiraju predsedniku Jugoslavije i "brane most" od bombi sve dok su uključene kamere državne televizije. A kad se kamere isključe - svi se razilaze kućama. Na mostu, zagrljeni i naslonjeni na ogradu, ubrzo ostajemo samo Johan i ja, i poneki prolaznik koji se svojski trudi da što pre pobegne s njega.

Našu romantičnu šetnju nastavljamo novobeogradskim Parkom prijateljstva. Tu dočekujemo večer.

U Beograd se vraćamo pešice, prelazeći preko Brankovog mosta. Zavijajuća sirena za početak vazdušne opasnosti zatiče nas nasred mosta. Oboje smo smireni. Johan me uverava da nijedan most u Beogradu neće biti bombardovan. Ja mu verujem.

Lagano se spušta noć. Ulična rasveta ne radi. Život zamire u ovom gradu tame.

Vraćamo se u gradsko jezgro. U mračnoj Knez Mihailovoj ulici, u kojoj u ovim večernjim satima nikad nisam videla manje ljudi, sedimo na jednoj klupi i ljubimo se. Pored nas prolaze i policajci, ali nas ne diraju. Johan ih se više ne plaši.

Začuše se detonacije iz okoline grada, ali nas ne uplašiše. Večeras će, po svemu sudeći, biti bombardovani brojni ciljevi oko Beograda. Jedno je sigurno. Ni Johan ni ja nećemo umreti ove noći.

Prvi Johanovi beogradski dani ispunjeni su velikom ljubavlju, ali i patnjom. Mladi nemački pilot našao se u jednoj specifičnoj situaciji, koja je za njega nesvakidašnja, u vanrednom stanju, koje je čak i za mene neuobičajeno.

Prethodne večeri nestalo je struje. Neprijateljski avioni su opet dejstvovali po elektroenergetskom sistemu Srbije i ovu malu evropsku državu pretvorili u zemlju tame. U ujakovoj stambenoj zgradi, sagrađenoj posle Prvog svetskog rata, u vreme kada su se Srbi nalazili na strani pobednika, vodovod radi na struju, tako da smo ostali i bez vode. Higijena je za mene uvek bila veoma važna i sada, kada mi je uskraćena, smatram da mi je ugrožen život i opstanak. Snalazimo se kako znamo i umemo. U stan donosimo vodu sa najbližih javnih česmi, kao ljudi u srednjem veku.

Beograd je danas jedan doista avetinjski grad. Struje nema duže od dvadeset i četiri časa. Mnogi delovi grada nemaju vodu. Na licima ljudi može se pročitati beznade i očaj. Početak i kraj vazdušne opasnosti više ne najavljuju moćne gradske sirene, već ručne sirene stare preko pedeset godina koje po gradu razvozi nekoliko kombija. Građani Beograda se svakodnevno pitaju dokle će sve ovo da traje. Oni su se odavno odrekli sna o Velikoj Srbiji, ali njih niko ništa ne pita, naročito ne režim, koga na vlast nisu ni doveli Beograđani, već srpski seljaci.

Prošle noći Johan i ja smo iz radoznalosti posetili najbliže sklonište. Ono što smo videli nije bilo ni nalik na skloništa koja se prikazuju na državnoj televiziji. To je, u stvari, sistem od nekoliko podzemnih prostorija sa par desetina poluupotrebljivih kreveta na kojima leže plačljiva deca, dok majke drže u naručju svoju najmlađu decu i pri tom sede na improvizovanim klupama. A uplašeni, najplašljiviji odrasli mladići i muškarci, čuče ili stoje u uglovima tih prostorija. U skloništu se sluša radio, glasno se komentariše, ljudi psuju i režim i Zapad, kašlju, kišu, povraćaju; te su prostorije pune bolesti.

Kad smo se vraćali kući, zaustavila nas je jedna policijska patrola i legitimisala nas. Na sreću, nisu proveravali naše podatke, tako da je Johan prošao kao moj mlađi brat. Bio je smešan dok se pretvarao da je gluvonem, ali ja se nisam nasmejala. Policajci su nas upozorili da izbegavamo noćne šetnje i na tome se sve završilo.

Proteklih dana sam srela mnoge drugove i poznanike sa fakulteta - i devojke, i žene, i malobrojne, zaista malobrojne momke koji nisu otišli u rat. Neki od njih upoznali su me sa svojim bračnim drugovima, a neki su u kolicima vozili svoje bebe ili su držali za ruke svoju malu decu. To me je podsetilo na činjenicu da više nisam mlada devojka, da sam svakim danom sve starija i da polako trulim, kao na grani usamljena jabuka.

Juče sam u bašti jednog kafea na Kalemegdanu srela i svog bivšeg momka Dejana. U stvari, nisam ga srela, on me je prvi ugledao. Video me je kako ljubim Johana, pozvao nas je i oboje nas častio pićem. Pita me je gde sam se krila mesec i po dana, zašto mu se nisam javljala, šta mu fali i gde je pogrešio, pri tom potpuno ignorišući moju novu ljubav. Bilo mu je krivo što više nismo zajedno i što nismo raskinuli onako kako to dolikuje civilizovanim ljudima. Dao mi je do znanja da me mnogo voli, da će me voleti sve do smrti i da namerava "da mi oprost" ako napustim "njega", ali ja mu priznadoh da nikad nikoga nisam volela kao Johana, o kome mu naravno ništa nisam rekla.

- Glorija, ja sam biznismen - rekao mi je na kraju ne znajući šta da mi kaže. - Šta misliš, zašto nisam otišao u rat? Zato što imam pare koje nema ovaj tvoj jebeni klošar.

Johan na to nije reagovao.

Rano jutros, po prvi put od početka rata, uspostavila sam telefonsku vezu sa Pančevom, iako sam to bezuspešno pokušavala par dana pre toga. Otac je podigao slušalicu. Nisam stigla ni da ga pitam kako je jer mi je odmah rekao:

- Glorija, ne dolazi ovamo! Bombardovali su azotaru i svi prozori na kući su nam popucali! Bacaju bombe svaki dan.

Počeo je da viče i nije mi preostalo ništa drugo nego da spustim slušalicu. Postala sam bezosećajna i ne stidim se toga.

Danas, posle na brzinu spremljenog nekuvanog ručka, upoznala sam jednog ujakovog suseda koji ga povremeno posećuje, deda Boška, vitalnog penzionera koji je ušao u devetu deceniju života. Iako mu je penzija neredovna i nedostojno mala, on nekako preživljava, voli život, živi iz inata, tvrdi da će da nadživi "crvenu bandu" iz režima, koju mrze čak i komunisti, i da će da dočeka novo jutro iznad nove Srbije. Supruga mu je umrla pre šest godina, u vreme hiperinflacije, jer nije imala novca za preko potrebne lekove (on baš ima debeo razlog zbog koga mrzi režim). Ponosi se time što nema decu, što mu nisu potrebni lekovi da bi ga održavali u životu, što je savršeno zdrav i pored toga što puši od svoje šesnaeste godine a pije od osamnaeste i što bolesti beže od njega kao đavo od krsta. Video je leđa mnogim vlastima. Radio je na železnici i za vreme poslednjih meseci Kraljevine Jugoslavije, i za vreme nemačke okupacije, i za vreme Titove brutalne vladavine kad je otišao u penziju.

- Ja sam Crnogorac iz Kotora - govorio je - i volim i cijenim svoj narod. Od svih naroda na svijetu, jedino Crnogorci i Njemci imaju ime Vuk: Vuk Mićunović, Wolfgang Amadeus Mocart...

Johanu je drago zbog ovoga. (Bošku sam ga predstavila kao svog verenika iz Novog Sada.) Stoga izazivam ujakovog suseda da priča o Njemcima.

- Oni su najbolji vojnici na svijetu... Ma u svemu su najbolji! Najbolji kompozitori svih vremena bili su Njemci: Bah, Hendl, Mocart, Hajdn, Šubert i moćni i maestralni Wagner. Ne mogu nabrojati sva imena, no znam da Njemci pored Albrehta Direra imaju još nekoliko svjetskih slikara; pored Šilera i Getea imaju mnogo velikih pjesnika; pored Tomasa Mana i Hermana Hesea imaju čitavu armiju svjetskih pisaca; pa tu su i ti silni biolozi i genetičari, fizičari i hemičari čija imena ne znam, barokni vajari i arhitekti čija imena takođe ne znam; Mis Van Der Roe Ludvig i Valter Gropijus su najbolji njemački arhitekti, koji su poslije Drugog svjetskog rata izgradili Ameriku; tu je i Verner fon Braun, koji je stvorio američku raketnu i svemirsku tehnologiju; i najbolji američki filmski režiseri su Njemci... Njemački duh je nešto posebno. Za razliku od Talijana, Španaca i Francuza, koji su opsednuti ljubavlju i romantikom; za razliku od Jevreja, koje interesuje samo profit; i za razliku od slovenskih naroda, koji su opsednuti mučeništvom i samosažaljenjem; Njemci su nekako jaki i samosvojni. Moć je njihova glavna osobina!

Deda Boško poseduje više optimizma nego bilo ko koga poznajem. Kaže mi da se preda mnom nalazi još oko pedeset godina života i pokušava da me ubedi da u ovoj zemlji ipak ima budućnosti.

- Ja nikad neću da vjerujem da je cijeli svijet protiv nas - kaže Boško između ostalog. - To je parola za preživljavanje ovog režima. U politici nema emocija, postoje samo interesi. A interes našeg režima je da nas laže kako nas svi mrze, da nas zatvori u kavez i da se proglasi za čuvara tog kaveza.

Ujak Marko se ruga izjavama ljudi iz državnog vrha, prema kojima Rusija i Kina samo što nisu ušle u rat na strani Jugoslavije, i deda Boško odmah reaguje.

- Ma kakva Rusija i Kina! Rusima su Ameri gurnuli u šaku nešto dolara, a Kinesku ambasadu u Beogradu bombardovali i jasno im stavili do znanja da se drže podalje od Evrope... No da se vratim na Ruse. Oni su nas uvijek izdali i izigrali. Sjetimo se samo kako je veliki junak Karađorđe uzalud čeka njihovu pomoć. Ja se sjećam oslobođenja Beograda, oktobra 1944. To nije bilo oslobođenje u pravom smislu te riječi, no okupacija, crvena okupacija Beograda. Marko, bez svakog osta ako te lažem, tog dana sam kroz prozor gleda kako Rusi osvajaju zgradu po zgradu. Hrabro i ludo trče ulicom, u jednoj ruci drže bocu vodke, a u drugoj pušku. Beograđani su o njima prije njihova dolaska govorili sve najbolje, a kad su došli tek onda su vidjeli ko su oni. Bjednici jedni, pljačkali su naš napaćeni narod! Krajem oktobra te proklete 1944. godine i ja sam doša na red. Tog dana, u jednoj uličici, jedan pijani ruski vojnik je iz čista mira ubio jednog mladića. Kad ga je njegov pretpostavljeni upita zašto je to učinio, on je samo povika: "Bandit! Četnik!" E, njegov me je oficir zaustavio i naredio mi da skinem sat. Nijesam ima kud. Uzeo mi je i zlatni sat i vjenčani prsten. Njemci to nijesu radili... A ako me pitate ko je bio najgori, reći ću vam istinu. Najgori su bili naši Crnogorci, Bosanci i Krajišnici proleter. Oni su po ulasku u Beograd strijeljali sve ljude u uniformama. Da znate samo koliko je tada pobijeno željezničara, vatrogasaca, i poštara, ni broj se ne zna.

- Izvinite, gospodine, - umeša se Johan - možete li mi reći ko su bili boli vojnici, Alemani ili Rusi?

- Ma Njemci brate, kad ti kažem. Bila je to prava, disciplinovana i kulturna vojska. U njemačke vojnike i oficire su se zaljubljuvale beogradske djevojke, a bogomi i žene... Poslije rata snimani su filmovi o beogradskim komunistima, koji su prikazani kao gerilci koji upadaju u njemačke kasarne i vrše diverzije. To je gola laž! U njemačku kasarnu ni ptica nije mogla ući. Ali istoriju piše onaj ko pobjedi.

- Mi ovoga puta nećemo pobediti - kaže moj ujak.

- Ma ko danas može pobediti Ameriku? Mi smo jako mali da bismo ratovali protiv najveće svjetske sile i najjačeg vojnog saveza na svijetu. Treba da se pomirimo sa svima sa kojima nas je režim zavadio, a ne da se svadimo sa Zapadom a da osnivamo vojne saveze sa propalim istočnim zemljama. Jebali ih i Rusi i Bjelorusi! Meni je jedan bivši vojnik bivše kraljevske vojske, koji je proveo rat u zarobljeničkom logoru u Njemačkoj, reka da je bolje biti američki zarobljenik no ruski saveznik. Danas sve evropske zemlje koje su nekad bile ruski, odnosno sovjetski saveznici, bježe što dalje i od Rusije i od Rusa i jedva čekaju da uđu u Evropsku uniju i NATO pakt.

- U pravu si.

- Marko, časti ti, šta bi ti reka za mene ako bih ja ima uslove da pozovem na dvoboj, u ring, nekoliko najboljih boksera na svijetu, i kad bih to učinio?

- Rekao bih da si potpuno lud.

- E, to bi trebalo reći našem predsjedniku.

Dugo je trajao taj razgovor između deda Boška i ujaka Marka. U njihov razgovor mešali smo se i Johan i ja, ali ne tako često, da Boško ne bi postavio Johanu neko lično pitanje. I Boško i ujak Marko ostali su u stanu i kad smo Johan i ja pred veče izašli u grad.

U gradu je neuobičajeno mirno. Saobraćaj je i dalje slabiji nego inače, jer ljudi nemaju benzina da bi se vozicali bez neke preke potrebe.

Ovo je jedan naš običan izlazak u šetnju. Krećemo se po najprometnijim ulicama i najposećenijim parkovima, povremeno zastajkujemo, grlimo se i ljubimo. Vodimo razgovore na mnoge teme, ali ovog puta najviše razgovaramo o ljubavi i seksu. Kad se osamimo, Johan mi ljubi vrat, miluje leđa i slabine, i čak mi zavlači ruke u gaćice. To me jako uzbuđuje, ali ja se svojski trudim da on to ne primeti.

Ove večeri prelazimo i preko jednog od pet savskih mostova. Prolazimo pored malobrojnih pristalica režima, koji pred kamerama državne televizije glume proteste protiv vojne intervencije Severoatlantskog pakta, odnosno "brane most od bombi". Među pravom armijom antizapadnih, marksističkih, lenjinističkih, staljinističkih, titoističkih, proruskih i prokineskih parola, zapazismo i jednu bez sumnje originalnu parolu, koja glasi "Dole bombe!" Nasmejasmo se od sveg srca. To je, u stvari, Miloševićeva poruka pilotima NATO pakta, ispisana drhtavom rukom nekog njegovog bezumnog sledbenika. Na sreću, mi nismo njegovi sledbenici, već obični prolaznici preko mosta i tu se ne zadržasmo dugo.

Ubrzo pada mrak. Beograd postaje grad tame. Toliko je mračno da se ne vidi ni prst pred okom. Johan i ja žurimo kući.

U ujakovom stanu gori nekoliko sveća. Na brzinu večeramo suhu hranu i ležemo u krevet. U Johanovoj i mojoj sobi je mračno kao u pećini. Svetlo je uključeno za svaki slučaj, da odagna mrak ako se desi da dođe struja. Čujemo ujakove korake i guđanje u hodniku.

Dosadno nam je. Ljubimo se i milujemo. Nežnim glasom Johan mi daje do znanja da želi da vodimo ljubav. Odbijam ga, izgovorom da se nisam dugo okupala i da želim da nam prvi put bude nešto posebno. Ali on navaljuje. Pita me zašto to stalno odlažem? Zna da ga želim isto koliko i on mene. Pita me da li sam, možda, pod uticajem neke verske zablude. I tako, spontano, započinjemo jedan krajnje ozbiljan razgovor.

Dotičemo, naime, jednu prilično ličnu temu: razgovaramo o religiji. Tek sada, zapravo, saznajem o Johanu nešto što dosad nisam znala. On je odrastao u Minhenu kao katolik, ali je kasnije, kad je postao punoletan, napustio crkvu. To je, kako mi on kaže, opšti trend u Nemačkoj i uopšte u zapadnoj Evropi, da se ljudi masovno ispisuju iz svojih crkava, ne iz nekih religioznih pobuda, već iz čisto finansijskih razloga - da ne bi plaćali crkveni porez. To je stav mnogih ljudi na Zapadu, jer zašto bi neko bilo koji procenat svog teško zaradenog novca, bez ikakvog razloga, davao crkvi koja mu ništa ne znači. Prosečan zapadnjak je hedonista, voli da živi, voli da uživa u svim blagodatima života, naročito u prekomernom seksu, a to se kosi sa hrišćanskim učenjem - i to je glavni razlog naglog propadanja hrišćanstva u zapadnoj Evropi i Americi.

- Glorija, ja verujem u boga na jedan poseban način - govori Johan. - Verujem da on postoji, da se ne meša u živote ljudi ni životina, da im ne pomaže i ne odmaže, i to je sve. Ja verujem u prirodni zakon, u neuništivost i stalni kružni tok duha i materije, u reinkarnaciju duše, ali bez zakona karme...U univerzumu paralelno vladaju, i međusobno se bore, sile haosa i sile poretka. Sile haosa su, svakako, mnogo jače. Uvek je jače zlo od dobra, uvek je jača mržnja od ljubavi, crno od belog, tama od svetlosti...

Johan zatim nastavlja da mi "propoveda" svoja verovanja. Po njemu, bog i đavo su ili jedno te isto biće, ili su sukobljena braća, ili autoritarni otac i pobunjeni sin. Dobro i zlo su suprotni elementi univerzuma, koji ga svojim sukobom održavaju u ravnoteži. Dobro nije ništa drugo do samospoznaja zla, odnosno skupa egoističnih želja, svetlost nije ništa drugo do buđenje tame, a ljubav ništa drugo do dovođenje u red straha od

beskonačnosti prostora i vremena vezivanjem za nešto ili nekoga. Pitanje večnosti je najteže pitanje: ako je bog večan, onda on nije ništa stvarao, onda svemir nije nikad nastao, niti će ikada nestati - on postoji večno sa svim svojim manama, sa starim galaksijama koje umiru i mladim koje se rađaju. Johan zastupa deizam, filozofsko stanovište po kome je bog samo bezličan, prvi uzrok, i da dalje ne utiče na zbivanja u univerzumu, koja dalje teku po prirodnim zakonima.

- Po prirodnom zakonu, - kaže Johan - život jednog čoveka vredi koliko i život jedne bube. Ludi se razlikuju od životina samo po tome što umeju da maštaju i što su svesni prolaska vremena. Istina, po ljudskom zakonu ubistvo čoveka mora biti sankcionisano, ali samo da bi se sprečio haos u ljudskom društvu.

Johan je "alergičan" na "hrišćanske zablude", koje i dan-danas zagorčavaju život mnogim Evropljanima.

- Ne treba strahovati od božje kazne, od nekakvog greha, od nekakvog pakla i ostalih gluposti, to je bolest. Nema razloga da se plašiš boga. On postoji, ali on ti neće ni pomoći ni odmoći, ma koliko mu se molila ili hulila na nega. "Veritas odium parit", govorili su stari Latini. Boga su se najmane plašili, ili ga se nisu ni plašili, oni ljudi koji su najviše ubijali. Budi sigurna u to da ni Napoleon ni Hitler neće nikad goreti u paklu, jednostavno zato što takvo mesto ne postoji nigde u univerzumu... Ja neću da ti pričam ništa o Bibliji, ali moram da ti kažem da u noj ima i elemenata prafašizma. U nekim delovima te knjige čitaocu se jasno daje do znana da čovek vredi više od životina, a da Isus Krist vredi više od običnog čoveka... Dok krisćani veruju u te gluposti, piloti-ateisti postaju astronauti i putuju u prostranstva o kojima nihov idol nije mogao čak ni da mašta.

- Možda i ti postaneš astronaut - upadam mu u reč.

- Možda u idućem veku, ako ne poginem u ovoj zemli.

U tom trenutku začusmo ručnu sirenu za početak vazdušne opasnosti, čiji je zvuk znatno slabiji od sirene koju pokreće struja.

- Najveći deo krisćana veruje, - nastavlja Johan - tvrdi i insistira na tome da ovim svetom vlada satana, a da su oni pripadnici božje organizacije. To su gluposti.

Johan mi kaže da svetom ne vlada ni bog ni đavo, niti neka treća nadljudska sila, već najbogatiji ljudi, koji se okupljaju u organizacijama čiji se rad zasniva na bazi minimuma zajedničkog interesa i realnoj raspodeli uticaja. Ljudska vrsta je samo najrazvijeniji i najnapredniji oblik života na planeti Zemlji, grumenu života koji nalikuje na mnoga takva grumenja širom svemira, i nikoga, ali baš nikoga u univerzumu nije briga da li će ta životinjska vrsta i dalje da živi ili će da izumre. Ljudski rod je u astronomskim razmerama potpuno beznačajan. Sunce je jedna od najmanjih zvezda u svemiru, spada u red crvenih patuljaka, ima svoj planetarni sistem i nalazi se na rubu galaksije Mlečni put, galaksije koja nije nimalo posebna u odnosu na ostale galaksije.

- Svi ratovi koji su vođeni na ovoj planeti, - nastavlja Johan - u celokupnoj ljudskoj istoriji, ljudska su dela. Iza njih ne stoje nikakva natprirodna bića. Sve konce u svojim rukama drže jedino ljudi. Interes i profit pokreću svet, a ratovi donose veliku zaradu onima koji ih izazivaju širom sveta. Sve se radi za novac. Za mnogo novca predsednici država uništavaju čak i svoje narode kad im se za to ukaže prilika. I vaš...

Johanovu priču, iznenada, prekide nekoliko jakih detonacija koje se začuše iz okoline Beograda. Stresoh se od straha. Čutimo neko vreme. Prekinuvši tišinu, pitam ga šta je hteo da mi kaže, ali on čuti.

Ja sam uporna, napadam ga, no on ne reaguje.

- Johane, - pitam ga na kraju - da li bi ti mogao da me ubiješ?
- Ne! Tebe ne...
- A da li bi mogao da ubiješ bilo koga drugog?
- Kako da ne. To je sastavni deo mog posla. U samoodbrani bih mogao da ubijem bilo koga, bez razmišljanja, instiktivno. A mogao bih i ovako, po naredenu. Ubiti nekoga nije ništa naročito.
- Ti to pokušavaš da me uplašiš.
- Ne, samo ti dajem iskren odgovor.
Počinjemo da vodimo besmislene razgovore. U tome nam prolazi dosta vremena. Nešto više od jednog časa pre ponoći dođe struja. Oboje se obradovasmo. Uključismo bojler, kako bismo se što pre okupali, i upalismo gotovo sva svetla u stanu. Kršimo uredbu o zamračivanju prostorija za vreme vazdušne opasnosti, jer znamo da piloti mogu precizno da pogode metu i u najmrkljem mraku. Ujak Marko je odavno zaspao.
U međuvremenu, dok se voda u bojleru ne zagreje, gledamo televiziju. Johan izražava želju da vodimo ljubav, ali ja ga ponovo odbijam.
- Johane, dragi moj, - kažem mu pre ulaska u kadu - ako ja treba da se uzdržim od pitanja, uzdrži se i ti od seksa.

I X

Večeras u sredu 19. maja, konačno sam pristala da vodim ljubav sa Johanom. Struja nije nestajala već nekoliko dana, bojler je pun tople vode i nas dvoje upravo ulazimo u kupatilo.

Dani koji su iza nas, mislim na dan nakon ponovnog uspostavljanja elektroenergetskog sistema zemlje, bili su više nego obični i ne zaslužuju gotovo nikakvu pažnju, ako se izuzme današnji popodnevni razgovor između Johana i ujaka Marka.

Za razliku od mnogih građana Srbije, koji veruju gnusnim lažima režima, moj ujak je potpuno svestan situacije u kojoj se nalazi njegova domovina. Najviše ga je interesovalo dokle će da traje ovo ludilo i kakav će biti ishod rata. Želeo je da čuje šta po tom pitanju misli jedan čovek sa Zapada. I Johan mu je kazao ono što je znao.

Zapad je i pre ovog rata ukazivao na činjenicu da je Kosovo najveći evropski problem i da ga moraju rešiti Ujedinjene nacije i Zapadni saveznici. Da bi se uspostavio trajni mir na tom području, moraju biti saglasne obe strane u sukobu - i država Srbija i pobunjeni kosovski Albanci. Albanska delegacija je na pregovorima u Rambujeu pristala na mirno rešenje problema, dok je srpska delegacija odbila taj predlog, jer njena vlast nije bila voljna da povuče svoju vojsku i policiju sa Kosova.

- Milozevičev režim danas laže svoj sopstveni narod govoreći da je na pregovorima nuđena okupacija cele Srbije od strane NATO pakta - rekao je Johan. - Na pregovorima se nikada ne nudi okupacija.

Pošto je srpski režim odbio Mirovni plan, Severoatlanski pakt je, prekršivši sve međunarodne konvencije, otpočeo vazdušne napade i oni će trajati sve dok se srpske vojne i policijske snage ne povuku sa Kosova. Ali za to imaju relativno kratak rok - tačno tri meseca.

- Nema šanse! - reagovao je ujak. - Milošević je tvrdoglav. On to neće uraditi čak ni sada kada je svestan da mu neće pomoći ni Belorusija, ni Rusija, ni Kina, niti bilo koja druga zemlja. Ako bi on to uradio zapečatio svoju političku karijeru: narod bi ga začas zbacio s vlasti. Ne verujem da je on toliko glup.

- To će za nega biti mane bolno rešene - kazao je Johan. - Ako želi da ostane na vlasti još neko vreme, on će to uraditi ne pitajući narod.

Na osnovu Johanovog pogleda i ponašanja primećujem da on zna nešto što ujak i ja ne znamo.

- Šta to kriješ od nas? - otelo mi se u jednom trenutku.

Johan se malo zamislio, a onda nam iznese najjeziviji deo plana Severoatlanskog pakta.

Naime, ako jugoslovenski režim nastavi da se ponaša onako kako se ponašao poslednjih sedmica i sa ovakvim stavovima i ovakvom politikom dočeka 24. jun, pa nadalje, za dve sedmice avioni NATO pakta bi bombardovali i razorili sve srpske gradove i pobili više stotina hiljada civila. Istovremeno, kopnena vojska bi se iskrcala na crnogorsku obalu, za kratko vreme zauzela Crnu Goru i spasila demokratiju u toj republici. Po isteku dve sedmice, veliki broj vojnika NATO pakta, sa ogromnom ratnom tehnikom, uz žestoku podršku avijacije, upao bi u Srbiju iz Mađarske, Hrvatske, Bosne, Crne Gore, Albanije i Makedonije. U tom slučaju Srbija bi kapitulirala za par dana. Jugoslavija bi prestala da postoji kao država, a Crna Gora i Kosovo bi stekli nezavisnost. U Srbiji bi bila uvedena prinudna uprava u trajanju od jedne ili dve godine. Srbija za sve to vreme ne bi imala ni vojsku ni policiju, sve političke partije i organizacije bile bi ukinute, svi ljudi iz sadašnjeg režima bili bi osuđeni, a svim članovima sada vladajućih partija onemogućena dalja politička aktivnost. Za te dve godine bile bi osnovane nove stranke, koje bi izašle na demokratske izbore i tek tada bi se značajni deo vojnih snaga NATO pakta povukao iz Srbije. Srbija bi dobila novu vladu, vojsku i policiju, postala članica svih evropskih i svetskih organizacija.

Kada smo sve to čuli, ujaku i meni se digla kosa na glavi.

- Znači tako - rekao je ujak Marko. - NATO pakt ipak namerava da okupira Srbiju.

- To je posledna mogućnost - ispravlja ga Johan - i do toga će doći samo ako Milozević ne povuče sve srpske oružane snage sa Kosova pre 24. juna ove godine.

- Nema šanse! - kategoričan je ujak.

- Meni je svejedno. Sve zavisi od nega.

- Mislim da bi bilo bolje da ne dođe do invazije. Sve probleme treba rešavati pregovorima. I Srbija bi trebala konačno da uđe u tu Evropu!

- Srbija je jedina evropska zemlja koja to uporno odbija.

- To je politika režima, a ne volja srpskog naroda i ostalih građana Srbije - rekla sam ja. - Oni se ograđuju od celog sveta da bi bili apsolutni gospodari svog rezervata. Moja baba je jednom prilikom, nevezano za politiku, rekla da ako nekoga mrze svi ljudi u selu on treba da se zapita gde je pogrešio. Jasno je da tu grešku ne treba tražiti u Evropskoj uniji, Americi, ili celoj međunarodnoj zajednici, već u našem režimu. Ne može ceo svet da bude na pogrešnoj strani, a samo Jugoslavija, zemlja u kojoj je sve upropašćeno još i pre ovog besmislenog rata i u kojoj danas ništa ne funkcioniše, čiji je predsednik danas sto puta bogatiji nego što je bio kad je došao na vlast, a država i njeni

građani deset puta siromašniji, da bude bespogovorno u pravu. U pravu si, Johane, kad kažeš da Srbiju niko neće ni verbalno podržati, pa makar u toj Srbiji tekli potoci krvi.

I ujak Marko i Johan su se složili sa mnom i na tome se sve završilo.

Pala je noć. Oko dva i po časa pre ponoći, Johan i ja smo uspeli da se oslobodimo ratne psihoze. Smireni smo. Oпустили smo se i, potpuno nagi, ulazimo u kadu punu tople vode.

Kupanje traje dvadesetak minuta. Prevrćemo se po kadi, brčkamo, sapunjamo jedno drugo... Ujak nas ne ometa. U svojoj je sobi, pretpostavljam da je već zaspao.

Osveženi, čisti i osušeni, izlazimo iz kupatila. Johan me drži u naručju; tako ulazimo u našu sobu. On me spušta na krevet i leže pored mene. Ljubimo se.

Ja sam opuštena, ali počinjem da se uzbuđujem dok me Johan miluje po leđima, slabinama, bedrima i butinama. Ležem na leđa, a on na mene. Nežan je, ljubi mi vrat i grudi, nekoliko dugih minuta jezikom nadražuje moje bradavice, igra se njima dok mu ja rukama mrsim kosu i izvijam se od zadovoljstva. Napustivši grudi, jezikom miluje moj stomak spuštajući se sve niže i niže. Osećam njegove duge prste na mojim ukrućenim bradavicama istovremeno kad i njegov jezik na klitorisu. Liže me dugo i vešto, prstima mi steže i vuče bradavice dok ja uzdišem na sav glas. Doživljam prvi orgazam, sva sam se ovlažila; njegova brada je mokra. Ovako nešto nisam doživela ni sa jednim muškarcem!

Zatim mi podiže obe noge i prodire u mene. Počinjemo da vodimo ljubav. Inicijativa je na njemu. Povremeno, kada bi se dogodilo da mi ispusti levu ili desnu nogu, ja je udaljavam od njegove ruke i milujem mu mišićave grudi vrhom nožnog palca, najčešće dodirujući njegove bradavice. Tako je sve dok on kleči na kolenima. Nešto kasnije on leže na mene i hvata me za ruke, dok ga ja nogama stežem oko struka.

Dok vodimo ljubav, ja uzdišem a Johan šapuće:

- Ach, mein Geliebte... Ach!...

Doživljam još jedan orgazam, oslobađam obe ruke i divljački ga grebem po leđima. Na kraju, on ustaje sa mene i približava se mom licu. Na moje usne, u usta, po mojoj bradi, vratu i grudima pršti njegova vrela sperma i sliva se nizbrdo, prema pupku. On uživa, isto kao i ja na početku naše ljubavne igre. Pomalo mi se gadi.

Ležemo jedno pored drugog, oznojeni, umorni i zadovoljni.

Par minuta kasnije, on me hvata oko struka i okreće na drugu stranu. Ja se laktovima naslanjam na krevet, klečim na kolenima i grlim jastuk, dok on otpozadi prodire u mene. Vodimo ljubav duže nego prvi put. On me udara po zadnjici, po leđima, vuče me za kosu, rukama mi steže grudi... Nije više nežan, postaje sve grublji.

Na kraju mi svršava po leđima, obara me na krevet i leže pored mene. Ljubi mi vrat i šapuće:

- Gloria, mein Geliebtestern. Ich liebe dich für immer.

Umorni smo, ali razgovaramo; pokrивamo se čaršavom.

- Oduvek sam želeo da letim - kaže Johan. - Kao mali, posmatrao sam laste i golubove i maštao da jednog dana postanem pilot. Ta mi se žela...

Prekidoše ga dve jake detonacije. Avioni su, izgleda, pogodili neki objekat u gradu. Čutimo. Iščekujemo još neku detonaciju, no ona izostaje.

Johan nastavlja svoju pilotsku priču, koja mi nije nimalo interesantna. Njegov glas postaje sve tiši i do mojih ušiju dopire sve manje njegovih reči. Uskoro oboje tonemo u san.

Danas, u subotu 29. maja, Johan i ja ležimo na polupustoj plaži na Savskom jezeru. Ada Ciganlija, popularno beogradsko izletišta, puna je biciklista i šetača, ali kupača nema baš mnogo. Poneki ekscentrik, kao recimo Johan i ja, sunča se na plaži ili ulazi u vodu.

Ovde smo došli oko podneva i nameravamo da tu ostanemo sve do zalaska sunca. Sunčamo se i kupamo, ali se ne udaljavamo mnogo od obale, zbog stvari koje su na plaži. Ponašamo se kao da smo turisti u nekoj normalnoj zemlji u kojoj vlada mir, a ne u zemlji u kojoj je na snazi ratno stanje.

Nekoliko proteklih dana obeležili su burni događaji, i u mojoj vezi sa Johanom i u mojoj domovini.

One noći kada sam prvi put vodila ljubav s Johanom, neprijateljski avioni su bombardovali i do temelja srušili jednu bolnicu u geometrijskom centru grada. Tom prilikom poginulo je nekoliko pacijenata. Taj događaj zahladio je odnose između Johana i mene za dobra dva-tri dana, jer je on branio pilote.

- Piloti samo izvršavaju naređena. Oni samo pritiskaju dugme, oni ne odlučuju šta će biti bombardovano.

- Ali zašto ti oficiri koji donose odluke za legitiman vojni cilj proglašavaju bolnicu?

Johan nije umeo ili možda nije hteo da mi odgovori.

- Zašto piloti bombarduju Spomen-park Šumarice u Kragujevcu? Da li znaš šta se tamo dogodilo?

Zatim sam mu ukratko ispričala šta se dogodilo u Kragujevcu 21. oktobra 1944. godine.

Priznao mi je da do tog trenutka nije znao da su nemački vojnici u tom gradu za samo nekoliko časova streljali više hiljada civila i da su jedino u Srbiji, za vreme Drugog svetskog rata, za jednog ranjenog Nemca streljali pedeset, a za jednog poginulog tačno sto srpskih civila.

- Možda baš potomci tih preciznih i hladnokrvnih strelaca danas bacaju bombe na spomen-park žrtava fašizma.

Johan je ostao bez teksta.

Pored toga, upozнала sam ga sa činjenicom da su i nebrojeni kulturnoistorijski spomenici širom Srbije na meti avijacije Severoatlanskog pakta i da su mnogi od njih delimično oštećeni, a neki čak i potpuno uništeni.

Između ostalog, pomenula sam i nišku Čele-kulu. Primitivši da on prvi put čuje za taj spomenik, ispričala sam mu kako su se 1809. godine, za vreme Prvog srpskog ustanka, na brdu Čegar, kod Niša, danas drugog po veličini grada u Srbiji, srpski ustanici sukobili sa nadmoćnijom turskom vojskom. Objasnila sam mu kako je hrabri vojvoda Stevan Sinđelić, uvidevši da su ga Turci opkolili, izvršio samoubistvo pucajući u burad s barutom i tom prilikom pobio preostale srpske ustanike i turske vojnike. Johan je tek tada saznao da su Turci od mrtvih srpskih glava sagradili kulu, kako bi zaplašili nepokorni

srpski narod. A zapravo podigli su najoriginalniji spomenik svom neprijatelju. Da bih ga u sve to uverila, pokazala sam mu neke ujakove knjige iz oblasti istorije.

- Johane, dragi moj, istoričari se spore oko toga da li su Mongoli zidali kule od lobanja pobijenih neprijatelja, jer ne postoje materijalni dokazi. Ali Čele-kula i dalje stoji u Nišu i stajaće još dugo ako je vaši piloti ne budu bombardovali.

- Čudan je, i svojeglav, i tvrdoglav ovaj narod - rekao je Johan. - Srbi su jedan bolestan narod. Uvek su se sukoblavali sa najvećim silama. Nekada su to bili Turci, Austrijanci i Alemani, danas je ceo Zapad.

- Srbi su jedan stari evropski narod, koji po svojoj istoriji, kulturi i hrišćanskoj tradiciji pripada porodici civilizovanih evropskih naroda.

- Ali taj narod zbog krišćanske i viteške tradicije, Kosova kao kolevke svoje državnosti i žele da ono ostane srpsko, po cenu uništena nesrpskog stanovništva i bombardovana i razarana cele Srbije, na kraju dvadesetog veka ratuje protiv gotovo celog sveta. Vi ste danas jedini narod u Europi koji se otvoreno bori protiv Novog svetskog poretka.

- To je samo propaganda režima, izgovor za zidanje kineskog zida oko Srbije.

- Kako je moguće da se ljudi koji nose američku odeću, gledaju američke filmove i uživaju u nima, jedu brzu hranu, voze zapadnoevropske automobile i čine sve što i ljudi sa Zapada, bore protiv globalizacije, odnosno Novog svetskog poretka?... Kako je moguće da se protiv globalizacije bore ljudi koji koriste Internet?... Srbi su takav narod, koji voli da se provodi, da uživa, da živi, da su oni najidealniji podanici Novog svetskog poretka...

- Opet ti kažem da je to politika režima a ne volja srpskog naroda i ostalih građana Srbije.

On se na kraju složio sa mnom.

Za par dana nas dvoje smo vratili naše odnose na isti nivo kao pre bombardovanja bolnice. Za isto to vreme vodili smo ljubav nekoliko puta, ponekad i ujutro i uveče, i nakon svakog puta postajali bogatiji za jedno novo ljubavno iskustvo.

U poslednje vreme nas dvoje vrlo malo vremena provodimo u ujakovom stanu. Ali mi ne izlazimo na ona mesta gde se okuplja omladina, čak ni preko dana, pošto preko noći retko šta i radi. Od našeg susreta, pa naovamo, živimo u nekom svom svetu i čini nam se da je tako najbolje.

Pre nedelju dana prvi put smo išli u bioskop i gledali jednu ljubavnu dramu, a pre tri dana smo, sasvim slučajno, nabasali na koncert klasične muzike i uživali u delima austrijskih i nemačkih kompozitora. To je prijatno iznenadilo Johana, jer je on do tog trenutka bio ubeđen da jugoslovenski režim bojkotuje američke filmove, zapadnoevropsku muziku i uopšte zapadnu kulturu. Što se tiče pozorišta, nismo ih posećivali iz prostog razloga što su im na repertoaru uglavnom domaći pozorišni komadi sa antiratnom ili kvazi-patriotskom tematikom.

Prethodnih dana je često nestajalo struje, a bez nje u ujakovom stanu nema ni vode. Mučili smo se i imali velike probleme sa održavanjem higijene.

Ljudi su se, izgleda, na sve to navikli. U ovoj zemlji trenutno radi veoma mali broj ljudi (radno sposobna populacija je uglavnom besposlena i zabrinuta za sopstvenu budućnost), a neke javne službe rade samo između dve sirene za kraj i početak vazdušne opasnosti.

Preprošle večeri, na trotoaru u jednoj mračnoj uličici, Johana i mene zaustavila je policijska patrola. Oba policajca su bila veoma gruba prema nama. Vikali su na nas,

pretresali nas i uzeli nam dokumenta. Johan se pretvarao da je gluvonem. Ali to mu ovoga puta nije upalilo, jer su oni proverili podatke i saznali da je moj brat u vojsci. Mladi, neiskusni i ponosni - nazvali su ga dezerterom. On je već istog trenutka nasrnuo na njih dvojicu udarivši nogom u bradu prvo jednog, a odmah zatim i drugog. Bio je toliko brz i borben da me je impresionirao. Nisam mogla da odolim, u trenutku sam se setila kordona policajaca koji su tukli demonstrante samo zato što su protestovali protiv izborne krađe 1996. godine, pa sam se i ja umešala u taj "obračun". Išutirali smo policajce pred očima malobrojnih zapanjenih prolaznika, pokupili naša dokumenta i ubrzanim korakom se uputili kući. Od te večeri nema više noćnih izlazaka i šetnji.

Protekla su dva dana od tog incidenta, a ja se još uvek tresem od straha kad god pomislim na policiju i nerado izlazim iz stana. Bojim se da ponovo ne sretnem te iste policajce i umišljam da će svaki čuvar zakona da me zaustavi i legitimise.

Inače, za sve ovo vreme nisam se čula ni sa ocem ni sa majkom, a šta je sa mojim bratom - to mogu samo da pretpostavljam. Za majku ne moram da brinem, ona je bezbedna u svom rodnom selu, a o ocu bih brinula samo kad bih bila dovoljno emotivna.

Što se tiče događaja na političkom planu, ova sedmica, koja je na izmaku, bila je veoma burna. Kao prvo, crnogorski predsednik, trenutno simbol demokratije u Jugoslaviji, posetio je Brisel i u glavnom gradu Evropske unije i sedištu Severoatlanskog pakta razgovarao sa vodećim zapadnim političarima. Taj njegov potez naišao je na odobravanje u celom demokratskom svetu, a na osudu našeg režima koji ga je "proglasio" izdajnikom. Kao drugo, ceo svet je iznenadila, a građane Srbije šokirala vest da je Međunarodni sud za ratne zločine, sa sedištem u Hagu, podigao optužnicu protiv jugoslovenskog predsednika i nekoliko njegovih najbližih saradnika. I kao treće, na Zapadu se najavljuje ozbiljna mirovna inicijativa za rešenje kosovske krize.

Najviše pažnje u Srbiji izazvalo je podizanje optužnice za ratne zločine protiv predsednika Jugoslavije. Srpski državni mediji, propagandna mašinerija u rukama režima, koji su se u protekla dva meseca pozivali na Međunarodno pravo, tvrdili da je agresija na Jugoslaviju akt kojim se krše sve međunarodne povelje i koji su najavljivali podizanje optužnice za ratne zločine protiv NATO pakta, najednom "pljuju" na Tribunal u Hagu cinično ga nazivajući "Haška Lakrdija".

O tome se u Srbiji poslednjih dana mnogo govori. Mišljenja su podeljena. Dok jedni smatraju da Zapad tim svojim potezom pokušava da amnestira ratne zločine koje je počinio višenedeljnim bombardovanjem, drugi smatraju da je to preuranjeno ali ispravno, i da je to pomoć srpskom narodu da se konačno oslobodi Miloševićevog režima.

O tome se i u mom neposrednom okruženju poslednjih dana mnogo govori. Ujak Marko i Johan, naime, stalno diskutuju o tome. A navrati li deda Boško, onda on vodi glavnu reč. Johan se u tom slučaju drži po strani.

Johan tvrdi, i ujak Marko se slaže s tim, da je to dobar politički potez Zapada, jer jugoslovenskog predsednika lišava prava da učestvuje na pregovorima, koji bi uskoro mogli uslediti. Johan zastupa stav da se s predsenikom Jugoslavije ne može pregovarati ako se pre pregovora ne upotrebi sila. Tako je bilo i u Hrvatskoj i u Bosni.

- Milozević ne poštuje međunarodno pravo kada nudi plebiscit na Kosovu - kategoričan je Johan. - On kaže da bi plebiscit mogao biti održan, ali samo tako što bi svi građani Srbije izašli na taj plebiscit i odlučili hoće li Kosovo ostati u Srbiji, hoće li se otepciti i pripojiti Albaniji, ili će postati nezavisna država.

Johan se vraća u prošlost i podseća nas na dva čuvena referenduma koja su održana u Evropi posle prvog svetskog rata. Na plebiscitu u severnom delu nemačke pokrajine Šlezvig-Holštajn, u toku 1919 godine, glasači su se izjasnili za život u Danskoj, koja nije ni učestvovala u Prvom svetskom ratu. Na taj plebiscit izašli su samo stanovnici te sporne teritorije, bez obzira na svoju nacionalnu pripadnost, ne i ostali građani Danske i Nemačke.

Na plebiscitu u Koruškoj i Štajerskoj održanom 1920. godine, glasači iz te dve pokrajine izjasnili su se za život u Austriji, bez obzira na svoju nacionalnu pripadnost, ne i ostali građani Austrije, Slovenije, ili tada novostvorene Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.

Johan je, uzgred, pomenuo i nedavno održani referendum u kanadskoj državi Kvebek. Na tom referendumu su samo građani Kvebeka odlučivali da li će Kvebek ostati u sastavu Kanade ili će se otepeti od nje i osamostaliti, nikako svi Kanađani.

- Dakle, - zaključuje Johan - ako se na Kosovu ikada bude održao plebiscit, na taj plebiscit mogu izaći samo stanovnici Kosova, nikako svi građani Srbije. Dok Milozević upravlja Kosovom to nije moguće.

Deda Boško je mnogo žustriji kada govori o jugoslovenskom predsedniku.

- A, videćemo ko će u Hag, Klinton ili Slobo.

Građani Srbije su pod sve većom ratnom psihozom. Opsednuti su političkim zbivanjima i nema čoveka koji bar jedanput dnevno s nekim prijateljem ili poznanikom ne diskutuje o politici.

I danas dok ležimo na plaži na Savskom jezeru, čujem ljude oko sebe kako "vode politiku". Kupača je sve manje. Sunčevi zraci padaju na suprotnu obalu, naša plaža je u hladovini i ne pada nam na pamet da uđemo u vodu.

Nalazimo se na jednom romantičnom mestu. Pijemo velike količine gaziranih sokova, posmatramo veslače na kajacima, uznemirenu jezersku vodu i zalazak sunca. Pribijeni smo jedno uz drugo, grlimo se, ljubimo se, ali u svemu tome nema više onog žara od pre samo nekoliko dana.

Poslednji sunčevi zraci padaju na suprotnu obalu i mi se polako spremamo za povratak kući.

Sa masom ljudi prelazimo preko nasipa, prolazimo ispod mosta i izlazimo na najbližu autobusku stanicu. Nadam se da će uskoro naići neki privatni autobus i da ćemo pre mraka stići u centar grada. Ako kući bude bilo struje i vode, istuširaćemo se i vodićemo ljubav, rutinski, kao da nam je to mrska bračna obaveza.

X I

Dani odmiču, prolazi maj i dolazi jun, treći ratni mesec, u koji ulazimo sa onim istim osećanjem nestrpljenja, nesigurnosti i neizvesnosti, kao pri ulasku u prethodna dva ratna meseca. Više ne znam šta volim a šta ne volim, šta očekujem, šta želim a šta ne želim. Izgubljena sam, kao i većina ljudi u ovoj zemlji.

Agresija na Jugoslaviju i dalje traje nesmanjenom žestinom. I pored toga što je sve što je planirano za bombardovanje bombardovano i po nekoliko puta, bombe i dalje

padaju na Srbiju. Bombardovane su mnoge elektrane, među njima i termoelektrana u Obrenovcu, pa je cela Srbija po ko zna koji put ostala u mraku.

Građani Beograda i Srbije umorni su od ovog besmislenog rata i besni zbog toga što žive gore od dve-tri generacije svojih predaka, što svakodnevno strahuju od vazdušnih napada i beže u podrume i skloništa. Ljudi su nervozni, lako "pucaju" i mogu začas da se posvađaju ili potuku sa bilo kim.

Niko više u Srbiji, bar što se običnog naroda tiče, ne veruje u skori kraj rata.

Međutim, događa se nešto sasvim suprotno tome. U Beograd dolaze izaslanici Evropske unije i Ruske federacije, da predsedniku Miloševiću uruče dokument koji on treba da potpiše kako bi prestalo bombardovanje Srbije. Jedini uslov za prestanak bombardovanja, to ne kriju ni srpski državni mediji, jeste povlačenje svih srpskih vojnih, paravojnih i policijskih formacija sa Kosova. I, što je najčudnije, jugoslovenski predsednik potpisuje taj dokument i najavljuje vandrednu sednicu Skupštine za treći jun. To je iznenadilo sve građane Srbije.

Danas, u četvrtak 3. juna, Johan i ja odlazimo na Adu Ciganliju. Struje i vode nema već duže od trideset i šest časova. Nas dvoje se nismo okupali skoro dva dana i zato odlazimo na najposećenije beogradsko izletišta, kako bismo to učinili u Savskom jezeru.

Gradski prevoz je u haosu: zbog nedostatka električne energije ne rade tramvaji i trolejbusi, a ne radi ni Beovoz. U gradu saobraćaju samo autobusi, državni ili privatni, i to u veoma malom broju.

Johan i ja ulazimo u autobus za Obrenovac. Velika je gužva. Ljudi su nervozni i besni. Pored nas stoji jedan čovek četrdesetih godina. Zauzeo je dosta mesta, jer na leđima nosi veliki ranac, a u rukama dugačke kablove smotane u kotur.

Kondukter, stariji čovek, brzo i vešto se probija kroz gužvu i naplaćuje karte. Iza Mostarske petlje stiže i do nas. Johan i ja plaćamo kartu, ali čovek do nas odbija da to učini.

- Ma jebala te karta! - viče na konduktera. - Ja radim u Elektrodistribuciji! Nemam kola, a moram da stignem u Obrenovac i popravim ono što su bombardovali fašisti!... Ma neću da ti platim kartu...

- Balkanci - šapuće mi Johan.

Nije me uvredio pošto sam ja iz Pančeva, a Vojvodina se u geografskom smislu ne nalazi na Balkanu.

Kondukter insistira da mu naplati kartu, ali tvrdoglavi putnik to uporno odbija. Rasprava traje relativno kratko. On na kraju odnekud vadi pištolj i, uperivši ga u konduktera, viče:

- Odjebi bre čoveče! Znaš li koliko mi fali da pucam!

Svi putnici ućutaše.

Autobus staje pored Ade Ciganlije i nas dvoje izlazimo napolje. Polako koračajući, prelazimo preko nasipa i približavamo se glavnoj plaži. Velika je vrućina, bez obzira što je nebo prošarano oblacima. Ja sam uznemirena, bojim se da iza nekog drveta ne iskoči neki policajac i prepreči nam put.

Prolazimo pored mnogo ljudi i prisluškujemo njihove razgovore. Aktuelna vojno-politička situacija u zemlji i regionu je glavna tema.

U poslednje vreme priča se po gradu, mada ne znam koliko je i da li je uopšte tačna i osnovana ta priča, da je Milošević u početku odbijao da potpiše ponuđeni dokument zastupajući stav da se "Srbija neće saginjati". Predsednik Finske, izaslanik

Evropske unije, potom je, priča se, bacio na pód fasciklu u kojoj se nalazio taj famozni dokument i zapretio Miloševiću da će Srbija biti pretvorena u prah i pepeo i da na kraju sledi i kopnena vojna operacija. Predsednik Milošević nije imao kud: morao je da se sagne, da podigne fasciklu i potpiše taj dokument. A da li će narodni poslanici u Skupštini izglasati mir i podržati predsednikovu odluku - ostaje da se vidi. Još uvek je sve neizvesno.

Johan i ja se celog dana trudimo da, ma šta radili, ne razgovaramo o politici. Vreme nam sporo odmiče dok ležimo na plaži, povremeno ulazimo u vodu, jedemo brzu hranu i pijemo ledene gazirane sokove. Pribijeni smo jedno uz drugo, grlimo se, milujemo, ljubimo, ali, ne varam se, to više nije to. Nestalo je onog ljubavnog žara od pre samo dve-tri sedmice.

Oko podneva, po prvi put otkako nam se dogodila ljubav, otvoreno razgovaramo o nama pitajući se kako će se okončati naša veza - raskidom ili brakom. I ja tek sada shvatam da sam se zaljubila na prvi pogled i prepustila se lavini emocija. Ni on ni ja, u stvari, od ove veze ne očekujemo apsolutno ništa. To je, realno posmatrano, bekstvo od surove stvarnosti, veza koja je u funkciji brzog prolaska vremena - i ništa više. Da se sviđamo jedno drugom, u to nema sumnje. Ali, da li se volimo?... Ja sam za njega učinila najviše što sam mogla - spasila sam mu život. Ako bi me sad neko pitao da li bih žrtvovala svoj život za njega - dala bih mu negativan odgovor. Pretpostavljam da i on isto tako razmišlja. A što se tiče braka, na to niko od nas dvoje nije spreman: on je bračni brodolomnik, a ja sam protivnik te institucije, bez obzira na to koliko sam u poslednje vreme to krila od sebe.

U kasnim popodnevrim časovima kupači i ostali posetioci Ade Ciganlije se iznenada uznemirše. Počinje da se oseća pozitivna energija koja nam toliko nedostaje.

Priča se da su poslanici u Skupštini izglasali prihvatanje mirovne inicijative sa Zapada i pristali na povlačenje svih srpskih snaga sa Kosova.

- Srbija je praktično kapitulirala na delu svoje teritorije - kaže mi Johan.

- To je svima jasno.

Nas dvoje se pakujemo i pre zalaska sunca napuštamo Adu. Autobus čekamo duže od dvadeset minuta. Najzad uspevamo da se uguramo u prvi koji nailazi, bez obzira što je pun kao brod.

U centar grada stižemo nakon zalaska sunca. Polako pada večer i ulice su sve mračnije. Zeleni venac je neobično pust.

Sve zemle na svetu imaju ulično osvetlene - govori Johan ljutito, dok prolazimo kroz pešački prolaz ispod jedne od najprometnijih ulica u Beogradu.

U gotovo praznom pešačkom prolazu čujemo mjaukanje i na izlaznim stepenicama nailazimo na jedno usamljeno mače. Ja se saginjem i uzimam ga. To je, u stvari, mali persijski mačak guste plavo-sive dlake. Neko ga je izbacio na ulicu, jer očito nije mogao nikome ni da ga proda ni da ga pokloni. Odlučismo da ga ponesemo kući.

Do ujakove zgrade nosimo ga naizmenično u naručju. Johan mi kaže da od svih zemalja najviše voli Italiju i daje mu ime Vinčenco. Ja ga nazivam Vića.

U stanu, u dnevnoj sobi, uz treperavu svetlost tri sveće, sedi ujak Marko i sluša vesti sa radio stanica "Slobodna Evropa" i "Glas Amerike". Nedavno je kupio baterije i može da sluša radio do mile volje. Na radiju nema ni jedne jedine srpske radio stanice, jer u celoj Srbiji nema struje.

Ujak Marko voli mačke i iskreno se obradova ugledavši Viću. Nahranismo malog persijskog mačka i stavismo ga na jednu fotelju. Uskoro i mi večeramo u apsolutnoj tišini.

- Šta mislite - prekide Johan tišinu. - Zašto Hitleru nikad nije bilo suđeno za ratne zločine, iako postoje neke indicije da on nije izvršio samoubistvo, već ubio dvojnika i pobegao negde u Južnu Ameriku? I zašto je Hirohito i posle 1945. ostao car Japana?

Mi ne umemo da mu odgovorimo, samo sležemo ramenima.

- I Hitler, i Hirohito, i Stalin, i Ruzvelt, i Čerčil, i Truman, svi oni su bili članovi tajnih internacionalnih društava, čiji se rad zasniva na principu minimuma zajedničkog interesa i realne raspodele moći i sfere uticaja. Svi oni su se samo javno, pred stanovnicima naše planete, delili u dva tima i vodili svetski rat, ali oni su braća i tajno su se sastajali i dogovarali kako da podele svet. I, naravno, delili su uloge: jedni su bili pobeđnici, a drugi gubitnici.

Ovako započinje Johanov nenajavljeni "čas istine".

Johan posebnu pažnju poklanja Drugom svetskom ratu, jer je po njemu taj rat bio najprljavija politička igra u istoriji čovečanstva. On tvrdi da Hitlerov zadatak nije bio da osvoji Evropu ili ceo svet, već da dugotrajnim, totalnim i iscrpljujućim ratom uništi evropske imperijalne sile - Veliku Britaniju i Francusku, da uništi Nemačku, Italiju i Sovjetski Savez. Hirohito je to isto radio sa najjačim zemljama u Aziji... Bila je to prva faza amerikanizacije naše planete: u ratnom požaru svetskih razmera, za nekoliko godina, upropastiti najrazvijenije zemlje, pobiti njihovo radno sposobno stanovništvo, a posle rata ulagati kapital u te zemlje i njihovu privredu učiniti zavisnom od američke privrede. To se i dogodilo: Nemačka je posle rata bila okupirana i podeljena, Japan okupiran, Velika Britanija i Francuska izgubile gotovo sve kolonije i postale drugorazredne vojne sile, a Amerika postala svetska vojno-ekonomsko-kulturna super-sila.

- Ako su Saveznici mogli 6. juna 1944. godine da se iskrcaju u Normandiju - nastavlja Johan - onda su i Alemani mogli da izvrše invaziju na Veliku Britaniju. Ali nisu, jer je Hitler tako odlučio. On je imao zadatak da desetkuje svoj narod i ostale evropske narode, i ekonomski upropasti gotovo sve evropske države. Da je hteo da osvoji celu Evropu, Hitler ne bi poštedeo Švajcarsku.

Johan tvrdi da američki vojnici ne bi nikad ušli u Evropu da su Nemci izvršili invaziju na Veliku Britaniju. Padom Velike Britanije, cela Evropa bi pripala Hitleru, zapadnoevropske kolonije u Africi ne bi imao ko da brani od naleta moćne nemačke armije - i tako bi se Treći Rajh proširio na dva kontinenta. Sovjeti su se, sa promenljivom ratnom srećom, dugo borili protiv Nemaca; ali oni bi bili poraženi i kapitulirali u rekordnom roku, možda i pre leta 1942. godine, samo da su ih Japanci napali sa istoka. Oni ne bi mogli da izdrže rat na dva fronta i u tom slučaju bi se nemačke i japanske trupe sastale negde u Aziji, s tim što bi Nemci osvojili jednu trećinu a Japanci dve trećine najvećeg kontinenta. I, na kraju, da su Japanci izvršili invaziju na Australiju, ta ogromna a slabo naseljena zemlja bi se predala za veoma kratko vreme. Tako bi Nemci i Japanci podelili svet. Što se tiče američkog kontinenta, on bi izuzev Sjedinjenih Američkih Država, za Nemce i Japance bio lakši plen od Francuske ili bilo koje druge evropske ili azijske zemlje. Sjedinjene Američke Države bilo bi najlakše poraziti iznutra, pomoću rasnih sukoba i ekonomske krize, a ako znamo da je u toj zemlji i tada živelo dosta Nemaca i pripadnika ostalih nordijskih naroda, nije teško pretpostaviti da bi i ta zemlja vrlo lako bila pretvorena u nemačku koloniju.

- Ali to se nije dogodilo zato što ni Hitler ni Hirohito nisu bili nacionalisti i patrioti, - nastavlja Johan - već američki ljudi. Hitler je tolike alemanske mladiče poslao na Istočni front, u sigurnu smrt, a dozvolio da mu se u susedstvu, u Velikoj Britaniji, skoro tri godine okupljaju ogromne američke vojne snage, koje kreću u desant na Normandiju u isto vreme kad Sovjeti prenose ratne operacije na alemansku teritoriju. Sa druge strane, Japanci ne napadaju Sovjete, već ratuju protiv Kineza u Kini i Britanaca i Amerikanaca na Pacifiku. Ta pogrešna, namerno pogrešna strategija, dovela je do danas poznatog ishoda Drugog svetskog rata.

Johan nadalje govori o tome kako je posleratna blokovska podela sveta, Hladni rat, stalna napetost između Istoka i Zapada, rušenje Berlinskog zida, širenje Severoatlanskog pakta i sve što se danas događa delo tih tajnih internacionalnih društava, koje od Francuske buržoaske revolucije pa naovamo postepeno osvajaju vlast u svim zemljama sveta, i da sve što oni rade vodi ka uspostavljanju takozvanog Novog svetskog poretka, globalnog društvenog uređenja čije principe danas poznaju samo malobrojni, odabrani ljudi. Johan tvrdi da u poslednjih osamdeset godina, tajno, svetom vlada jedan savet od tri čoveka, koji donose odluke konsenzusom i čije se mesto popunjava samo nakon njihove smrti. Za vreme Hladnog rata jedan od njih je tajno upravljao NATO paktom, drugi je tajno upravljao Varšavskim paktom, a treći je javno upravljao nesvrstanim zemljama. Taj treći je bio Josip Broz Tito.

- Da vam je on bio predsednik pre deset godina, on bi celu bivšu Jugoslaviju uveo u Evropsku uniju i NATO pakt, i u Evropi se ne bi ratovalo.

- Ti to govoriš o masonima? - prekide ga ujak Marko.

- Govorim o tajnim internacionalnim društvima, pa ma kako ih bilo ko nazivao. Ta makijavelistička tajna društva, kojima cil opravdava sredstvo, a krajni cil je isključivo finansijska moć, izazivače i vodiče ratove širom sveta i zaustaviče ih kad oni hoće, a da svi obični, profani ljudi misle da ratove izazivaju i vode rasisti, šovinisti i verski fanatici, koji su samo pioni na šahovskoj tabli. Nešto mora da se događa u svetu, zar ne?

- Johan govori sveobuhvatno, - kažem ja - ali to mene ne interesuje. Mene zanima kakve veze sa svim tim ima naš predsednik.

- Ima, ima veze. Ja nega poredim sa Hitlerom, jer i jedan i drugi su uništili svoj narod i svoju zemlju po diktatu nekog mnogo moćnijeg od njih.

Naš razgovor upravo prekida zvuk ručne sirene za početak vazdušne opasnosti. Iako je režim danas pristao na diktiran mir, avioni i dalje lete iznad Srbije i zasipaju je bombama.

Johan nastavlja svoju priču. Po njemu, Zapad je nakon rušenja Berlinskog zida nameravao da "kupi" celu Jugoslaviju za veliki novac, ili da je razbije u paramparčad i da onda za mali novac "kupi" deo po deo. Lideri dva najbrojnija naroda u bivšoj Jugoslaviji opredelili su se za ovo drugo. Prema tome, predsednik Milošević je u početku, sa predsednicima bivših jugoslovenskih republika, imao zadatak da razbije prethodnu Jugoslaviju; taj zadatak je uspešno izvršen. Zatim je imao zadatak da kroz rat u Hrvatskoj i Bosni destabilizuje region, a onda da Hrvatima bez borbe preda srpske teritorije u Hrvatskoj i izgubi kontrolu nad srpskim entitetom u Bosni. I taj zadatak je uspešno izvršio. Kao predsednik Srbije, on upravlja i Srbijom i Crnom Gorom preko predsednika Jugoslavije, tako što na tu funkciju postavlja i sa te funkcije smenjuje koga hoće i kad hoće. Kad mu ističe mandat za mesto predsednika Srbije, on se samoproklamuje za predsednika Jugoslavije i počinje da radi na rušenju te države. On konstantno izaziva

sukobe između demokratske vlasti u Crnoj Gori i režima u Srbiji, podstiče policijski teror nad kosovskim Albancima, uvlači Srbiju i Jugoslaviju u rat protiv NATO pakta i gubi i rat i Kosovo.

- Koliko god sve ovo na prvi pogled izgledalo apsurdno, - kaže Johan između ostalog - Milozević je obavio sve svoje zadatke, osim konačnog rušenja sadašnje Jugoslavije. Kad to bude uradio, on više neće biti potreban Zapadu.

- Nije tačno! - viče ujak Marko. - Zapad podržava srpsku demokratsku opoziciju i pomoći će joj da posle ovog besmislenog rata obori režim!

- Neće - kaže Johan. - Budite sigurni da neće. Zapad će taj posao prepustiti srpskom narodu kad mu Milozević, nakon osamostalena Crne Gore, više ne bude bio potreban. Zapad igra na dve karte: sada, kada Srbiju treba uništavati i politički i ekonomski, i bombardovati je, tu je Milozević, da stvara privid tobožeg sukoba između srpskog režima i NATO pakta; a kad se Jugoslavija raspadne i kad se dođe do linije preko koje se ne može preći, kad prevashodni interes Zapada bude bio penetracija američkog i zapadnoeuropskog kapitala u Srbiju, Zapad će se potupuno odreći Milozevićevog režima. Pa vidite li da se bez nega ni sada ne može pregovarati..?

- Ne slažem se s tobom po tom pitanju - reaguje ujak. - Nije to baš tako. Zapad će podržati Miloševićevu opoziciju.

- Podržaće je zamo verbalno. Za sada...

- Milošević će da ide u Hag!

- Možda će on i sam da ode u Hag, ali tek kad razbije Jugoslaviju i izgubi vlast. I ako bude bio osuđen, on će u Hagu da provede ostatak života u luksuzu; ješće kavijar i piče šampanac svakog dana, dok ćete se vi godinama boriti protiv siromaštva.

- Mladiću, ne možeš me pokolebati. Ja sam član najvatrenije opozicione stranke.

- Treba da znate da je on čovek Zapada, ma koliko ljudi mislili da ga svi mrze. On nije išao u Dejton bez razloga.

- Pa to je onda zavera Zapada!

- Nije zavera, to je politička igra na dve karte. Ludskim mravinakom najlakše se upravlja pomoću stalnih izazivanja konfuzija i sukoba, jer ljudi su obične životine.

Ova priča traje do kasno u noć. Slušam sve to i ne znam šta da mislim. Znam da je politika prljava igra, ali da je toliko prljava i složena, a u stvari toliko prosta kad se prati širom otvorenih očiju, to tek sada saznajem.

Sat vremena iza ponoći, možda i malo kasnije, stiže struja. Odmah gasimo sveće i uključujemo sve kućne aparate, između ostalog i radio i televiziju. Na ekranu nema slike, a na radiju hvatamo samo "Slobodnu Evropu" i slušamo najnovije vesti dok se zagreva voda u bojleru.

Mačak Vića se upravo probudio. Proteže se polako, sanjivo; onda se strese i sasvim rasani. Pogleda u nas svojim krupnim zelenim očima. Namerava da skoči sa fotelje, to i čini, ali se ne dočeka na noge. Neiskusano je, mlad, pada na leđa, prevrće se po podu i tek onda ustaje. Zatim trči za mnom gde god da pođem. Johan ga uzima u naručje i miluje ga.

Ovo je mirna noć, ne čuje se nijedna detonacija u okolini grada.

Johan i ja ulazimo u kupatilo, da se zajedno okupamo. I Vića je sa nama. Dok se mi kupamo, on trčkara oko mašine za veš do lavaboja i natrag.

Dvadesetak minuta kasnije ulazimo u našu sobu i ležemo u krevet. (Večeras od ljubavi izgleda nema ništa.) Između nas dvoje na pokrivaču leži Vića. Ovo će mu biti prva noć da spava sa nama.

XII

Šest dana nakon što su poslanici u Skupštini izglasali prihvatanje mirovne inicijative sa Zapada bili su duži i teži od protekla dva i po meseca. Građani Srbije su potpuno zbunjeni: s jedne strane osećaju kako ih je režim izdao, jer je Kosovo izgubljeno nakon dva i po meseca bespotrebnih razaranja, a sa druge strane osećaju neopisiv bes prema generalima koji još uvek odbijaju da povuku vojsku sa Kosova.

Za sve to vreme bila sam veoma napeta. Živela sam u iščekivanju kraja ovog besmislenog rata i retko kad izlazila iz stana. Sa Johanom sam vodila ljubav samo jedanput. Mačka Viću sam naučila gde šta treba da radi, tako da on sada ume sâm da ode do kutije sa peskom, ume da nam dâ do znanja kad je gladan, kad želi da se mazi, a kad da spava. Svi smo se navikli na njega i mnogo ga volimo. On u naše živote unosi radost koja nam u poslednje vreme toliko nedostaje.

Neprijateljski avioni su poslednjih dana do te mere umanjili broj borbenih letova, da su se u okolini Beograda detonacije retko kad mogle čuti. Na listi malobrojnih bombardovanih gradova našlo se i moje Pančevo; pre dva dana je ponovo, po ko zna koji put, bombardovana rafinerija. Opet gusti crni oblaci pokrivaju moj grad.

I večeras, u sredu 9. juna, ja sam nervozna kao i prethodnih šest dana. Danas nisam uopšte izlazila iz stana. Ceo dan sam provela u sobi, sa Johanom i Vićom.

Ležim na krevetu. Johan šeta po sobi. I on se unervozio. Vića je kraj mene, igra se s mojom dugom plavom kosom.

Noć je, do ponoći je ostalo još oko dva časa. U sobi je tišina. Atmosfera je užasna. Ovako se nisam osećala ni 1993. godine, za vreme hiperinflacije.

Najednom čujem galamu koja dolazi spolja, automobilske sirene i pucnje iz pištolja.

- Pobili smo-o-o! - viče neko ispred zgrade.

- Ko je koga pobedio? - pita se Johan.

Ustajem s kreveta i prilazim prozoru. Johan mi se pridružuje i zajedno bacamo pogled na ulicu. Ulična rasveta je uključena po prvi put nakon 24. marta ove godine. Ljudi su izašli na ulice, da proslave prestanak bombardovanja.

Uključujem televizor. Na ekranu se šepuri do ovog trenutka potpuno nepoznat jugoslovenski general, koji je u Kumanovu, u Makedoniji, u prisustvu nekoliko generala Severoatlantskog pakta, u ime Srbije i Jugoslavije upravo potpisao sporazum o povlačenju svih srpskih snaga sa Kosova. Ovaj snimak sve televizijske stanice repriziraće celo veče.

Nešto kasnije, spikerka na državnoj televiziji, od prevelike radosti sva crvena u licu, "proglašava" kraj vazдушnih udara i "pobedu mudre politike predsednika Slobodana Miloševića".

Cela Srbija se uznemirila. Ljudi večeras masovno izlaze na ulice i trgove, da pozdrave povratak mira i isprate sirene za početak i kraj vazdušne opasnosti.

Drago mi je što avioni više ne lete iznad Srbije i ne bacaju bombe, ali ja nisam toliki cinik, mada jesam cinik, kao političke kreature koje vode ovu zemlju i koje svoj poraz preinačuju u pobeđu.

Predsednik Milošević i njegov režim i ovog puta su ignorisali volju naroda: rezultat prošlogodišnjeg referenduma, o stranom nemešanju u kosovsku krizu, pogažen je kapitulacijom na delu državne teritorije.

Ujak Marko se sprema da izađe iz stana.

- Idem do Boška. Možda ćemo malo da izađemo napolje. A vas dvoje kako hoćete.

Johan i ja ostajemo u stanu, u našoj sobi, jer ne želimo da podelimo svoju radost sa ljudima koji veruju, ili se pretvaraju da veruju, da je poraz pobeđa. Umorni smo, ležimo jedno pored drugog i ćutimo. Vića leži kraj nas na mekom, plišanom pokrivaču.

- Kad prođe ponoć mogli bismo da proslavimo jedan naš mali jubilej - iznenada kaže Johan. - Pre tačno trideset dana nas dvoje smo se sreli i upoznali.

Uz kraći razgovor prisećamo se našeg prvog susreta, u šumi, u rodnom selu moje majke, u srcu Srbije, kao i svega kroz šta smo zajedno prošli u proteklih mesec dana. Pričamo, zabavljamo se, smejemo se, padne i poneki poljubac... Oboje smo svesni činjenice da smo se onda voleli više nego danas.

Oko ponoći ujak Marko se vraća kući. Čujemo njegove korake u hodniku, nekih desetak minuta, sve dok ne ode na počinak. Tada nastupa tišina.

Johan počinje da me miluje dajući mi do znanja da želi da vodimo ljubav. Meni se spava, nisam raspoložena, ali ga ne odbijam. Za tren oka ostajemo bez ono malo odeće koja je na nama. Ja ležem na leđa, a Johan preko mene. Bez predigre i ljubavnog žara, kao nekad, vodimo ljubav ne obraćajući pažnju na Viću. I dok naša čvrsto spojena, oznojena tela pulsiraju, Vića trčkara oko nas, udara nas šapama i grebe Johana po zadnjici; i ja osetih njegove oštre kandže na svojim butinama.

To obavljam brzo, gotovo rutinski. Pokrivamo se, onako oznojeni i umorni, i, priljubljeni jedno uz drugo, u fetalnom položaju, iščekujemo san. Vića leže na pokrivač između nas dvoje. Nemiran je, reaguje na svaki naš pokret.

- Johane, sutra te vodim kod mene, u Pančevo - obećavam mu ja dok mi se oči same sklapaju.

Tonemo u san i nas dvoje i Vića.

Budimo se ujutro, oko tri sata pre podneva. Uključujemo radio i slušamo vesti. Saznajemo da su čelnici NATO pakta doneli odluku da se prestane sa vazдушnim udarima i da srpske snage imaju rok do 20 juna da se povuku sa Kosova. Ustajemo i zajedno odlazimo u kupatilo na tuširanje. Tu se zadržavamo desetak minuta. Sledi doručak, posle koga izlazimo napolje.

Držeći se za ruke, hodamo sporo, krećući se prema Vukovom spomeniku. Stigavši na "cilj" polako se spuštamo na železničku stanicu, gde čekamo voz za Pančevo.

Na stanici je velika gužva.

Iako kasni, voz uskoro stiže na peron. Nastaje jurnjava u prepune vagone. Ljudi gaze jedni preko drugih kako bi zauzeli što bolje mesto. Johan i ja se nabismo u jedan ugao između dva vagona.

Putovanje traje četrdesetak minuta, znatno duže nego inače, u užasnim uslovima. Johan ne krije svoje nezadovoljstvo, otvoreno kaže da je ovo najgora zemlja u Evropi; putnici se složiše s njim.

Voz prelazi preko železničkog mosta na Tamišu i ulazi u Pančevo. Posmatram svoj rodni grad, ali nigde ne vidim ruševine. (Šta li su to avioni toliko dugo bombardovali?!) Sva naselja uz prugu, a i šire, ostala su čitava; nijedna stambena zgrada nije porušena.

Na poslednjoj stanici, u Vojlovici, izlazimo iz voza. Bacamo letimičan pogled na fabriku aviona, ali ne vidimo ruševine. Sećam se da je ta fabrika bila bombardovana prve ratne večeri, ali sada vidim neoštećene dimnjake i fabričke hale.

Za deset minuta stižemo do moje kuće. U dvorištu je parkiran crveni "jugo". Edora i njena majka su se vratile kući. Prozori su pokriveni najlonom jer na njima više nema stakla.

Na vratima kuće, koja su širom otvorena, dočekuje nas, bez nekih naročitih emocija, moja majka. U kući je kaos; sve je prljavo i razbacano. Otac leži na sofi u dnevnoj sobi. Ozbiljno je duševno oboleo. Bio je bolestan i pre rata, bombardovanje ga je dotuklo. Pokriven je ćebetom. Hladno mu je, bez obzira što napolju ima više od dvadeset stepeni.

- Izgubili smo još jedan rat - šapuće mi umornim glasom. - Ovo je naš četvrti poraz.

- Šta si to uradila u Beogradu? - pita me majka. - Atila mi je rekao da je policija dolazila dva puta. Ti i neko ko se predstavio kao Igor pretukli ste dva policajca. Da li ti znaš šta sve radiš?... Vrati se kod Marka i budi tamo neko vreme. Ovde ne smeš da ostaneš.

Johan ćuti. Primećuje da ga moja majka ignoriše i da nas dvoje ovde nismo dobrodošli.

Otac jauče, kaže da ga sve boli. Majka ga bodri i teši:

- Atila, ne daj se. Ti si jači od Miloševića. Ti si Bič Božji, a on je ratni zločinac.

Ja ne mogu ovo da gledam. Bez pozdrava sa roditeljima, koje više ne zanimamo ni brat ni ja, izlazim iz kuće. Johan je iza mene. Uputismo se prema centru grada. Hoću da ga vidim još jedanput i da zajedno s njim prošetam pored reke.

Koračajući ulicama, u vazduhu osećam miris zapaljene nafte i naftnih derivata. Sramota me je. Stidim se svoje zemlje, i svoje porodice, i same sebe. Ćutim, jer nemam šta da mu kažem.

Progovorismo tek kad izadsmo na kej. Johan me moli da mu još jednom pomognem: da zajedno s njim odem na Kosovo; da ga otpratim do Prizrena, gde treba da stignu nemačke trupe. Meni se diže kosa na glavi kad on pomenu Kosovo. Kažem mu da ne bih volela da se ikad više vratim dole. Ali Johan je uporan, tvrdi da će dole uskoro zavladatai kaos, da će se srpski vojnici i policajci ubrzano povlačiti i da neće imati prilike da ikoga legitimišu, da ima dosta rizika, ali da ja s njim mogu bezbedno da odem do Prizrena i vratim se nazad. Ja mu kažem da ću da razmislim i predlažem mu da se odmah vratimo u Beograd.

Krećemo prema najbližoj železničkoj stanici. Plašim se policije. Naježim se kad ugledam bilo kakvu uniformu. Užasno se osećam. Najradije bih umrla, kad bi to bilo brzo i bezbolno. Svi moji brodovi su potonuli. Više me ništa ne interesuje.

Subota, 12. jun. Podne je. Johan i ja smo tek stigli u Kosovsku Mitrovicu i upravo izlazimo iz autobusa. Na autobuskoj stanici je ogromna gužva. Oboje smo umorni od viščasovnog putovanja i nespavanja od prethodne noći kad smo poslednji put vodili ljubav, ali umor se vidi samo na mom licu.

Odluka o našem dolasku na Kosovo donešena je na prečac, jer nismo imali puno vremena. Jutros smo iz Beograda prvim autobusom krenuli za Kosovsku Mitrovicu, najseverniji grad na Kosovu. Putovali smo prilično dugo, mirno i bezbedno, preko Kragujevca i Kraljeva. Tek iza Kraljeva videla sam materijalne posledice rata, poružene pojedinačne kuće i manja naselja. Videla sam i tenkove, vojne transportere i kamione Vojske Jugoslavije kako se povlače iz južne srpske pokrajne. Policija je zaustavila autobus i legitimisala putnike tek na administrativnoj granici između Srbije i Kosova, ali samo rutinski, bez provere podataka.

Bilo kako bilo, stigli smo na Kosovo. Na autobuskoj stanici, koliko uspevam da primetim, nema Albanaca. Uglavnom Srbi čekaju autobuse za srpske gradove izvan Kosova. Tačno je, izgleda, da je nekoliko stotina hiljada Albanaca napustilo Kosovo.

Autobus za Prizren stiže na peron i mi ulazimo unutra. Kupujemo kartu na licu mesta, od vozača, i zauzimamo dva sedišta u sredini autobusa. Nema gužve, u autobus ulazi nekoliko starijih žena i muškaraca. Gotovo svi govore albanski.

Johan ima nešto novca, oko dvesta nemačkih maraka. To je sve što mu je ostalo. Daje mi taj novac, da bih imala čime da platim put kad se budem vraćala nazad.

Poluprazan autobus polazi sa stanice. Za desetak minuta stižemo u Vučitrn i tu se kratko zadržavamo, a onda nastavljamo putem prema Prištini. Put je zakrčen vojnim transporterima i kamionima. (Dok ih gledam kako se povlače, pitam se da li je moj brat, živ ili mrtav, među ovim vojnicima.) Svi se kreću na sever. Iza njih dugačke kolone civilnih vozila; srpske izbeglice napuštaju Kosovo. Oko nas ruševine. Učinak dejstva aviona Severoatlanskog pakta je zaista stravičan.

Nas dvoje sedimo u autobusu, gledamo kroz prozor i ćutimo. Ponekad razmenimo po nekoliko rečenica. I tako je sve do Prištine.

U Prištinu stižemo za manje od jednog časa. Taj grad, u kome sam nekad živela i radila, sad ne mogu ni da prepoznam. Mnoge zgrade pretvorene su u ruševine. Na ulicama ima vrlo malo automobila i prolaznika. Na jednoj raskrsnici u centru grada vidim vojni transporter sa ruskom zastavom i nekoliko ruskih vojnika; pozdravljaju jugoslovenske vojnike koji se povlače na sever.

Autobus i tu svraća do autobuske stanice, kupi nešto malo putnika i nastavlja dalje.

Izašavši iz Prištine, na putu srećemo sve manje i manje jugoslovenskih vojnika, a sve više srpskih izbeglica.

- Šta misliš - pitam Johana dok prolazimo pored kolone izbeglica i poruženih kuća i naselja - da li su Srbi ovog puta izvršili genocid nad Albancima.

- Zapad kaže da jeste istina... Ti dobro znaš da su Srbi bili izloženi genocidu u Drugom svetskom ratu. A narod koji preživi genocid postaje genocidan narod. Jevreji su preživeli genocid u Drugom svetskom ratu i vidiš šta danas rade Arapima u Palestini...

Dok se autobus udaljava od Prištine, krećući se prema Lipljanu i Štimlju, nas dvoje tiho razgovaramo. Najviše diskutujemo o trenutnoj situaciji u Jugoslaviji.

- Ono što sam video u Srbiji, - kaže mi Johan - to je nešto najgore što sam ikada video, to je tragedija... Srbija je danas najgora i najizolovanija zemlja u Europi. To nije država, to je rezervat, karantin, brod u boci... Ovo što vi u Srbiji trpite, ovaj teror od strane vaše vlasti, to ne bi trpeo niko u Europi.

- Danas je prosečna plata u Srbiji oko sto nemačkih maraka - kažem ja - i u stalnom je opadanju. Šta kažeš na to?

- Užas! Tragedija! To je mizerija! Na tako nešto ne bi pristao nijedan narod u Europi. A Srbi i ostali Jugosloveni pristaju na to. Ja razumem zašto je vaš režim protiv Europske unije. Izolacija Srbije je njihov najveći interes, jer jedino tako mogu da plaćaju sopstveni narod i da u jednoj izolovanoj zemlji rade šta hoće. Ali ja ne razumem deo vašeg naroda koji ne voli da živi lepo u Europi, a voli da živi bedno u izolovanoj Srbiji... Ovo ti moram reći, lutila se ti ili ne. Srbi su duševno bolestan narod. Ceo taj narod boluje od nekih kompleksa. Srbi su umislili da su najstariji narod na svetu, da su posebni, da su najpametniji... Ako je jedna Srpkina rodila Nikolu Teslu, to ne znači da su Srbi najpametniji narod na svetu.

- Izvini, Johane, - reagujem ja - ali ako ti voliš Nemačku, zašto ja ne bih smela da volim Srbiju?

Nastade tajac. Duga neprijatna tišina.

- Ne znam šta da te pitam - rekoh ja ponovo. - Može li se sve to promeniti na bolje?

- Ništa ne traje večno. Sve se mena. I priroda se mena u proleće. Mnogi su režimi, i gori od vašeg, bili oboreni.

- Ali ti kažeš da je naš predsednik čovek Zapada i da on namerno uništava Srbiju.

- Pa on jeste uništio Srbiju i dale je uništava. On je plunuo na sve ono što su Srbi stvorili u poslednjih dvesta godina.

- Hoćemo li ga mi ikada skinuti sa vlasti?

- Moraćete to da uradite ako ne želite da živite u rezervatu u kome će se restaurirati komunizam, u kome će biti zabraneno sve što dolazi sa Zapada, a veličano i hvaleno sve što dolazi iz Kube, Libije, Iraka i Severne Koreje. Ako mu dozvolite da ostane na vlasti, Kinezi će po Srbiji da otvaraju robne kuće i da vam prodaju buđavi pirinač. Teško zemlji i narodu čiji je predsednik ratni zločinac!... Srbi će imati prilike da odaberu kojim će putem krenuti; jedan put vodi u prošlost, u tradiciju i pravoslavnu samodovolnost, u svesno ograđivane od celog sveta; dok drugi put vodi u budućnost i u ujedinenu Europu. Ako hoćete da pripadate civilizaciji, morate da uđete u sledeći vek bez Milozeviča i negovih mafijaša.

Nas dvoje putujemo već duže od dva časa. Prolazimo pored poslednjih jugoslovenskih vojnika i ulazimo u zonu koju ne kontroliše ničija vojska. Ne znam da li smo prošli pola puta između Prištine i Prizrena, ali uskoro vidim vojne transportere sa francuskim i britanskim zastavama. Johan ih gleda i smeje se.

- Govorili su u Srbiji da NATO pakt samo što se nije raspao, a evo naši vojnici ulaze u tu istu Srbiju. Vaš režim ne ume čak ni da laže.

Oko nas, na sve strane, gore kuće i naselja.

- Ko li je sve ovo zapalio? - pitam se ja.

- Verovatno oni koji su "pobedili" NATO pakt. Onaj ko izgubi ima pravo i da se naluti.

- Sve je ovo njegovo delo!

- Milozevićevo? Naravno - potvrdi Johan.

- Pre deset godina on je rekao da Srbi neće dati Kosovo po cenu rata sa celim svetom.

- Bilo koji političar da se nalazio na negovom mestu uradio bi tako. Narod je stoka. Da je Milozević prihvatio uslove iz Rambujea i povukao vojsku sa Kosova, narod bi ga nazvao izdajnikom. Ovako, kad ga je predao posle strahovitih razaranja, narod je opet nezadovoljan i možda će mu na kraju i suditi za izdaju. Ja ne pokušavam da ga branim, ali hoću da kažem ono što jeste.

- Pre deset godina on je objavio knjigu pod naslovom "Godine raspleta". Znaš li šta je sve tada obećao narodu?

- I Hitler je u svojoj knizi "Mein Kampf" na jednom mestu rekao: "Dajte mi Nemačku na deset godina i promeniću je da je niko neće moći prepoznati." A šta je uradio, to zna ceo svet.

Prolazimo pored naselja Suva Reka, u kome gore mnoge kuće, i nailazimo na vojne transportere na kojima se viore nemačke zastave. (Johan se pobeđnički smeje. Nikada nije bio toliko veseo.) Pored njih prolaze srpske izbeglice sa automobilima i traktorima.

Autobus je nadomak Prizrena, staje na svakoj stanici. Johan želi što pre da izađe napolje i to mi daje do znanja. Ustajemo sa naših sedišta i izlazimo na prvoj stanici.

Osvrćemo se oko nas. Nalazimo se na putu, na jednoj visoravni. Preko puta nas, pokraj puta, parkirano je nekoliko nemačkih vojnih transportera. Iz njih vire vojnici. Ima ih i pored transportera. Gledaju nas.

Prilazimo im. Oni viču na nas, naređuju nam da stanemo, a onda nam pritrčavaju, obaraju nas na asfalt i pretresaju nas. Brzo uzimaju naša dokumenta i predaju ih jednom oficiru. On ih gleda dok mi ležimo na asfaltu.

Johan počne da govori, čim ustadosmo sa asfalta. Govori nešto na nemačkom. Oficir ga gleda s nevericom. Njih dvojica porazgovaraše nekih pet do deset minuta, oficir me potapša po ramenu i prodra se na vojnike. Za tren oka ispred nas se pojavi veliki vojni džip.

Johan mi kaže da mora u Prizren, na proveru, i to odmah, a da sam ja slobodna. Mogu da se vratim.

- Glorija, hvala ti za sve što si učinila za mene. Ne znam kako da ti se zahvalim, kako da ti se odužim. Dao bih ti dosta novca, da ga imam sa sobom... Odužiću ti se kad-tad.

Johan mi vraća ličnu kartu mog rođenog brata.

- I da li je ovo rastanak? Kraj?

- Draga moja Glorija, ja sam izgubio avion, a to nije mala stvar. Moraću da prođem kroz određenu vojnu proceduru kad se vratim u Nemačku. Ali obećavam ti da ćemo se jednog dana ponovo videti.

- Priznaj mi, na kraju, da li si me ikad voleo.

- Ne znam, zalubio sam se na prvi pogled. Svidela si mi se, a i sada mi se sviđaš. Zagrlismo se i poljubismo. Vojnici zazviždaše. Oficir ga požuruje.

Johan uskače u džip zajedno sa oficirima i još dva vojnika. Džip kreće. Johan se osvrće i maše mi. Gledam ga i pitam se hoću li ga ikad više videti. Koliko sam bila luda i zaljubljena, šta sam sve uradila za njega, čak me je doveo i na Kosovo. Kako se sve ovo ovako brzo odigralo!

Ostadoh sama nadomak Prizrena, zajedno sa nemačkim vojnicima čiji jezik ne razumem. U novčaniku imam dvesta nemačkih maraka i nešto malo dinara.

Nailazi jedna kolona traktora sa srpskim izbeglicama koje napuštaju Prizren i okolinu. Bez obzira kako su živeli do pre dva-tri dana, sada su postali sirotinja koja sa najpotrebnijim stvarima beži u Srbiju. Vojnici ih zaustavljaju i ukrcavaju me u jedan traktor u kome nema mnogo ljudi. Vozi ga starac od šezdeset godina, a u prikolici sede dve starije i dve mlađe žene. Sve četiri plaču. Nisu voljne za razgovor.

Krećemo. Kolona traktora mili putem od Prizrena prema Suvoj Reci.

Svi ćutimo. Osećam žeđ. Molim saputnice da mi daju vode i one to čine. Umorna sam. Spava mi se. Naslanjam glavu na šake i pokušavam da zaspim u polusedećem položaju. Osećam se nelagodno; neudobno mi je.

Dugo putujemo, ja povremeno podižem pogled i gledam oko sebe. Ne krećemo se putem kojim smo Johan i ja došli, u pravcu Prizrena, već drugim putem, prema Uroševcu, Gnjilanu, istočnoj granici Kosova, Bujanovcu i Vranju.

Prošli smo pola puta do granice sa Srbijom. U Uroševcu prolazimo pored američkih vojnika. Na izlasku iz grada jedna starija žena sa kojom putujem pita me odakle sam i kuda nameravam da idem. Kažem joj da sam iz Pančeva, ali joj ne iznosim razlog svog dolaska na Kosovo.

- Crna kukavice! - povika ona na mene. - Ti si sišla s uma čim si došla ovamo.

Pridružiše joj se i ostale tri žene, a umeša se i deda. Horski mi se žale na jugoslovensku vojsku, na paravojne formacije, na srpsku policiju, na režim u Beogradu... Tvrde da su izdati i da Kosovo nikad više neće biti srpsko. Kažu mi da su svi njihovi muškarci u vojsci, da ne znaju da li su uopšte živi, da beže sa Kosova jer se plaše stranih vojnika i osvete Albanaca, i da su se uputili u Vranje, gde imaju neke rođake.

- Proterali su tolike Šiptare u Albaniju i Makedoniju, šta sve nisu uradili! - ljutito kaže jedna mlada žena čiji je muž u vojsci. - Sada moramo i mi da bežimo! A na televiziji proglašavaju pobedu! Pa da li ovo liči na pobedu?! Samo ludaci mogu da kažu da je Srbija pobedila!

Ovi nesrećni ljudi su s razlogom ogorčeni na režim u Beogradu. Ja ih potpuno razumem, saosećam sa njima i tešim ih koliko umem i mogu.

Sunce se polako spušta prema zapadu. Na izlazu iz Gnjilana sustižemo konvoj jugoslovenskih vojnih kamiona. Usporavamo.

Ulazimo dublje u Srbiju. Sunce je već na zalasku. Do Vranja ima još dvadesetak kilometara.

Jedan deo izbeglica ostaje u Bujanovcu, dok vojska nastavlja dalje na sever, prema Vranju i Leskovcu.

Pred veče ulazimo u Vranje. Tu se rastajem sa svojim saputnicima. Pitam neke prolaznike gde je Autobuska stanica i uskoro je pronalazim. Ali saznajem da autobus za Beograd imam tek sutra ujutru. Odlazim do Železničke stanice i tu saznajem da vozovi ne idu prema Beogradu. Prinudena sam da čekam jutro.

Provešću noć na nekoj klupi. Nije mi ni do čega. Moja domovina je poražena, ali i ja sam poražena. Šta sam sve učinila za Johana, a šta sam dobila od njega. Ovo je poslednji, definitivno poslednji put. Nikad više neću dozvoliti da me bilo koji muškarac iskoristi.

XIV

Prva vest koju sam čula kad sam se u nedelju popodne, 13. juna, vratila u Beograd, bila je da je moj rođeni brat Igor poginuo na Kosovu i da je metalni kovčeg sa njegovim posmrtnim ostacima juče stigao kući u Pančevo.

Zanemela sam. Izmučena od nespavanja, izležavanja na vranjanskim klupama i dugog i napornog putovanja, zatvorila sam se u sobu iz koje nisam izlazila sve do narednog jutra. I ne samo to. Nisam ništa ni jela, ni pila, niti sam spavala. Cele noći sam šetala po sobi i plakala kao malo dete.

Sledećeg dana ujak Marko je otišao na sahranu. (Verujem da su policajci, u civilu i sa nalogom za moje hapšenje, prisustvovali sahrani jednog ludog patriote.) Umesto da se poslednji put oprostim sa bratom, ceo dan sam provela u stanu. I, naravno, celog dana sam plakala.

Po povratku sa sahrane, u večernjim časovima, ujak Marko mi je ispričao kako je protekla ta tužna ceremonija. Sahrani je prisustvovalo nekoliko desetina ljudi, pretežno Igorovih drugova. Metalni kovčeg je bio pokriven jugoslovenskom trobojkom, a počasne plotune ispalilo je deset vojnika iz pančevačkog Garnizona. Opelo su održala dva sveštenika, po očevoj i majčinoj želji, i to jedan katolički, i jedan pravoslavni.

Majka je lila potoke suza, otac je bio skamenjen. Verovao je i dalje veruje, pošto kovčeg nije bio otvaran, da Igor nije poginuo, već da je dezertirao, ili je zarobljen, a da je vojska napravila grešku i poslala im tuđi leš, što se inače, istina retko, može dogoditi.

Te večeri, iz Berana, u ujakov stan se vratila ujna Jelena. Svom mužu je donela, kako je sama rekla, veliki pozdrav iz demokratske Crne Gore. Ponašali su se jedno prema drugome kao da su u vezi a ne u braku. Prosto sam se začudila. Nisam mogla da verujem da dvoje ljudi mogu toliko da se vole.

Problem je nastao tek kad je ujna saznala da sam ja u stanu i da ću tu ostati sve do polovine avgusta. Iako se prema meni korektno ponašala, kad bi ostala sama sa mužem vikala je na njega. Između ostalog rekla mu je i ovo:

- Moj sin je već tri godine u Kanadi. Ako ne gledam njega, neću da gledam ni tuđu djecu.

Ta njena netrpeljivost prema meni i dalje traje. Doduše, ona je ne ispoljava, ali kad okrenem leđa onda pokazuje svoje pravo lice. Primetila sam, jednom prilikom, kako je krpom koju je natopila alkoholom brisala stolicu sa koje sam ustala misleći da je niko ne vidi.

Moja depresija je potrajala prilično dugo. Najteže mi je bilo tih prvih dana, jer nisam uopšte izlazila iz stana. U sobi sam provela čitavu jednu sedmicu. Šetala sam od zida do zida, bacala pogled kroz prozor, kratko spavala preko dana i provodila besane noći na velikom krevetu, na kome sam nekada vodila ljubav sa Johanom. (Tih dana izostala mi je menstruacija, osećala sam mučninu i par puta sam povraćala, ali na to nisam obraćala neku naročitu pažnju.) Za sve to vreme misli su mi bile zbrkane: bio je to jedan koktel sačinjen od sećanja na prošlost, surove stvarnosti današnjice i vizija mračne budućnosti. Nemoguće je opisati kako sam se tih dana osećala, to treba doživeti.

I dok sam ja samoinicijativno bila zatvorena u ujakovom stanu, u centru Beograda, jugoslovenska vojska i srpska policija su se ubrzano povlačile sa Kosova. Sa njima su išle i srpske izbeglice. Više od sto hiljada Srba napustilo je Kosovo za samo

nedelju dana. Istovremeno, na Kosovo su počele da se vraćaju albanske izbeglice, njih nekoliko stotina hiljada, koje su pobegle u Makedoniju i Albaniju za vreme bombardovanja. Neki njihovi rođaci poginuli su baš od avio-bombi NATO pakta.

Nesreća koja je na kraju dvadesetog veka zadesila srpski narod i srpsku državu jedna je od najvećih, ako ne i najveća, katastrofa u srpskoj istoriji. I u vreme najvećih srednjovekovnih i novovekovnih poraza i katastrofa Srbi su imali saveznike, danas ih nemaju. Ceo civilizovani svet je protiv Srbije, zapravo protiv režima koji upravlja Srbijom i Jugoslavijom. Više stotina ljudi, pripadnika tog režima, ne može da putuje u demokratske države, a jugoslovenski predsednik ne može da putuje nigde, pa čak ni u drugu federalnu jedinicu. Ti ljudi praktično više nikoga ne predstavljaju.

Srbija je danas jedna potpuno uništena zemlja, ona je najveća ruševina u Evropi. Porazena je i spolja i iznutra. Porazila ju je međunarodna zajednica, porazili su je neprijatelji iz bivših jugoslovenskih republika, porazili su je ljudi koji stoje na njenom čelu i svojom pogubnom politikom izazivaju ceo svet... Srbija je poražena fizički (amputiran je deo njene teritorije, jer Kosovo je praktično pod okupacijom Severoatlanskog pakta), poražena je i politički, vojnički, i materijalno, i duhovno, i u svakom drugom pogledu.

Srpski poraz na Kosovu porušio je kulise iz kojih je Miloševićev režim režirao jednu političku predstavu koju su građani Srbije gledali čitavu jednu deceniju. Za tren oka razgoličena je jedna ateistička, protivprirodna, antiljudska, anticivilizacijska, antievropska i antisrpska politika, jedan politički fenomen bez presedana u političkoj istoriji i u istoriji uopšte. Doći na vlast u jednu normalnu evropsku zemlju i za devet godina vladavine tu zemlju opljačkati, iz nje isterati najveći deo inteligencije, u nju primiti stotine hiljada izbeglica, izolovati je, sukobiti je sa celim svetom i pretvoriti je u ruševinu - doista je izum ljudi iz aktuelnog beogradskog režima. Predsednik Jugoslavije je danas jedan od sto najbogatijih ljudi na svetu, a njegova zemlja i njegov narod su najsiromašniji u Evropi.

I bez obzira što režim poslednjih dana bruji kako je odneo pobjedu nad Zapadom na Kosovu, narod je svestan potpunog poraza. (Ako je režim ikoga pobedio - onda je pobedio svoj sopstveni narod, jer mu i dalje sedi na leđima.) Moćnici sa Zapada su na početku ove tragične vojne intervencije izjavili da će Srbiju baciti na kolena, no otišli su i malo dalje, jer biti na kolenima za Srbiju danas znači ustati; Srbija ne kleči, ona leži potrbuške dok po njoj gaze njeni vlastodržci, njeni grobari. Građani Srbije su čitavu jednu deceniju verovali lažima režima i mislili da jugoslovensku krizu izaziva neko spolja, sa Zapada, ili iz bivših jugoslovenskih republika. Ali danas, kad građani Slovenije, Hrvatske, Bosne i Makedonije, pa i Crne Gore, žive prilično normalno, i u miru, kristalno je jasno da je ta kriza najvećim delom izvicala u Srbiji, da je poticala i da danas potiče najvećim delom iz Miloševićevog režima.

Građani Srbije utonuli su u defetizam. Ako su najvatreniji srpski šovinisti iz stanja nacionalne euforije prešli u defetizam, šta onda reći za kosmopolitski orijentisane građane? Oni srpski šovinisti, koji su se donedavno zanosili mislju da će Srbi pobiti ili proterati sve Albance sa Kosova i zadržati tu teritoriju, da će ponovo osvojiti celu Makedoniju, celu Bosnu i neke delove Hrvatske, i koji su učestvovali i bili poraženi u svim donedavnim ratovima u bivšoj Jugoslaviji, sada počinju da strahuju da će se Jugoslavija raspasti, Crna Gora postati nezavisna država, a Srbija izgubiti Vojvodinu i Sandžak, čime bi se, praktično, svela na modifikovane granice iz 1878. godine.

I ja sam kosmopolit, i utonula sam u defetizam; ne vidim budućnost u ovoj napaćenoj zemlji. Pre neki dan sam čula da je Zapad odlučio, a tu odluku podržale su sve demokratske zemlje širom sveta, da Srbija neće dobiti humanitarnu pomoć, pomoć za obnovu i bilo kakvu podršku međunarodne zajednice dok god je Slobodan Milošević predsednik Jugoslavije. Ta je vest ozbiljno uznemirila većinu građana ove zemlje i počinju da se čuju prvi, istina malobrojni i pomalo prigušeni, glasovi protiv njegove vladavine. I moj glas je među njima.

Prvog dana po povlačenju svih srpskih snaga sa Kosova izašla sam iz ujakovog stana. Dočekalo me je oblačno i neverovatno hladno vreme za ovo doba godine. Kada sam videla kako su se ljudi obukli, shvatila sam da nisam ništa umislila i da nije samo meni hladno. Shvatila sam, takođe, koliko sam postala usamljena i nesrećna, bez društva, bez ljubavi muškarca...

Pre tri dana majka je došla u ujakov stan. Tog dana je dovela svog supruga u jednu psihijatrijsku bolnicu i od tada ga redovno posećuje. Doktori su joj rekli da je on teško duševno oboleo i da mu je potrebno stacionarno lečenje. Još nijedanput mu nisam otišla u posetu, jer nemam hrabrosti da ga vidim onakvog kakav je bio onda kad sam sa Johanom otišla u Pančevo. I ja sam poslednjih dana psihički nestabilna.

U poslednje vreme se trudim, koliko god je to moguće, da obuzdam depresiju. Pokušavam da ne razmišljam o bratu, pošto sam za njim isplakala potoke suza i koliko-toliko olakšala svoj bol. Da sam muško - ja ne bih ni išla u ovaj besmisleni rat, razumem i podržavam sve dezertere i ostale momke koji se nisu odazvali na mobilizaciju, i ja, devojka koja je spasila mladog nemačkog pilota a da od toga nema nikakve koristi, tvrdim da više volim ovu zemlju od mladića koji su dozvolili da im Milošević bude vrhovni komandant.

Pre dva dana ukinuto je ratno stanje. To me je obradovalo isto koliko i prestanak bombardovanja, jer vojska više nema pravo da se ponaša kao da je vojska neke latinoameričke države u kojoj je na vlasti vojna hunta. Od tada pokušavam da pobegnem od stvarnosti tako što u ujakovom stanu rapidografima crtam grafičke radove iz oblasti arhitekture. Počela sam i da slikam temperama na dasci u svojoj dvadeset i sedmoj godini, kao i Vinsent van Gog. Uostalom, i rođena sam na isti dan kada i taj holandski slikarski genije.

I večeras, u ponedeljak 28. juna, rapidografima crtam glavnu fasadu jedne poznate bečke građevine iz prošlog veka; šteta što uzalud trošim svoj talenat.

Danas je veliki srpski nacionalni i verski praznik, Vidovdan, ali ništa ne upućuje na to da ga u Srbiji bilo ko slavi ili obeležava. Na današnji dan, pre tačno šesto deset godina, na Kosovu Polju odigrala se čuvena bitka između srpskih i turskih vitezova. Bio je to početak srpskog poraza na Kosovu. Na današnji dan, pre tačno osamdeset i pet godina, jedan bosanski Srbin anarhista ubio je austrijskog prestolonaslednika u Sarajevu. Bila je to varnica koja je izazvala Prvi svetski rat.

Na današnji dan pre deset godina održana je velika proslava jubileja "Šest vekova od Kosovske bitke". Tada je pred oko milion Srba iz celog sveta predsednik Milošević održao govor kojim je zaveo srpski narod, zaradio velike političke poene, epitet srpskog vođe, podršku crkve i određene ruke da u Srbiji radi šta hoće. A šta je uradio - to nam je svima dobro poznato.

Možda je dobro što danas nije bilo nikakvih proslava. Srbi ne bi trebalo nikad više da proslavljaju ili obeležavaju sopstvene poraze.

X V

Početak jula meseca, na namučenu srpsku zemlju i napaćeni srpski narod pada dažd sa neba: danonoćno padaju jake kiše i izazivaju poplave koje ruše sve pred sobom. Nivo vode na najvećim rekama naglo raste, a nabujali potoci i rečice ruše propuste i znatno oštećuju manje mostove. U mnogim delovima zemlje stradaju kuće i čitava naselja. Voda sa svih izvora u Srbiji, i iz gradskih vodovoda, do daljnog nije za piće.

Srbija se, na žalost, za duži vremenski period neće moći ponositi onim čime se najviše ponosila - očuvanom prirodom. Cela zemlja je zagađena dejstvom avionskih bombi i raketa. Dugogodišnja izolacija zemlje od strane međunarodne zajednice, bespotrebno vođeni i izgubljeni ratovi sa dve-tri susedne zemlje i poraz na Kosovu, doveli su građane do finansijske katastrofe. Mnogi ljudi ne mogu sebi da priušte taj luksuz da svakog dana piju sokove, već moraju da piju prokuvanu, a zatim ohlađenu vodu, odvratnog, bljutavog ukusa. I ja činim to isto, jer imam nešto manje od dvesta nemačkih maraka.

Poplave su došle i prošle. Nakon te prirodne nepogode, neke okolne zemlje, znatno manje poplavljene od Srbije, dobijaju humanitarnu i svaku drugu pomoć od međunarodne zajednice. Srbiji, međutim, niko ne pomaže. Ona je prepuštena sama sebi.

Ovih inače ne tako toplih julskih dana, po gradovima u unutrašnjosti Srbije počinju protesti protiv režima. Proteste organizuje nekoliko opozicionih partija, među njima i jedna od najjačih stranaka demokratske orijentacije, čiji je član moja majka. Na proteste, međutim, ne izlaze sve opozicione stranke, jer ni one koje su izašle nemaju neki jasan program niti znaju kako će postići glavni cilj - smenu vlasti. Bilo kako bilo, više desetina hiljada građana svake večeri protestuje u nekoliko srpskih gradova, postepeno se približavajući Beogradu koji je za sada miran.

Vladajući krugovi u Srbiji se uopšte ne oglašavaju. Vodeći političari u ovoj zemlji se retko pojavljuju u javnosti, a predsednika Miloševića nigde i nema, ako se ne računa jedna njegova poseta porušenom gradu Aleksincu. Oni ćute, dok generali koje je zaobišla optužnica za ratne zločine stalno drže govore na državnoj televiziji i sopstvenom narodu, koji se nalazi na ivici egzistencije, obećavaju da će svim raspoloživim sredstvima da brane režim koji je upropastio zemlju i prete građanskim ratom. Portparoli vladajućih partija i urednici državne televizije ne progovaraju ni reč o bivšim političarima i penzionisanim generalima koji su za novac iz inostranstva razbili bivšu Jugoslaviju, ali zato sa apetitom gladne i očajne građane Srbije nazivaju izdajnicima i stranim plaćenicima. "Lista izdajnika i stranih plaćenika" iz dana u dan postaje sve veća.

Ovih dana građani Srbije su istovremeno i besni i uplašeni: besni su na režim, a uplašeni jer ne znaju kako da ga se oslobode i kakva će im biti budućnost. Svaki dan većine ljudi u ovoj zemlji započinje i završava se egzistencijalnim strahovima; mi danas ne možemo da rešimo probleme koje su naši preci rešavali kao od šale. Kada odlaze na počinak, građani ne znaju da li će se probuditi u zemlji u kojoj je još uvek mirno, ili u zemlji koja ratuje sa nekom susednom državom, sa Severoatlantskim paktom, ili možda i sa celim svetom.

I ja sam ovih dana puna negativne energije, besa, mržnje i straha: besa prema režimu, mržnje prema svim pripadnicima muškog roda i straha za sopstvenu budućnost. Zabrinuta sam više nego što sam to bila kad su na Srbiju padale bombe. Proteklih dana posećivala sam neka građevinska preduzeća naivno misleći da ću naći zaposlenje u struci, ali kompetentni ljudi, sa kojima sam razgovarala o tome, smejali su mi se pravo u lice govoreći mi da od slepaca tražim oči, da su im radnici na prinudnom odmoru, a da na posao dolaze samo ljudi koji rade u administraciji. Nakon svega toga, preostaje mi samo da se zapitam da li će posledice bombardovanja sanirati i ovu zemlju obnoviti i izgraditi arhitekti i građevinci ili preprodavci sa buvljih pijaca i prljavih ulica.

Pre nekoliko dana, u jednoj uličici na Zvezdari, prošla sam pored iračke škole. Do tog trenutka nisam ni znala da u ovoj zemlji uopšte postoji takva ustanova. Svi prozori na toj zgradi bili su širom otvoreni. Na zidu u jednoj učionici stajala je velika slika Sadama Huseina. Zgrozila sam se! Čovek koga prezire ceo civilizovani svet gledao me je pravo u oči i smejao mi se pravo u lice! Odmah mi je bilo jasno da to nije škola za prosečnu iračku decu, jer iračka deca umiru od gladi; to je škola za decu Huseinovih bogataša. I oni su svoj narod zatvorili u karantin, na leđa mu natovarili sankcije međunarodne zajednice i proglasili se za doživotne čuvare tog karantina. Bila sam u iskušenju da kamenujem i razbijem tu sliku, ali nisam to učinila. Preostalo mi je još samo da budem besna i na sebe i na sve građane ove zemlje, jer svi smo mi zajedno krivi što imamo najgoru vlast u Evropi, koja može i hoće da saraduje samo sa izolovanim zemljama i njihovim totalitarnim režimima.

Prolazi polovina jula meseca, najgorog jula u mom životu, sa dosta oblaka i niskim temperaturama za ovo doba godine. Na Srbiju je u proteklom periodu pao i jedan meteor, i to sujeverni, najzaostaliiji ljudi u ovoj zemlji tumače kao "poruku s neba da je došlo krajnje vreme da Srbija doživi preobražaj kroz promenu vlasti". Kosovo je do danas napustilo preko sto pedeset hiljada Srba i ostalih građana nealbanske nacionalnosti i taj broj je u stalnom porastu. (Nekoliko stotina hiljada albanskih izbeglica sa Kosova, u Makedoniji i Albaniji zbrinjavala je tokom proleća cela međunarodna zajednica i imala je ogromne probleme, a Srbija sama izdržava stotine hiljada izbeglica već duže od osam godina.) Preostali Srbi na Kosovu suočeni su sa albanskim terorom, koji međunarodne vojne snage mirno posmatraju.

Srbija je danas najgora zemlja u Evropi i jedna od najgorih na svetu. U ovoj zemlji pojavile su se neke bolesti koje civilizovani svet nije video preko sto godina, pacijentima nedostaju lekovi, a ljudi umiru čak i od lakše upale pluća. Ulice i trgovi srpskih gradova pretvoreni su u pijace i vašarišta, na kojima se prodaje raznorazna roba sumnjivog porekla i kvaliteta, pored ostalog i švercovani benzin. Ovo poslednje danas je najunosniji posao u Srbiji i njime se bave mafijaši, pa i pojedini ljudi iz vlasti. Kao što su se dvadesetih i tridesetih godina ovog veka, u vreme prohibicije, američki gangsteri bavili preprodajom alkoholnih pića, tako se danas srpski gangsteri bave preprodajom benzina. Drvene buriče napunjene viskijem zamenili su plastični kanisteri napunjeni benzinom sumnjivog kvaliteta. Gradska sirotinja koja radi za mafiju prodajući po ulicama benzin u plastičnim bocama plaši se policije više nego mafije. Ceo narod se plaši policije, koja nije servis građana već instrument u rukama režima.

Srbijom vlada bankarska mafija. (Narkomafija je stacionirana na Kosovu. Vode je najmoćniji Albanci, koji su već dugo vremena potpuno nezavisni u odnosu na beogradske mafijaške bosove.) "Pripadnici" te mafije su bivši komunisti, koji priželjkuju i koliko

mogu rade na tome da se obnovi Sovjetski Savez i da se formira neki novi istočni komunistički vojni blok, čiji bi član bila i Srbija, čime ozbiljno ugrožavaju Evropu. Ti kvazi-političari imaju bolesne ambicije da se bave svetskom politikom i da preuređuju svetske odnose, a ne umeju da vladaju ni svojom zemljom. Oni godinama lažu ovaj narod da je Zapad satrulio i da će uskoro doživeti pâd, a to se, u stvari, događa Srbiji. Njihove banke, u kojima građani ne mogu da štede ni nekoliko stotina nemačkih maraka, zato što taj novac jednostavno “ispari”, služe za pranje novca i važe za najgore banke na evropskom kontinentu, a i šire. Oni su opljačkali i narod i državu, i poseduju toliku finansijsku moć, da u ovoj zemlji mogu da rade šta god hoće. Predsednik Milošević, i sâm bankar, boluje od kompleksa veličine (i ko zna čega sve još); uzaludno se trudi da u svemu oponaša Josipa Broza Tita. Čak je gurnuo Srbiju u rat protiv Severoatlanskog pakta samo da bi se, bar na kratko, nazvao vrhovnim komadantom.

Moj život, realno posmatrano, više ništa ne vredi. Zatvorena sam u sebe, družim se samo sa ujakom Markom i ujom Jelenom. Najviše vremena provodim sa mačkom Vićom, koji više nije mali kao onda kad sam ga našla. Da mi nije njega, ne znam kako bih izdržala. On je neiskvareno živo biće, koje traži ali i daje ljubav. On je moj najbolji prijatelj. Često ga izvodim u šetnju. Puštam ga, naročito u parkovima, da trčkara po travi. Jedanput mi je pobegao i popeo se na drvo. Morala sam dobro da se pomučim da bih ga skinula s drveta. Znam da ću jednog dana morati da ga pustim da juri mačke, verujem da će mnoge da se zaljube u njega.

Kad god pomislim na zaljublivanje i ljubav, osetim oštar koncentričan bol u želucu. (Ali to mi nisu jedine tegobe. Pored prestanka menstruacije, često osećam mučninu i povraćam, što me navodi na pomisao da sam možda zatrudnela. No i dalje ne pridajem tome nikakvu naročitu pažnju.) Tad obično mislim na Johana, pitam se gde je sada, šta radi i da li će mi se ikada javiti. Pokvarenjak jedan, ni adresu mi nije ostavio! A šta sam sve učinila za njega! Da mu nisam spasila život, danas bih sigurno živela bolje nego što sada živim; bar ne bih imala posla s policijom.

Razmišljajući o Johanu, puno puta razmišljam i o onome što nam je on pričao o predsedniku Miloševiću i prljavoj politici koja je izazivala i dalje izaziva duboku krizu na Balkanu. I tako ne znam kome da verujem - Johanu ili ujaku koji jedva čeka da i u Beogradu počnu protesti protiv režima. Da li je režim uništavao Srbiju po nečijem diktatu iz inostranstva ili zbog svog neznanja ili neuračunljivosti - to ne znam, tek, znam da je Zapad bombardovao i razorio Srbiju, a onda je prepustio na milost i nemilost režimu, a nas, njene građane, osudio na lagano umiranje, na tešku patnju, kao da smo neko divlje afričko pleme, a ne jedan stari evropski narod.

Na žalost, Johan je u jednoj stvari bi potpuno u pravu. Srbija više nije država, već rezervat njenog režima, karantin, evropska deponija, lađa u boci... Srbija je lađa sa spuštenim jedrima, čiji su putnici zbijeni kao sardine u konzervi. Tom lađom upravljaju slepi putnici, na čelu sa slepim kapetanom, bez ikakvih navigacionih uređaja. Da se ta lađa ne bi sudarala sa ostalim brodovima, čija posada funkcioniše kao švajcarski sat, svi svetski brodovlasnici su se dogovorili da tu avetinjsku lađu, tog Holandanina Lutalicu, zatvore u boci, uz obećanje da će je iz nje izvaditi čim se njena posada oslobodi slepih putnika i slepog kapetana.

Mesec jul polako odmiče. Broj izbeglica sa Kosova koje su preplavile Srbiju već je dostigao cifru od dvesta hiljada. U zemlji nastaje sve veći haos, a sve manje ljudi radi; nerad će dokrajčiti ovaj narod. Na samom kraju meseca, u Sarajevu se sastaju

predstavnicu vlasti iz svih okolnih zemalja, na nekakvom samitu, na kome učestvuje i predsjednik Crne Gore. Jedino Srbija ostaje po strani, jer njenu vlast niko ozbiljan ne uvažava. Međutim, iz Sarajeva se može čuti poruka građanima Srbije da je Balkan bez Srbije isto što i Evropa bez Nemačke, i da Evropska unija već uveliko razmišlja o Srbiji bez Miloševića i njegovih partijskih degenerika.

Početak avgusta tek počinje pravo leto. Dani postaju sve topliji i ja, da bih izbegla ujnu koja me od kraja jula redovno podseća na to da od petnaestog avgusta tražim novi smeštaj, svakog dana sama odlazim na Adu Ciganliju.

Ustajem prilično kasno, posle doručka oblačim samo kupaći kostim, obuvam rolere, i tako lagano odevena izlazim iz stana tačno u podne. Vozim se rolerima sve do Ade, izazivajući pohotne poglede muškaraca, s tim što na Adi skidam grudnjak. Ako mi neko nešto dobaci, ma ko on bio, samo mu pokažem srednji prst. Neki kupaći, koji me redovno viđaju, misle da sam sišla s uma, no mene uopšte ne zanima šta ko o meni misli.

I dok se stanovnici Evrope pripremaju za dugo najavljivano pomračenje Sunca, 11. avgusta ove godine, ja iščekujem 15. avgust, dan kad ću morati da napustim ujakov stan i da se, najverovatnije, vratim kući, gde ću da živim u užasnom strahu. Po gradovima u unutrašnjosti Srbije i dalje se održavaju protesti protiv režima. Svi smo svesni činjenice da je Srbija danas jedna poluporažena zemlja, kao i Nemačka 1918. godine, i da njena vlast i njena strogo kontrolisana vojska, bez obzira na to što su dosad izgubile četiri rata, i dalje predstavljaju potencijalnu opasnost po mir u regionu.

Sve katastrofe koje su pogodile Evropu nisu zaobišle ni Srbiju. U Srbiji su ratovi uvek odnosili ogromne žrtve. Poslednji rat je bio izuzetak. Zato se građani plaše da ne izbije građanski rat, između pristalica režima i ljudi koji žele promene, koji bi mogao biti gori od svih ratova u srpskoj istoriji. Mada i ja želim promene, kao mnogi građani Srbije, ne nadam se svetloj budućnosti. Ako neko namerava da iskreno govori o budućnosti Srbije - najbolje je da bude pesimista.

XVI

Danas, u sredu 11. avgusta, sama sedim na klupi, nedaleko od starih gradskih zidina, i gledam polupomračeno Sunce. Mesec se polako udaljava od Sunca. Posmatrano ljudskim okom, izgleda kao da ta dva nebeska tela grade srp koji se postepeno povećava.

Bole me oči. Hvata me nesvestica. Nije trebalo golim okom da posmatram eklipsu.

Neki kvazi-proroci najavljivali su za danas smak sveta, ali to je izostalo. Opet su se prevarili, ili su nas jednostavno namerno slagali. Ovaj svet i ovakav poredak u ljudskom društvu mogu da potraju desetinama, pa čak i stotinama godina. Hrišćanski kalendar i pagansko sujeverje nemaju sa tim nikakve veze.

Ljudi polako napuštaju stare gradske zidine. Svi su razočarani, očekivali su nešto više. Izostalo je potpuno pomračenje, mrak usred belog dana u trajanju od jednog minuta.

Ustajem sa klupe i ulazim u gužvu od više desetina ljudi koji se kreću prema gradu. Uspu slušam njihove razgovore. Najviše se diskutuje o pomračenju, ali priča se i o politici. Čujem nekoga kako kaže da je režim odneo pobjedu na Kosovu isto kao što je bivša jugoslovenska regularna vojska pobedila Sloveniju, Hrvatsku i Bosnu.

Prošavši kroz dva stara tunela, izlazimo na plato ispred Spomenika zahvalnosti Francuskoj. Jedan stariji čovek, uperivši prst u nebo, kaže kako je prošlo dva meseca od kraja rata, a da iznad Srbije još uvek ne lete civilni avioni i da je to velika sramota za sve nas, jer nas svi izbegavaju. Neki njegov poznanik kaže da avioni danas ne lete zbog pomračenja, ali ovaj prvi tvrdi da preko Srbije uopšte ne preleću civilni avioni bez obzira o kom se danu ili datumu radi. Neko treći, ko ih uopšte ne poznaje, kaže im da nije tačno da nas mrzi ceo svet i da se svetska politika ne zasniva na prizemnim emocijama, već na interesima.

Napuštam tu gužvu, izlazim iz parka i sama ulazim u pustu Knez Mihajlovu ulicu. Polako hodam prema ujakovom stanu. Usput razmišljam o režimu. Pitam se da li je moguće da će ljudi koji su unakazili ovu zemlju da brane svoju vlast po cenu građanskog rata i ogromnih ljudskih žrtava i materijalnih razaranja, i da li će jednog dana, možda uskoro, vojnici da pucaju na gladne demonstrante, na svoje roditelje, braću i sestre, na svoje supruge i svoju decu. Znam da je Srbija zemlja krajnosti i da se u njoj može dogoditi i ono što se nigde ne događa, ali srpska istorija ne poznaje tako nešto. Poređenja radi, Knez Miloš Obrenović, utemeljivač moderne srpske države, 1842. odrekao se prestola zbog jedne narodne bune. Kralj Milan Obrenović je 1885. godine abdicirao zbog izgubljenog rata sa Bugarskom. A da bi se zbacio današnji režim, koji skoro deset godina ruši sve pred sobom i svakog dana zida po jedan red opeka na kineskom zidu oko Srbije, potrebno je da narod u svim gradovima mesecima izlazi na ulice i protestuje. Ovoj zemlji je preko potrebna demokratska vlast, koju će biti moguće smeniti ako ne radi u interesu građana.

Ulazim u Čika Ljubinu ulicu, prolazim pored ambasade Australije i ulazim u ujakovu zgradu. U stanu su samo ujna Jelena i Vića. Ona se pretvara da me ne primećuje. Vića trčkara oko mene, mota mi se oko nogu i mjauče.

Na brzinu skidam sve sa sebe, ulazim u kupatilo i tuširam se. Zatim oblačim kupaći kostim, obuvam rolere, uzimam nešto novca i neke najpotrebnije stvarčice, pakujem ih u rančić, stavljam ga na leđa i izlazim napolje.

Tako lagano odevena vozim se pustim beogradskim ulicama. Usput razmišljam o sebi.

Moja majka je ponovo krenula na posao, ali radi za nedostojno malu platu. Otac, pak, treba uskoro da izađe iz psihijatrijske bolnice. Moji roditelji će opet biti zajedno. I ja ću im se pridružiti za nekoliko dana. Nedostajaće nam samo moj pokojni brat Igor. Naši životi nikad više neće biti isti kao nekad.

U mojim žilama teče mađarska i srpska krv. Ja sam Evropljanka i ponosim se time. I volela bih da vidim sve one građane Srbije, antievropski i anticivilizacijski orijentisane, koji kažu da su avio-bombe bačene na Srbiju zauvek prekinule sve veze između moje domovine i Zapada. Ceo svet treba da zna da u Srbiji ima mnogo ljudi koji ne razmišljaju isto kao urednici državne televizije i da je takvih ljudi sve više; da po Srbiji iz dana u dan niču kao pečurke.

A šta ja zapravo hoću? Ja samo želim da živim pristojno, u ujedinjenoj Evropi, a ne u rezervatu mafijaša i ratnih zločinaca, da imam zaposlenje i da radim kao arhitekta, a ne kao ulični preprodavac. Poštovaću samo onu vlast koja će i meni i ostalim građanima obezbediti mir i mogućnost za pristojan život.

Vozim rolere po kolovozu. Brzo se spuštam niz ulicu Kneza Miloša, ukrašenu poluporušenim zgradama, u kojoj nema nijednog automobila. Jedan mladić sa trotoara mi nešto dobacuje i ja mu pokazujem srednji prst.

Dok prelazim preko tramvajske pruge, na raskrsnici sa Nemanjinom ulicom, čini mi se da čujem Johanov glas:

- Ovo nije država. Ovo je rezervat, karantin, europska deponija... Ovo je lađa u boci... Lađa u boci... Lađa u boci...

1999.

E P I L O G

Beograd, četvrtak 5. oktobar. Prošlo je četiri sata od podneva. Skupština Jugoslavije je u plamenu. Policajci, koji su do malopre bacali suzavac na okupljeni narod i čuvali ulaz u zgradu, sada zajedno sa demonstrantima razvaljuju ulazna vrata i upadaju unutra. Sa desne strane zgrade bager ruši prizemne prozore, dok jedan demonstrant sa sprata, nedaleko od prozora iza koga dopire dim, maše jugoslovenskom trobojkom.

- Gotov je! Gotov je! - uzvikuju demonstranti misleći na još uvek aktuelnog predsednika Jugoslavije.

Duva blag, topao vetar, koji raznosi suzavac kroz masu koja urla. Ja stojim naslonjena na betonsku žardinjeru, nasred bulevara, ispred Parlamenta. Levom rukom pridržavam sina Igora, pokrivši mu lice kako bih ga zaštitila od suzavca, dok desnu stisnutu pesnicu držim visoko iznad sebe. Ovde sam došla zbog svoje i budućnosti svog sina, koga sam rodila 9. februara ove godine. Dala sam mu ime po svom pokojnom bratu, sa iskrenom željom da on nikada ne oseti ratne strahote.

Edora je pored mene. I ona jednom rukom pridržava malog Igora, koji plače, dok joj druga ruka često dodiruje napunjen Johanov pištolj koga drži za pojasom; ona mi je neka vrsta "obezbeđenja". Naši roditelji su se izgubili u gužvi. Moj otac je najverovatnije uleteo u Skupštinu.

Nalazim se gotovo u epicentru zasigurno poslednje revolucije u Evropi u dvadesetom veku. Umesto da "uživam" u prizoru, koga sam iščekivala skoro deset godina, vraćam svoje misli u ne tako davnu prošlost.

Otkako sam se polovinom avgusta prošle godine vratila kući, živela sam u strahu od policije i slabo izlazila iz svoje sobe. Umesto da se zaposlim, učestvovala sam u neuspelim jesenjim protestima protiv režima, nagutala se suzavca i "napila" policijskih pendreka.

Od kraja petog meseca trudnoće pa nadalje nisam više mogla da krijem stomak. Moji roditelji ušli su u poslednju godinu dvadesetog veka sa bolnim saznanjem da će njihovo unučće biti vanbračno dete. To se i dogodilo u februaru ove godine.

Nakon porođaja, učlanila sam se u jedan nevladin narodni pokret i aktivno uključila u njegovu antirežimsku kampanju. Od neuspelih majskih demonstracija režim nas je konstantno progonio i zlostavljao. Bila sam više puta privođena i zatvarana,

zajedno sa Edorom i još dosta saradnika, iako sam samohrana majka bez zaposlenja, samo zato što sam nosila crnu majicu sa stilizovanom belom pesnicom na grudima.

Johan mi se za sve to vreme nije nijednom javio.

Pre deset dana glasala sam za promene. Režim nije hteo da prizna izborni poraz, čime je izazvao višednevnu potpunu blokadu Srbije i, kao krajnji ishod, "dovukao" stotine hiljada besnih i svakako dobro naoružanih građana na plato ispred Skupštine.

- Glorija, razbili smo ih! - viče Edora, gurka me i vraća me u sadašnjost.

Revolucionari su rasterali policiju i zauzeli Skupštinu. Veliki deo demonstranata uputio se, zajedno sa bagerom, prema državnoj televiziji, simbolu režimske propagande, nedaleko odavde.

- Puko je ko zvečka! Puko je ko zvečka! - kliču demonstranti misleći na sad već bivšeg jugoslovenskog predsednika.

Na platou ispred zapaljenog Parlamenta sada ima nešto manje ljudi. Na trotoaru leži gomila raznih otpadaka. Edora šutira jednu plastičnu bocu, pali cigaretu i seda na jednu kamenu kocku.

- Ne mogu da verujem! - kaže mi sva zajapurena i uzbuđena.

- Veruj - rekoh joj ja samouvereno. - Ništa ne traje večno. A i dosta im je bilo.

Razmenismo nekoliko rečenica o nedavnim političkim događajima. Iza Skupštine se diže dim. Revolucionari su zapalili zgradu televizije. Čuju se i pucnji.

U narodu se, pored gneva, oseća i strah. Priča se da još nije sve gotovo i da bi ostaci razbijenog režima mogli da zloupotrebe deo vojske i policije. Ali ja ne verujem u to.

Pat pozicija traje više od jednog časa.

A onda se od čoveka do čoveka prenosi glasina da novi predsednik Jugoslavije treba da se obrati građanima nedaleko odavde. To nas sve obradova.

- Gotov je! Gotov je! - i dalje urlaju besni građani dok iz Skupštine još uvek izvire dim.

Pokušavamo da se probijemo do tamo. Gužva je ogromna.

Igor plače, a Edora me pita:

- Zar ne možeš nikako da kontaktiraš Johana?

- Nema šanse. Izgleda da neće da mi se javi. On je našu vezu doživeo samo kao prolaznu avanturu. Verujem da mu nije ni na kraj pameti da u Srbiji ima dete koje nosi moje prezime.

Pomislivši na njega, zapitah se šta bi on sada rekao da je kojim slučajem ovde? Verujem da bi kazao kako su Srbi sujeverni, jer u novi vek ulaze bez izolacionističkog režima, i kako su u poslednjem trenutku razbili bocu iz koje je isplovila lađa zvana Srbija.

Uostalom, ni jedna lađa ne ostaje večno u boci.

2000.

OTREŽNJUJUĆE DEJSTVO LITERATURE NA POLITIČKU SVIJEST

Iako ima sopstveno ishodište, literatura nije prestala da se bavi realnim stvarima ovog svijeta, makar to bila i politika. I upravo zahvaljujući tom dubljem ishodištu, i složenijem razumijevanju stvari, literatura može ponekad da djeluje otrežnjujuće na političku svijest.

Mladi pisac, Jovo Ilukić, bavi se literaturom na sasvim svježem političkom terenu. I odmah da kažem da ovaj roman, iako oslonjen na živo političko tlo, zahvaljujući književnom talentu autora prvenstveno, ostaje u prostoru književnosti, što je jedna od vrlina ove knjige.

Povodom ovog romana i njegovog autora treba reći i sledeće. Srpski narod je, tokom dvadesetog vijeka, nagomilao unutar sebe mnoge nesporazume - kulturne, civilizacijske i političke. Možda su ti nesporazumi planuli tokom poslednje decenije dvadesetog vijeka, etničkim ratovima na Balkanu i konfrontacijom sa svijetom. U ovim ratnim, socijalnim i civilizacijskim konfliktima najviše je postradala mlada generacija, koja je najmanje odgovorna za sve to. Toj generaciji pripada i pisac ove knjige, Jovo Ilukić. On govori iz ugla tog problema, jer mu je, kao i čitavoj njegovoj generaciji, surovo nametnut.

Kod Jove Ilukića taj problem se sagledava kroz životne priče njegovih likova, koji iznose svoje dileme i unutrašnje konflikte i nude svoje koncepcije. Mlada generacija je postala direktna žrtva politike koja nije u stanju da vidi život. Zato je prinuđena da se brani, aktivnim učešćem u politici, koju hoće da prinudi da razumije život.

Literatura utire put ka tome da se dublje i složenije razmotre stvari. Stoga je ona u mogućnosti da ponudi i jednu dublju, konkretniju životnu realnost. I izlaz, smisao.

Svojim razmišljanjima, dilemama, iskustvom, energijom, voljom i stvaralačkom maštom, to nam u ovom romanu svjedoči Jovo Ilukić.

Čitanje ove knjige nas ne ostavlja ravnodušnim. To je i dovoljan razlog za sve njene čitaoce.

ТАКО КРУГОЛНК И СМТАН У ЧЕМЕРНОЈ КРАТЦИ СКААДА
СФАИРОС ПОЧИВА ГОРДИ ОБУХВАЕН КРУЖНОМ САМОНОМ

"Србија није више држава, већ резерват неког режима, карантин, европска депонија, лађа у боци... Србија је лађа са спуштеним једрима, чија је посада збиена као сардине у конзерви. Том лађи управљају слепи путници, на челу са слепим капитаном, без икаквих навигационих уређаја. Да се та лађа не би сударала са осталим бродовима, чија посада функционише као швајцарски сат, сви светски бродовласници су се договорили да ту аватинску лађу, тог Холандинаца луталицу, затворе у боцу, уз обећање да ће је из ње извадити чим се њена посада ослободи слепих путника и слепог капитана"

Јово Илуккиј Швабић

рођен је 20. априла 1976. у Аранђеловцу. У родном граду завршио је основну, а у Београду Грађевинско-техничку школу.

"Лађа у боци" је његов први роман, а у припреми се налази више прозних и песничких рукописа.

Живи на сталној релацији између Београда и Аранђеловца.

... Роман-првенац Јове Илуккија Швабића љубавна је прича смештена у тромесечно раздобље НАТО-бомбардовања Србије. Овај млади приповедач испољава изузетан дар да изазове утисак филмске и филмичне драме, што читаоца вежује да књигу не испушта од прве до последње стране.

Милан Младеновић
од Лужице

С Ф А И Р О С

ЈОВО ИЛУКИЋ ШВАБИЋ

ЛАЂА У БОЦИ

С Ф А И Р О С
ПРИПОВЕДНА СФЕРА

ЛАЂА У БОЦИ

ЈОВО ИЛУКИЋ ШВАБИЋ

С Ф А И Р О С